

ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง ภาควิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CITIZENSHIPNESS OF CATHOLICS IN THAI SOCIETY

Mr. Chawalit Treyaprasert

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Politics and Governance

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

โดย

นายชวลิต ตรียะประเสริฐ

สาขาวิชา

การเมืองและการจัดการปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ดร. กนกรัตน์ เลิศชูสกุล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ดร. ชลธิศ ธีระฐิติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ดร. กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

ชวลิต ตรียะประเสริฐ : ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย (CITIZENSHIPNESS OF CATHOLICS IN THAI SOCIETY) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ดร. กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 111 หน้า.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิเคราะห์ สถานภาพความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยอดีตและปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการสร้าง ปัจจัยเอื้อ และอุปสรรคต่อความเป็นพลเมืองของคาทอลิก ผลการวิจัยพบว่าความเป็นพลเมืองของคาทอลิกเกิดจากการปะทะกันของวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทยของศาสนาพุทธที่เป็นกระแสหลักกับความเป็นพลเมืองไทยของศาสนาคริสต์ที่เป็นกระแสรอง โดยในช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การเป็นผู้นำความรู้สมัยใหม่ และความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ของศาสนาคริสต์เป็นปัจจัยช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างไม่เกิดความขัดแย้ง แต่ก็ไม่ได้ทำให้คาทอลิกได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นพลเมืองในสังคมไทย ต่อมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สถาบันกษัตริย์มีอำนาจลดลงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายชาตินิยมบังคับให้ชาวไทยทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสขึ้นในสงครามอินโดจีน ทำให้ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของพวกเขาฝรั่งเศสที่จะเข้ามายึดประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาคริสต์อย่างรุนแรง และเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิก แต่ภายหลังในช่วงรัชกาลที่ 9 เกิดการสังคายนาชาติกันครั้งที่ 2 ศาสนาคริสต์ได้ปรับตัวโดยการสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยของคาทอลิกขึ้นมาอีกชุดหนึ่งเพื่อให้สอดคล้องกับจินตกรรมความเป็นพลเมืองของรัฐไทย ผ่านการตั้งโรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิกการเข้ามาจับบทบาทพัฒนาสังคมและช่วยเหลือคนด้อยโอกาส การปรับตัวผสมผสานศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย และความสัมพันธ์ที่ดีของศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย

ภาควิชา การปกครอง ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา การเมืองและการจัดการปกครอง ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2559

5680936524 : MAJOR POLITICS AND GOVERNANCE

KEYWORDS: CATHOLIC / CHRISTIANITY / CITIZENSHIP / THAI POLITICAL HISTORY / CITIZENSHIPNESS

CHAWALIT TREYAPRASERT: CITIZENSHIPNESS OF CATHOLICS IN THAI SOCIETY.

ADVISOR: KANOKRAT LERTCHOOSAKUL, Ph.D., 111 pp.

This thesis analyses the status of Catholics citizenshipness in Thai society from past to present including the constructing process, conditions and obstructing Catholic citizenshipness. The research found, Catholic citizenshipness has been a result of the battle and interaction between the mainstream discourse of Thai-Buddhist citizenship and the marginal Thai-Christian citizenship. During the reign of King Rama IV until the Siamese revolution of 1932 (2475 BC.), acting as modern knowledge provider as well as profound relations with the royal institute, helped Christianity to exist in Thai society without conflict. Nevertheless, this did not enable the Catholics to be recognized as part of Thai society. Subsequently, after the 1932 Siamese revolution, Thai monarchy began to lose power. In addition, Field Marshal P. Phibulsongkhram's government pursued his nationalism policy forcing all Thai to become Buddhists. Furthermore, during the conflict between Thailand and France in Indochina War; Christianity was regarded as French's religion as challenging to seize Thailand. This resulted in severe persecution of Christians and served as a main obstacle in constructing citizenshipness of Catholics. However, during the reign of King Rama IX and the Second Vatican Council Reformation, Christianity has adapted itself by creating another set of imagined community of Thai-Catholic citizenshipness. This process has been through establishing Catholic hospitals and schools, taking on the role of social development and helping the underprivileged, familiarizing Christianity to Thai Society, and lastly re-constructing good relationships Thai monarchy.

Department: Government Student's Signature

Field of Study: Politics and Governance Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณพ่อและแม่ที่ทำให้ผู้เขียนได้เกิดมา และส่งเสริมให้ผู้เขียนได้เรียนในโรงเรียนคาทอลิกในวัยเยาว์ซึ่งมีส่วนช่วยอย่างมากต่อการทำความเข้าใจและเป็นแรงบันดาลใจในการเขียนวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ ขอขอบคุณ พี่แนน (พี่สาว) ที่คอยเอาใจช่วยอยู่ห่าง ๆ แม้จะไม่ค่อยได้พูดคุยอะไรกันมากแต่ก็รู้สึกได้ว่าเป็นห่วง ขอขอบคุณกำลังใจจากญาติทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ทุกคน โดยเฉพาะเจ้กัญญาที่คอยกวาดชั้นเรียนของผู้เขียนเสมอมา

นอกจากนี้ผู้เขียนต้องกราบขอบพระคุณ ดร.กนกรัตน์ เลิศชูสกุล ที่เมตตาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา คอยช่วยเหลือแนะนำและสอนให้ผู้เขียนเป็นนักวิจัยที่ดี กราบขอบพระคุณ ดร.ชลธิศ ธีระฐิติ ที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ และเป็นแรงบันดาลใจของผู้เขียนในเรื่องความคิด ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ และกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ที่เมตตาได้รับเป็นกรรมการภายนอกมหาวิทยาลัยให้ผู้เขียนอีกทั้งยังให้คำแนะนำที่ดีในการพัฒนางานของผู้เขียนอีกด้วย

สุดท้ายผู้เขียนขอขอบคุณชาวคาทอลิกทุกท่านที่ผู้เขียนได้ไปขอความช่วยเหลือหรือไปสัมภาษณ์ และขอขอบคุณเพื่อนสนิทมิตรสหายทุกท่านที่คอยเอาใจช่วยผมเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามหลักของการศึกษา.....	11
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	11
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	12
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
1.6 วิธีการศึกษา.....	13
บทที่ 2 กรอบแนวคิดทฤษฎี.....	15
2.1 ความเป็นพลเมือง (citizenship).....	15
2.2 ธรรมวิทยาแห่งพลเมือง (civil religion).....	16
2.3 ชุมชนจินตกรรม (imagined communities).....	17
2.4 วาทกรรม (discourse).....	18
บทที่ 3 ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย ในช่วงรัชกาลที่ 4 – การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475.....	21
3.2 การติดต่อกับต่างประเทศ การค้า และการพัฒนาความรู้จากต่างประเทศ.....	28
3.2.1 งานด้านการทูตและการค้า.....	28
3.2.2 งานด้านวิทยาศาสตร์.....	30
3.2.3 งานด้านการรักษาพยาบาล.....	31
3.2.4 งานด้านการตั้งโรงเรียน และการสอนภาษา.....	31

3.3 “ชุมชน วัด โรงเรียน” ของชาวคาทอลิก	33
3.4 เสรีภาพในการนับถือศาสนา	36
3.5 ศาสนาคริสต์กับความขัดแย้งในสังคมไทย	39
3.6 การสร้างความเป็นพลเมืองในช่วงของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่	40
3.7 สรุป	44
บทที่ 4 ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงการสร้างชาติ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม	46
4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับรัฐบาล “คณะราษฎร”	47
4.2 ศาสนาคริสต์กับความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย	50
4.3 มูลเหตุของการเบียดเบียนศาสนาคริสต์	51
4.3.1 การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม	52
4.3.2 ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์	53
4.3.3 กรณีพิพาทอินโดจีนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม	54
4.4 การเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม	55
4.5 ผลของการเบียดเบียนศาสนาคริสต์	61
4.6 ความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิก	63
4.7 สรุป	65
บทที่ 5 กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย ในช่วงรัชกาลที่ 9	66
5.1 การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 และผลกระทบต่อศาสนาคริสต์ในประเทศไทย	66
5.1.1 การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2	66
5.1.2 ผลของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ต่อศาสนาคริสต์ในประเทศไทย	69
5.2 โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อการปรับตัวของชาวคาทอลิกในสังคมไทย	69
5.3 การปรับตัวและการสร้างจิตกรรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย	72

5.3.1	โรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก	73
5.3.2	บทบาทการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์	77
5.3.3	การปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย	78
5.3.3.1	การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมแบบไทย	78
5.3.3.2	การปรับภาษา บทสวด	83
5.3.3.3	การบวชบาทหลวงชาวไทย	84
5.3.4	ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย	84
5.4	ผลจากการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย	95
5.5	การสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย (imagined communities of Catholics in Thai society)	98
5.6	สรุป	99
บทที่ 6	บทสรุป	100
	รายการอ้างอิง	105
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	111

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การก่อตัวของแนวคิดความเป็นพลเมืองของไทยเป็นผลมาจากการพยายามสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (Pinkeaw Laungaramsi, 2014) ก่อนหน้านี้รัฐไทยไม่ได้นิยามความเป็นพลเมืองที่ชัดเจน แต่เมื่อรัฐไทยพยายามรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อลดอำนาจของกลุ่มขุนนางเก่า (Kullada kesboonchoo Mead, 2004) การนิยามความเป็นพลเมืองจึงมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากความเป็นพลเมืองเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในองค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่ ที่ประกอบไปด้วย ประชากร (พลเมือง) อาณาเขต รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2550)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ความเป็นพลเมืองของไทยถูกทำให้ชัดเจนขึ้นโดยการออกกฎหมายสัญชาติ (nationality act) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อจำแนกประชากรที่เป็นพลเมืองของไทยเป็นครั้งแรก โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ความเป็นพลเมืองไทยไว้ ดังนี้

- 1) บุคคลผู้ได้กำเนิดแต่บิดาเป็นคนไทย แม้เกิดในพระราชอาณาจักรก็ดี เกิดนอกพระราชอาณาจักรก็ดี
- 2) บุคคลผู้ได้กำเนิดแต่มารดาเป็นคนไทย แต่ฝ่ายบิดาไม่ปรากฏ
- 3) บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยาม
- 4) หญิงต่างชาติผู้ได้สมรสกับคนไทยตามกฎหมายประเวณี
- 5) คนต่างประเทศผู้ได้แปลงชาติมาถือเอาสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552)

นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดปัญหาการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของพลเมืองไทย (Chai-Anan Samudavanija, 2002) ในด้านเศรษฐกิจชาวจีนถูกมองว่าเข้ามาแย่งงานและที่อยู่อาศัยในเมืองของชาวไทย (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545) ในด้านอุดมการณ์ชาวจีนถูกมองว่ามีความคิดชาตินิยมจีนที่รุนแรง (เขาวน พงษ์พิชิต, 2553) รัฐไทยจึงพยายามสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมไทยขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับอุดมการณ์ชาตินิยมจีน เพราะเกรงว่าจีนจะเข้ามากลืนไทยทั้งทางอุดมการณ์และจำนวนคนที่อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก (Chan Kwok Bun and Tong Chee Kiong, 1993) รัชกาลที่ 6 ทรงพยายามสร้างวาทกรรมหลักในการนิยามความเป็นพลเมืองไทยให้มีการผูกชาติ ศาสนา กษัตริย์ เอาไว้ด้วยกัน โดยได้

ทรงพัฒนาแนวคิดการสร้างรัฐชาติโดยเน้นไปที่การสร้างอุดมการณ์ “ชาติ ศาสนา กษัตริย์” รวมเข้าด้วยกันเป็นสามสถาบันหลักที่จำเป็นของชาติ (Sulak Sivaraksa, 2002) ที่ชาวไทยทุกคนจะต้องยึดถือไว้

จากปัญหาที่เกิดขึ้นรัฐไทยได้พยายามกีดกันชาวจีนออกจากความเป็นไทย โดยตีความชาวจีนเหล่านี้ว่ามีใช่เป็นพลเมืองไทย อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐไทยจะดำเนินการเข้มงวดต่อชาวจีนในทางการเมือง แต่สำหรับในทางเศรษฐกิจรัฐไทยตระหนักดีว่าจำเป็นต้องพึ่งพากลุ่มชาวจีนเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ รัฐไทยจึงมิได้เข้มงวดในด้านนี้มากนัก (เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์, 2549) ในกรณีนี้เองทำให้ในภายหลังชาวจีนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้สำเร็จ จากการที่ชาวจีนได้กลายมาเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและสามารถขยายฐานอำนาจไปสู่อำนาจทางการเมืองได้ ทำให้พวกเขาสามารถเข้ามากำหนดบทบาทและสลายวาทกรรมความเป็นอื่นของชาวจีนในสังคมไทยได้ ภายหลังชาวจีนจึงได้รับการยอมรับในความเป็นพลเมืองไทย และประสบความสำเร็จในการสร้างพื้นที่วาทกรรมความเป็นจีนในสังคมไทย โดยการผสมผสานวัฒนธรรมจีนเข้ากับสังคมไทย (เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์, 2549) จนสามารถทำให้ “จีน” กลายเป็น “ไทย” ได้สำเร็จ

นอกจากกลุ่มชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องเผชิญปัญหาการไม่ยอมรับในความเป็นพลเมืองไทยทั้งจากรัฐไทยและสังคมไทย ยังมีกลุ่มอื่นที่ต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวและต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับรัฐไทยและสังคมไทยเช่นกัน ก็คือกลุ่มทางศาสนาที่ได้เข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งเดิมกลุ่มคนนี้นับถือศาสนานี้ในประเทศไทยล้วนเป็นชาวต่างประเทศแทบทั้งสิ้น เช่น ฝรั่งเศส โปรตุเกส เป็นต้น แต่ภายหลังเมื่อเริ่มมีชาวไทยเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธกับชาวคาทอลิก¹ อยู่เสมอ

ที่ผ่านมาการศึกษางานด้านการสร้างความเป็นพลเมืองไทย เป็นการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ไปที่กลุ่มชาติพันธุ์เป็นหลัก เช่น ความเป็นพลเมืองของชาวจีน (McCargo, 2012) ความเป็นพลเมืองของกลุ่มชาวเขา (Bergem, 2013) และความเป็นพลเมืองของชาวมุสลิมที่อยู่ในภาคใต้ (McCargo, 2012) เป็นต้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการขยายขอบเขตการศึกษาทางวิชาการเพิ่มเติม โดยศึกษาการสร้างความเป็นพลเมืองไทยในกลุ่มศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเทศไทยอย่างยาวนาน และประสบปัญหาในการสร้างความเป็นพลเมืองไทยจากการต่อสู้ทางวาทกรรมของผู้นำกลุ่มศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ชาวคาทอลิกจึงต้องปรับตัวเพื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวาท

¹ชาวคาทอลิก ในที่นี้หมายถึงรวมถึงชาวต่างประเทศและชาวไทยที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทยด้วย

กรรมความเป็นพลเมืองไทย ในการศึกษาขั้นนี้ได้้นำแนวคิดเรื่องวาทกรรม (discourse) มาใช้ในการอธิบายการกระทำของตัวแสดงทั้งกลุ่มชาวไทยพุทธและกลุ่มชาวไทยคริสต์ (ไทยคาทอลิก) ในกรพยายามทำให้วาทกรรมเรื่องความเป็นพลเมืองไทยของฝ่ายตนเป็นวาทกรรมหลัก

กล่าวคือในสมัยอยุธยา ศาสนาคริสต์เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในรัชสมัยของพระนารายณ์มหาราช โดยการเข้ามามีส่วนช่วยสถาบันกษัตริย์ในการติดต่อกับต่างชาติด้านการค้า และการเป็นตัวกลางในการพัฒนาความรู้สมัยใหม่จากตะวันตก (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2522) ในช่วงแรกที่ศาสนาคริสต์เข้ามาในประเทศไทย สถาบันกษัตริย์รวมถึงชาวไทยซึ่งนับถือศาสนาพุทธยังไม่มีวาทกรรมที่ต่อต้านศาสนาคริสต์ (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศสซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ทรงเห็นว่าพระนารายณ์ได้ให้การอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นอย่างดี (สมพร เทพสิทธา, 2551) จึงทรงตรัสชักชวนให้พระนารายณ์เข้ารีตเป็นคริสต์ด้วยกัน เพราะเชื่อว่าหากกษัตริย์ไทยเข้ารีตมาเป็นคริสต์แล้ว ข้าราชการและประชาชนทั้งหมดก็จะย้ายตามมาเข้ารีตเป็นคริสต์อย่างแน่นนอน แต่พระนารายณ์ก็ทรงปฏิเสธเนื่องจากชาวไทยส่วนมากยังมองว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของพวกเขาตะวันตก แม้ศาสนาคริสต์จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของชาวไทยโดยการประยุกต์ทั้งคำสอนและพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จและยังทำให้เกิดการเข้าใจผิดไปว่าเป็นการเบียดเบียน² ศาสนาพุทธอีกด้วย ที่สำคัญเมื่อศาสนาคริสต์ได้เข้าไปมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้นำทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศ (เสรี พงศ์พิศ, 2531) เป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชาวไทยพุทธที่ต่อต้านศาสนาคริสต์ จึงกลายเป็นข้ออ้างของพระเพทราชาในการก่อกบฏและเบียดเบียนศาสนาคริสต์อย่างรุนแรง (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533) โดยอ้างว่าทำเพื่อปกป้องศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาหลักของไทย ซึ่งกำลังถูกพวกศาสนาคริสต์ที่มาจากต่างชาติคุกคาม อันเนื่องจากพระนารายณ์ทรงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสนาคริสต์มากเกินไป จนทำให้ดูเหมือนว่าศาสนาคริสต์สามารถเข้ามามีอิทธิพลในการเมืองของไทยได้ (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

การเบียดเบียนศาสนาในสมัยพระเพทราชาจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างวาทกรรมความเป็นพลเมืองของไทย ว่าจะต้องนับถือศาสนา “พุทธ” และต้องโจมตี “คริสต์” จนส่งผลให้ศาสนาคริสต์ใน

²การเบียดเบียน หรือ การบีบคั้น หรือ การประหัตประหาร (persecution) คือการจงใจทำร้ายหรือสังหารบุคคลคนเดียวหรือกลุ่มคนอย่างเป็นระบบ มักใช้คำ ๆ นี้กับการเบียดเบียนศาสนา การเบียดเบียนชาติพันธุ์ หรือการเบียดเบียนทางการเมือง เป็นต้น ในงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้ในมุมมองกับศาสนา เพราะฉะนั้นการเบียดเบียนศาสนาจึงมีความหมายว่า การจงใจทำลายหรือมุ่งร้ายต่อศาสนา ซึ่งจะใช้ในสองบริบทคือ การเบียดเบียนศาสนาพุทธของชาวตะวันตกคริสต์ และการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ของชาวไทยพุทธ

ประเทศไทยต้องถอยห่างออกจากเรื่องของการเมือง เพราะเกรงว่าผลลัพธ์ของมันจะส่งผลร้ายต่อศาสนาคริสต์จนอาจนำไปสู่การถูกเบียดเบียนศาสนาอีก โดยเฉพาะในช่วงเวลาต่อมาในสมัยพระพุทธเจ้าเสื่อ³การค้าในประเทศซบเซาลงอย่างมาก พระองค์จึงต้องการที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสใหม่ โดยการขอร้องให้พระสังฆราช⁴เดอ ซีเซ ไปช่วยเจรจากับฝรั่งเศสให้ แต่พระสังฆราชทรงปฏิเสธเพราะว่าไม่ต้องการให้ศาสนาคริสต์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองเหมือนดังในสมัยพระนารายณ์มหาราชอีก (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552)

อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าวาทกรรมกรรมในทำนองว่า “พลเมืองไทยต้องนับถือศาสนาพุทธ” ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ขึ้นอีกหลายครั้ง แม้ศาสนาคริสต์จะพยายามไม่ไปข้องเกี่ยวกับเรื่องของการเมือง โดยสาเหตุหลักเกิดจากการที่ชาวไทยส่วนใหญ่มองว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชาวต่างชาติ ไม่เหมาะสมกับสังคมพุทธของไทย และการที่ศาสนาคริสต์ไม่สามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นชนชั้นนำของสังคมเอาไว้ได้ เช่น “เหตุการณ์หินแห่งความอภัยในสมัยพระเจ้าท้ายสระ⁵” ซึ่งเกิดจากการที่มีขุนนางไทยผู้หนึ่งเข้ามาตีสนิทและได้ไปขอยืมหนังสือปจวาลวิสัยนาที่เขียนโดยพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน และนำหนังสือเล่มนี้ไปอ้างกับทางราชการว่าเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาดูหมิ่นศาสนาพุทธว่าเป็นศาสนาเทียม เป็นผลให้พระเจ้าท้ายสระได้ประกาศราชโองการเกี่ยวกับการห้ามมิให้มีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศ (เสรี พงศ์พิศ, 2527) และ “กรณีชาวคาทอลิกที่รับราชการไม่ยอมไปเข้าร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในสมัยพระเจ้าตากสิน” โดยเกิดจากการที่มีสชช⁶ ไม่ยอมให้ข้าราชการที่เป็นชาวคาทอลิกไปเข้าร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเนื่องจากพวกเขามองว่าเป็นการพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาอื่น เมื่อชาวคาทอลิกไม่มาเข้าร่วมพิธี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³พระพุทธเจ้าเสื่อ (พ.ศ. 2246 - 2551) ครองราชย์ต่อจากพระเพทราชา (พ.ศ. 2231 - 2246)

⁴พระสังฆราช (bishop)

⁵เหตุการณ์หินแห่งความอภัยในสมัยพระเจ้าท้ายสระ มีเหตุจากราชโองการของพระเจ้าท้ายสระเกี่ยวกับการห้ามนับถือศาสนาคริสต์ที่ถูกนำมาสลักไว้บนแผ่นหินในหลาย ๆ แห่งทั่วประเทศ โดยเฉพาะหัวเมืองที่มีวัดคริสต์ตั้งอยู่ เพื่อเป็นการประกาศห้ามมิให้ชาวไทยเข้านับถือศาสนาคริสต์ และหากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกประหารชีวิต ญาติพี่น้องจะถูกยึดทรัพย์ทั้งหมด ซึ่งแผ่นหินนี้ถูกเรียกโดยหมู่ชาวคริสต์ว่า หินแห่งความอภัย

⁶มิสซัง หมายถึงกลุ่มอาสาสมัครชาวคาทอลิก ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้กับผู้ที่ยังไม่รู้จักพระเจ้า ซึ่งถือเป็นพันธกิจ (mission) สำคัญในฐานะชาวคาทอลิก โดยจะเรียกผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ว่า มิชชันนารี (missionary) หรือธรรมทูต

พระเจ้าตากสินจึงมีคำสั่งขับไล่คณะธรรมทูต⁷ออกนอกประเทศ และงดจ่ายเบี้ยหวัดแก่ชาวคาทอลิกที่เป็นข้าราชการ (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2552) เป็นต้น

การเกิดขึ้นของวาทกรรมที่ว่า “พลเมืองไทยต้องนับถือศาสนาพุทธ” ได้ส่งผลให้รัฐไทยห้ามการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้กับชาวไทยและชาวมอญซึ่งเป็นคนในบังคับของไทยทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี หากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องรับโทษสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิต (เสรี พงศ์พิศ, 2527) ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวศาสนาคริสต์จึงทำได้เพียงงานอภิบาล⁸ชาวคาทอลิกต่างชาติ เช่น โปรตุเกสหรือญี่ปุ่นมากกว่าจะเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวไทย ทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ถูกจำกัดพื้นที่อยู่แค่ในชุมชนชาวต่างชาติเท่านั้น (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ และโชติสา ชาวสนิท, 2551)

นอกจากเหตุผลในการห้ามนับถือศาสนาคริสต์จากรัฐไทยที่ส่งผลทำให้ชาวไทยไม่สนใจเข้ารับเป็นคริสต์แล้ว ชาวไทยยังเห็นว่าการเข้ารับเป็นคริสต์ไม่ได้ให้ประโยชน์ต่อเขามากขึ้นด้วย เนื่องจากการย้ายไปเข้ารับเป็นคริสต์ นอกจากเขาจะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของคริสต์แล้ว ยังอาจทำให้เขากลายเป็นคนอื่นในสายตาของสังคมไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักอีกด้วย และบริบทการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในไทยก็ต่างจากประเทศอื่นที่มักจะถูกยึดเป็นอาณานิคม ทำให้หากคนในประเทศนั้นย้ายมาเข้ารับเป็นคริสต์ก็จะได้รับอภิสิทธิ์ต่าง ๆ และมีความปลอดภัยมากกว่าชนพื้นเมืองที่ไม่นับถือศาสนาคริสต์ (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ชาวคาทอลิกได้รับอนุญาตให้กลับเข้ามาในประเทศไทยได้อีกครั้ง พวกเขาได้บูรณะและก่อตั้งวัดใหม่และอาศัยอยู่รวมกันในที่ดินพระราชทาน (เสรี พงศ์พิศ, 2531) ส่วนการเผยแพร่ศาสนาแม้ว่าสถาบันกษัตริย์จะยังคงเห็นด้วยกับวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทยคือความป็นชาวพุทธ และห้ามไม่ให้คนไทยไปเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ แต่ศาสนาคริสต์ก็ยังสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้โดยไม่ถูกเบียดเบียนศาสนา เนื่องจากความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นจากการที่ศาสนาคริสต์ได้เริ่มเข้ามามีส่วนช่วยสถาบันกษัตริย์ในการพัฒนาประเทศ และเป็นตัวกลางในการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกอีกครั้ง

ดังนั้นตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ช่วงรัชกาลที่ 1 - 3) จะพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข เกิดจากการที่

⁷เป็นนักบวชที่เดินทางไปเผยแพร่ศาสนาในที่ต่าง ๆ ทำหน้าที่เหมือนทูตทางธรรมหรือทูตของศาสนา

⁸งานอภิบาลในที่นี้หมายถึงการดูแลชีวิตฝ่ายวิญญาณของคนที่นับถือศาสนาคริสต์แล้ว (the cure of souls) ส่วนการเผยแพร่ศาสนาหมายถึงการพยายามชักชวนทำให้คนไทยเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการนำความรู้เทคโนโลยีจากประเทศตะวันตกเข้าสู่ประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นตัวกลางในการติดต่อกับประเทศตะวันตกทั้งในทางการทูตและการค้า ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ศาสนาคริสต์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข

แต่ในทางตรงกันข้ามการเข้าไปมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์ก็ได้ส่งผลร้ายต่อศาสนาคริสต์เองด้วย เนื่องจากมีกลุ่มชาวไทยพุทธที่กลัวว่าศาสนาคริสต์จะขึ้นมาอำนาจเหนือศาสนาพุทธ จึงมีการต่อต้านและพยายามที่จะเบียดเบียนศาสนาคริสต์อยู่เสมอ พวกเขาถือว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของพวกตะวันตกที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย และแม้สถาบันกษัตริย์จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับศาสนาคริสต์มากขึ้น แต่สถาบันกษัตริย์ยังคงใช้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักในการสร้างฐานอำนาจในการปกครอง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546) ดังนั้นสถาบันกษัตริย์จึงไม่ต้องการให้ศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแพร่ศาสนาให้กับชาวไทย ทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ยังถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มชาวต่างชาติและคนนอกกำกับของไทยเช่นเดิม

ศาสนาคริสต์ไม่สามารถเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวไทยและคนในบังคับของไทยได้ จนในสมัยรัชกาลที่ 4 สถาบันกษัตริย์ไทยได้ทรงเปิดกว้างในเสรีภาพการนับถือศาสนาของชาวไทย ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวไทยได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ดีเป็นอย่างมากระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ในสมัยรัชกาลที่ 4⁹ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิก

กล่าวคือในสมัยรัชกาลที่ 4 สถาบันกษัตริย์ไทยเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ไทยจะต้องมีความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกมากขึ้น เนื่องจากอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสได้ขยายอาณานิคมมารอบ ๆ ประเทศไทยแล้ว ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย โดยเฉพาะผู้นำศาสนา “สังฆราชปาเลอกัว” (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533) ซึ่งเป็นมิตรที่ดีและจริงใจกับพระองค์ตั้งแต่ครั้งยังไม่เสด็จขึ้นครองราชย์ มีส่วนสำคัญอย่างมากในการเป็นตัวแทนติดต่อและนำความรู้จากตะวันตกเข้าสู่ประเทศ ทั้งใน “ด้านการแพทย์” เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การผดุงครรภ์แบบสมัยใหม่ เป็นต้น “ด้านการพิมพ์” เกิดหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทย “บางกอกรีคอร์เดอร์” และ “ด้านการศึกษา” บาทหลวงคาทอลิกมีส่วนสำคัญอย่างมากในการ

⁹ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญสำหรับความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์และสถาบันกษัตริย์ในสมัยต่อมาจนถึงรัชกาลที่ 9

สอนหนังสือให้กับนักเรียนไทย ทั้งวิชาความรู้จากตะวันตกและภาษาอังกฤษ ทำให้ศาสนาคริสต์มีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับความอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ (กุลชลี เสริมทวีทรัพย์, 2555)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศส แม้เหตุการณ์นี้จะสร้างความเกลียดชังศาสนาคริสต์ให้กับชาวไทยเป็นอย่างมาก¹⁰ แต่สำหรับสถาบันกษัตริย์ศาสนาคริสต์ได้ให้การช่วยเหลือไทย ซึ่งเห็นได้จากบทบาทของพระสังฆราชเวย์ที่ได้เข้าไปขัดขวางและเข้าข้างประเทศเรือบของฝรั่งเศสที่เข้ามาปิดปากอ่าวไม่ให้ยิงปืนใหญ่ถล่มกรุงเทพฯ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2552) ทำให้ความสัมพันธ์ของศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ดียิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้นเมื่อรัชกาลที่ 6 ทรงออกกฎหมายสัญชาติไทยพระองค์จึงมิได้สร้างเงื่อนไขกีดกันชาวคาทอลิกออกจากกฎหมายดังกล่าว ทำให้ชาวคาทอลิกซึ่งเดิมเป็นคนต่างชาติ¹¹ เช่น โปรตุเกส เวียดนาม จีน และลาว (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2552) เป็นต้น ได้รับสัญชาติไทยกลายเป็นคนไทยตามกฎหมายในเวลาต่อมาทั้งหมด จากกฎหมายสัญชาติในข้อที่ 3) บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยาม (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552)

ในช่วงรัชกาลที่ 7 ได้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ใน พ.ศ. 2475 ทำให้อำนาจในการบริหารประเทศถูกเปลี่ยนจากสถาบันกษัตริย์ไปสู่คณะรัฐบาลใหม่ที่มาจากประชาชน ส่งผลให้ศาสนาคริสต์ต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งในช่วงแรกของการปกครองด้วยรัฐบาลใหม่นี้ ศาสนาคริสต์ยังสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้โดยปกติ

แต่อีกไม่นานศาสนาคริสต์ก็ต้องเผชิญกับปัญหาวาทกรรม “พลเมืองไทยต้องนับถือศาสนาพุทธ” อีกครั้ง ในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เกิดสงครามอินโดจีนขึ้น รัฐบาลได้ใช้นโยบายชาตินิยมโดยการส่งเสริมให้ชาวไทยนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว (Reynolds, 2002) มีการบังคับให้ชาวคาทอลิกที่มีสัญชาติไทยเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ส่งผลให้ชาวคาทอลิกที่ไม่ยอมเปลี่ยนศาสนาถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2552) โดยมีกลุ่ม

¹⁰ชาวไทยเข้าใจว่าศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาของชาวฝรั่งเศส ที่เป็นศัตรูกับไทยในขณะนั้น

¹¹จากเงื่อนไขที่ศาสนาคริสต์ไม่สามารถเผยแพร่ศาสนาให้แก่ชาวไทยและคนในบังคับไทยได้ จนในรัชกาลที่ 4 ทรงให้เสรีภาพการนับถือศาสนา แต่อย่างไรก็ตามมีชาวไทยจำนวนน้อยเท่านั้นที่ย้ายมานับถือศาสนาคริสต์ ทำให้ชาวคาทอลิกไทยส่วนใหญ่ในขณะนั้นจึงล้วนแต่เป็นชาวต่างชาติ

ชาวไทยพุทธที่เรียกตนเองว่า “คณะเลือดไทย” ซึ่งทำงานภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยมไทย¹² คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ต่อต้านศาสนาคริสต์อย่างชัดเจน พวกเขาเชื่อว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของพวกเขาฝรั่งเศสที่เข้ามาเป็นไส้ศึก พวกเขาจึงปฏิบัติการอย่างเปิดเผยและรุนแรงต่อศาสนาคริสต์ เช่น การปิดวัด การห้ามทำพิธีทางศาสนา และการสังหารคาทอลิก 7 คน (บุญราศี)¹³ เป็นต้น

“พระสงฆ์คริสต์ชาวไทยได้ถูกบังคับให้ละทิ้งศาสนาคริสต์ ถ้าพวกเขายินยอมลงชื่อ พวกเขาจะได้รับการพิจารณาว่าเป็นพลเมืองที่ดี แต่ถ้าพวกเขาไม่ยอมละทิ้งศาสนาคริสต์ พวกเขาจะต้องถูกขังคุก 1-2 เดือน และถูกปล่อยตัวไปหรือถูกฟ้องในข้อหาเป็นแนวที่ 5¹⁴ ซึ่งจะต้องถูกตัดสินโทษอย่างหนัก จำคุก 2-3 ปีหรือตลอดชีวิตโดยคำสั่งของศาลทหารซึ่งใช้พยานเท็จปรักปรำ” (วิกเตอร์ ลารเก, 2543)

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากการที่รัฐบาลใช้นโยบายชาตินิยมบังคับให้ชาวไทยทุกคนนับถือศาสนาพุทธ และการเกิดขึ้นของสงครามอินโดจีนแล้ว ยังเกิดจากการขัดแย้งกันของหลักสูตรมหาวิทยาลัยแห่งพลเมืองระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์อีกด้วย

รัฐไทยได้ใช้ธรรมวิทยาของศาสนาพุทธเป็นหลักในการสร้างวาทกรรมความเป็นพลเมืองของไทยมาโดยตลอด ทำให้ความเป็นพลเมืองไทยจึงถูกผูกติดกับความเป็นชาวพุทธ หลวงวิจิตรวาทการ นักคิดคนสำคัญในการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สนับสนุนแนวคิดที่ว่าคนไทยควรนับถือศาสนาเดียวคือศาสนาพุทธ แม้แต่ ส.ศิวลักษณ์ นักคิดและนักกิจกรรมสายก้าวหน้าคนสำคัญในยุคหนึ่งก็ยังกล่าวว่าอุดมการณ์ “ชาติ ศาสน์ กษัตริย์” ของไทยคือ “ชาติ ศาสนาพุทธ และกษัตริย์” เพราะฉะนั้นความเป็นพลเมืองไทยจึงต้องนับถือศาสนาพุทธเท่านั้น (Sulak Sivaraksa, 2002)

¹²ในสมัยนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีดำเนินนโยบายชาตินิยม “ต้องรักประเทศชาติเหมือนรักบิดามารดา” มีเอกลักษณ์ประจำชาติประกอบด้วยภาษาเดียวกัน ประวัติศาสตร์เดียวกัน วรรณกรรมเดียวกัน โดยเฉพาะศาสนาเดียวกันคือพุทธศาสนา

¹³เป็นการสังหารชาวคริสต์ 7 คนที่หมู่บ้านสองคอน จังหวัดนครพนม ในปี พ.ศ. 2483 โดยตำรวจที่บังคับให้ชาวบ้านเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ แต่พวกเขายืนยันที่จะไม่เปลี่ยนศาสนา อีกทั้งสามารถที่จะตายเพื่อยืนยันความเชื่อได้ ซึ่งการกระทำของตำรวจนี้เป็นผลจากความเคียดแค้นต่อประเทศฝรั่งเศสในช่วงสงครามอินโดจีนที่ลุกลามไปถึงความเข้าใจว่าศาสนาคริสต์เป็นของชาวฝรั่งเศส จึงต้องขับไล่และทำลายให้สิ้น

¹⁴สายสืบของฝรั่งเศสในประเทศไทย สมัยสงครามอินโดจีน

แต่ศาสนาคริสต์ที่มีหลักธรรมวิทยาแห่งพลเมืองที่ว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” คือชาวคาทอลิกเองก็ต้องประกาศข่าวดีให้แก่ชาวไทยที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ให้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ด้วยเหมือนกัน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) ดังนั้นด้วยความขัดกันของหลักธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ทำให้ชาวคาทอลิกที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทยจึงเกิดความขัดแย้งกับชาวพุทธ

ต่อมาได้เกิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2505-2508) ซึ่งเป็นการปรับตัวของศาสนจักรคาทอลิกในระดับโลก ส่งผลให้ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ดีขึ้น โดยส่วนหนึ่งศาสนาคริสต์ได้ปรับเปลี่ยนมุมมองในเรื่องความรอด ที่ศาสนาคริสต์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีบาปติดตัวมาตั้งแต่เกิด และหนทางที่รอดจากบาปนี้ได้คือการล้างบาปเข้ามาเป็นชาวคาทอลิกเพื่อจะได้เป็นประชากรของพระเจ้าอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายชีวิตที่ดี การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้เปลี่ยนความหมายใหม่ว่า ความรอดของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ก็ได้ เพียงแต่มนุษย์ปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่ว่าจะนับถือศาสนาไหนก็สามารถที่จะมีความรอดได้เช่นกัน¹⁵

หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ศาสนาคริสต์จึงไม่พยายามเผยแพร่ศาสนาให้คนอื่นมาเข้ารับเป็นคริสต์ แต่พยายามสนับสนุนให้คนทุกคนเป็นคนดี และเน้นการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนา และการปรับให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชนพื้นเมือง (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2552) และที่สำคัญคือการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ไทยโดยเฉพาะในรัชกาลที่ 9 ทำให้ศาสนาคริสต์เริ่มได้รับการยอมรับจากสังคมไทยมากขึ้น

จากที่กล่าวมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงในช่วงหลังสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่มีประธานสร้าง ขึ้น โดยประธานหมายรวมถึงบุคคล นโยบาย ชุดความคิด องค์กร หรือแม้แต่การกระทำ ฯลฯ ซึ่งมีอำนาจกำหนดนิยามความหมาย รวมทั้งอัตลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ แม้กระทั่งตัวตนของประธานเอง โดยในทางสังคมศาสตร์เราเรียกกันว่า “วาทกรรม (discourse)” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, 2542)

¹⁵ เพราะพระเจ้าทรงเผ้าดูอยู่ ไม่ว่ามนุษย์ผู้นั้นจะนับถือศาสนาใด เป็นการขยายขอบเขตของพระเจ้าในแง่ที่สามารถเข้าถึงและดูแล มนุษย์ทุกคนบนโลกได้แม้มนุษย์ผู้นั้นจะไม่ได้นับถือพระองค์ก็ตาม

ดังนั้น เมื่อนำวาทกรรม¹⁶มาศึกษาในเรื่องความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก ไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะที่พัฒนาไปตามลำดับ แต่เป็นในลักษณะจังหวะขึ้นลง คือก้าวหน้าหรือถอยหลังขึ้นอยู่กับปัจจัยในแต่ละช่วง โดยมีทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อและเป็นอุปสรรค ผู้วิจัยพบปัจจัยที่มีอิทธิพลมากต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกขึ้นอยู่กับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำไทย¹⁷ กับศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เนื่องจากชนชั้นนำเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในการผลิตสร้างความรู้ ที่นำไปสู่ความจริงของสังคม

จากความแตกต่างของความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในแต่ละช่วงสมัย ผู้วิจัยมีความสนใจต่อคำถามที่ว่าสถานภาพความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในอดีตและปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร และแตกต่างกันอย่างไร กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยที่ผ่านมา มีลักษณะอย่างไร และอะไรคือปัจจัยเอื้อและอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

โดยผลจากการศึกษาพบว่าในช่วงแรก “ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วง ร.4 – การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475” ชาวคาทอลิกเริ่มได้รับความเป็นพลเมืองการทางกฎหมาย แต่ในทัศนคติของชาวไทยที่มีต่อศาสนาคริสต์ ชาวไทยมองว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชาติตะวันตกที่จะเข้ามาทำลายศาสนาพุทธ ชาวไทยต้องร่วมมือกันต่อต้านศาสนาคริสต์ ทำให้ความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกยังเกิดขึ้นอย่างไม่เต็มที่ในช่วงเวลานั้น ซึ่งจะอธิบายต่อไปในบทที่ 3

ต่อมาในช่วงที่สอง “ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงการสร้างชาติสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม” ชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียนศาสนารุนแรงในช่วงนี้ เนื่องจากสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ 1) การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนนำมาซึ่งการบังคับใช้นโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา โดยการสนับสนุนให้ประชาชนนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว 2) ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไทยมองศาสนาคริสต์ว่าเป็นศาสนาของพวกตะวันตกที่ไม่เหมาะสม

¹⁶วาทกรรม คือ ชุดของกรอบความคิดที่ถูกสร้างขึ้นโดยประธานเป็นผู้สร้าง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามช่วงเวลา หากวาทกรรมใดสามารถยึดกุมพื้นที่ทางสังคมได้มากที่สุด จะสามารถพัฒนากลายเป็นวาทกรรมหลัก

¹⁷“ชนชั้นนำไทย” ในความหมายนี้คือ ผู้มีอำนาจและมีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารประเทศในขณะนั้น ซึ่งบางช่วงเวลาอาจมีหลายส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ในช่วงรัชกาลที่ 4 ชนชั้นนำจะประกอบไปด้วยสถาบันกษัตริย์และชนชั้นสูง แต่ในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจมีเพียงคณะรัฐบาล เป็นต้น

กับสังคมไทย โดยเฉพาะการเป็นศาสนาของพวกล่าอาณานิคม 3) กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งเป็นฉนวนสำคัญสุดท้ายที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง ทำให้ชาวคาทอลิกยังไม่สามารถสร้างความเป็นพลเมืองทางสังคมไทยสำเร็จ ซึ่งจะอธิบายต่อไปในบทที่ 4

และในช่วงสุดท้าย “กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 9” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดชุมชนจินตกรรม (imagined communities)¹⁸ มาช่วยในการวิเคราะห์การปรับตัวเข้ากับสังคมไทยของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เนื่องจากผู้วิจัยพบว่าการสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิกให้สอดคล้องกับจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยกระแสหลัก มีส่วนช่วยอย่างมากให้ชาวคาทอลิกสามารถสร้างการยอมรับความเป็นพลเมืองทางสังคม เห็นได้จากการปรับตัวของศาสนาคริสต์ 4 ประการ ภายหลังจากการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 ดังนี้คือ 1) การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ผ่านโรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก 2) บทบาทการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์ 3) การสร้างความเป็นไทยของศาสนาคริสต์¹⁹ 4) สายสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย ซึ่งจะอธิบายต่อไปในบทที่ 5

1.2 คำถามหลักของการศึกษา

- 1) สถานภาพความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในอดีตและปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร และแตกต่างกันอย่างไร
- 2) กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยที่ผ่านมา มีลักษณะอย่างไร
- 3) อะไรคือปัจจัยเอื้อและอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) ศึกษาลักษณะและความแตกต่างของสถานภาพความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในอดีตและปัจจุบัน

¹⁸ชุมชนจินตกรรม เป็นแนวคิดของเบน แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) หมายถึง ชุมชนในจินตนาการที่ผู้คนจินตกรรมหรือสร้างจิตสำนึกความรับรู้ความเป็นพวกพ้องเดียวกันขึ้นมา โดยรายละเอียดได้อธิบายไว้ในส่วนของทฤษฎี

¹⁹การสร้างความเป็นไทยของศาสนาคริสต์ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างไว้ในบทที่ 5 คือ 1) การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมแบบไทย 2) การปรับภาษา บทสวด 3) การบวชบาทหลวงชาวไทย

2) ศึกษากระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

3) ศึกษาปัจจัยเอื้อและอุปสรรคของความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาศาสนาคริสต์เฉพาะนิกายโรมันคาทอลิก เนื่องจากศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นนิกายที่มีความสัมพันธ์กับสังคมไทยมายาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา ธนบุรี จนถึงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน โดยแบ่งช่วงที่สำคัญในการศึกษาเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ หนึ่ง “ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 4 – การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475” หลังจากที่ศาสนาคริสต์เข้ามาในประเทศไทยในสมัยอยุธยา ศาสนาคริสต์ก็ถูกกีดกันและถูกเบียดเบียนศาสนาอยู่เสมอ แต่ภายหลังจากในยุครัตนโกสินทร์รัฐไทยจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับศาสนาคริสต์มากขึ้น ในการนำความรู้สมัยใหม่ต่าง ๆ เข้ามาสู่ประเทศ ประกอบกับเป็นช่วงที่รัฐไทยอยู่ในกระบวนการสร้างชาติสมัยใหม่ในช่วงแรก การจำแนกพลเมืองจึงเป็นเรื่องสำคัญ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงออกกฎหมายสัญชาติไทยเพื่อจำแนกพลเมืองชาวคาทอลิกที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยจึงได้รับสัญชาติไทยด้วย

ช่วงที่ สอง “ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงการสร้างชาติสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม” ในช่วงนี้ชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง จากการขัดกันของธรรมวิทยาของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบกับปัจจัยภายนอกที่เกิดสงครามอินโดจีนซึ่งไทยมีความขัดแย้งกับฝรั่งเศส ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของพวกฝรั่งต่างชาติ และถูกโยงว่าเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศสที่จะเข้ามายึดประเทศไทย

ช่วงที่ สาม “กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 9” จากการสังคายนาวาทีกันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2505-2508) ส่งผลให้แนวทางในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเปลี่ยนไป ศาสนาคริสต์ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เข้ากับสังคมไทยมากขึ้น โดยมุ่งไปที่การปรับวัฒนธรรมให้เข้ากับท้องถิ่น การช่วยเหลือคนจน และการทำให้ศาสนาคริสต์กลายเป็นศาสนาของคนพื้นเมือง และการที่ศาสนาคริสต์ปรับตัวเข้ากับสถาบันกษัตริย์ไทยได้ดียิ่งขึ้น ทำให้ในปัจจุบันไม่พบปัญหาการเบียดเบียนศาสนาคริสต์อย่างรุนแรงอย่างเช่นในช่วงก่อน และเริ่มเห็นถึงการยอมรับความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยในทางปฏิบัติที่มีมากขึ้น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถอธิบายความสลับซับซ้อนของการนิยามและการทำงานของความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยได้ ในการปรับตัวของชาวคาทอลิกในสังคมไทย ชาวคาทอลิกจะต้องต่อสู้ใน

เชิงแย้งซึ่งพื้นที่ทางศาสนาในสังคม ซึ่งชนชั้นนำเปิดพื้นที่ให้สำหรับพุทธเท่านั้น งานวิจัยชิ้นนี้จะแสดงให้เห็นพัฒนาการของความสัมพันธ์และสถานภาพความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิก โดยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยเอื้อและอุปสรรคในกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

1.6 วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ และเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาคริสต์ ชาวคาทอลิก และนักวิชาการในแวดวงคาทอลิกอีกด้วย โดยแบ่งรายละเอียดได้ดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมงานเขียนวิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร ข่าวสารของศาสนาคริสต์ที่หน่วยงานส่วนกลางของศาสนาคริสต์จัดทำขึ้น เช่น อุดมสาร คู่มือสำหรับสังคายนาวัติกันครั้งที่ 2 เป็นต้น และ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมือง

2) การสังเกตการณ์ (observation) เป็นการเก็บข้อมูลโดยใช้สายตาในการรับรู้ปรากฏการณ์ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยจะใช้วิธีสังเกตการณ์โดยปราศจากการควบคุม (uncontrolled observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์วิถีชีวิตของชุมชนชาวคาทอลิก รวมถึงความเป็นอยู่ของชาวคาทอลิกว่ามีสถานภาพความเป็นพลเมืองไทยอย่างไรและมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยอย่างไร เช่น ชุมชนคาทอลิกวัดโรมันคาทอลิก จันทบุรี ชุมชนคาทอลิกวัดซางตาครู้ส (กุฎีจีน) กรุงเทพฯ เป็นต้น

3) สัมภาษณ์ (interview) เป็นเทคนิคที่ผู้วิจัยจะเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้ากับผู้ให้สัมภาษณ์ (face-to-face interaction) ในรูปของการสอบถามการสนทนาเพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการ โดยวิธีนี้จะกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสามารถสอบถามเพิ่มเติมในประเด็นที่ไม่เข้าใจหรือต้องการให้ผู้สัมภาษณ์ขยายความเพิ่มเติม

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคำถามวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (interview guide) ป้องกันมิให้ออกนอกประเด็นและให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนคือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) ซึ่งเป็นการตั้งคำถามปลายเปิดในประเด็นกว้าง ๆ เพื่อให้ทั้งผู้วิจัยและผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการถามและตอบสูง จึงสามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีความสลับซับซ้อนและความลึกซึ้งได้ เช่น การสัมภาษณ์บาทหลวงชาวคาทอลิก เป็นต้น และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยการเตรียมคำถามไว้

ล่องหน้า ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยสามารถดัดแปลงคำถามให้สอดคล้องกับสถานการณ์
ได้ซึ่งการสัมภาษณ์ประเภทนี้จะทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่มีรายละเอียดที่ลึกซึ้งมาก เช่น การสัมภาษณ์
ผู้นำศาสนา (บาทหลวง) ผู้นำชุมชนชาวคาทอลิก และนักวิชาการที่ศึกษาศาสนาคริสต์ เป็นต้น

บทที่ 2

กรอบแนวคิดทฤษฎี

ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นเพียงเครื่องมือในการช่วยอธิบายความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในประวัติศาสตร์ไทย แต่ไม่ได้ยึดหลักทฤษฎีใดเป็นหลักในการอธิบาย โดยมี 4 ทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาใช้ คือ ความเป็นพลเมือง ธรรมชาติแห่งความเป็นพลเมือง ชุมชนจินตกรรม และ วาทกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความเป็นพลเมือง (citizenship)

แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่ในอดีต อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกได้กล่าวถึงความเป็นพลเมืองในรัฐกรีกโบราณเอาไว้ว่า รัฐจะต้องจำแนกพลเมืองของรัฐเพื่อจำกัดจำนวนพลเมืองภายในรัฐไม่ให้มีมากเกินไป เพราะสถานะความเป็นพลเมืองจะส่งผลต่ออภิสิทธิ์ต่าง ๆ เช่น อภิสิทธิ์ในที่ดิน อภิสิทธิ์ในการให้เช่าที่ดิน ตลอดจนการได้รับการปกป้องและคุ้มครองจากรัฐ เป็นต้น (ศศิประภา จันทะวงศ์, 2552)

เงื่อนไขที่ทำให้บุคคลได้เป็นพลเมืองแห่งรัฐกรีกโบราณ ก็คือจะต้องมีมารดาเป็นชาวกรีกและต้องได้รับการรับรองจากมติที่ประชุมของสมาชิกแห่งรัฐ ซึ่งมติที่ประชุมนี้ถือว่ามีผลสำคัญสูงสุดเหนือกว่าความสัมพันธ์ของมารดา ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการยอมรับความเป็นพลเมืองมายึดการสืบสายเลือดทางฝ่ายบิดาด้วย โดยบุคคลที่จะได้รับการรับรองให้เป็นพลเมืองกรีกจะต้องมีทั้งบิดาและมารดาเป็นชาวกรีก บุตรที่เกิดจากมารดาต่างด้าวแม้มีบิดาเป็นพลเมืองกรีก ก็จะไม่ได้รับการรับรองให้เป็นพลเมืองกรีกเช่นกัน (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2554)

สำหรับประเทศไทยแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองเพิ่งจะเกิดขึ้นจากการรับเอาแนวคิดเรื่องรัฐชาติสมัยใหม่ (modern nation-state) จากชาติตะวันตก ซึ่งประกอบไปด้วย ประชากร(พลเมือง) อาณาเขต รัฐบาล และ อำนาจอธิปไตย พลเมืองจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญสำหรับรัฐชาติสมัยใหม่ ในการจำแนกพลเมืองรัฐไทยได้ใช้การให้สัญชาติ (nationality) ในทางนิตินัยเพื่อทำให้บุคคลกลายเป็นพลเมืองไทย เช่น การออกกฎหมายสัญชาติไทยฉบับแรกในปี 2456 ซึ่งระบุไว้ให้บุคคลเหล่านี้เป็นคนไทย คือ 1) บุคคลผู้ได้กำเนิดแต่บิดาเป็นคนไทย แม้เกิดในพระราชอาณาจักรก็ดี เกิดนอกพระราชอาณาจักรก็ดี 2) บุคคลผู้ได้กำเนิดแต่มารดาเป็นคนไทย แต่ฝ่ายบิดาไม่ปรากฏ 3) บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยาม 4) หญิงต่างชาติผู้ได้สมรสกับคนไทยตามกฎหมายประเวณี 5) คนต่างประเทศผู้ได้แปลงชาติมาถือเอาสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติ เป็นต้น

ดังนั้นเมื่อบุคคลได้รับความเป็นพลเมืองไทยจากทางกฎหมายแล้ว ในมุมมองของรัฐไทยถือว่าบุคคลนั้นเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์แล้ว

สำหรับนิยามความเป็นพลเมืองของแนวคิดนี้จึงมีเกณฑ์ตัดสินอยู่ที่ เมื่อบุคคลมีความเป็นพลเมืองทางกฎหมายก็แสดงว่าบุคคลนั้นเป็นพลเมืองไทย ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ตรงไปตรงมามากเกินไปและไม่สามารถอธิบายได้ในความเป็นจริง เช่น เหตุในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชาวคาทอลิกก็ได้รับความเป็นพลเมืองไทยแล้ว แต่เหตุใดจึงเกิดการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ขึ้นอีก เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยเป็นสิ่งที่ซับซ้อนจึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดอื่นมาร่วมในการอธิบายด้วย

2.2 ธรรมวิทยาแห่งพลเมือง (civil religion)

เป็นแนวคิดที่มาจากงานของฌ็อง-ฌัก รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ในหนังสือเรื่องสัญญาประชาคม (Social Contract) ซึ่งรูสโซได้แยกศาสนาออกเป็น 2 ประเภท คือ ศาสนาของมนุษย์ และศาสนาของพลเมือง ศาสนาของมนุษย์ก็คือศาสนาตามพระธรรมคำสอนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมือง เพราะเน้นที่เนื้อหาในเรื่องของจิตวิญญาณเป็นหลัก ส่วนศาสนาของพลเมืองเป็นศาสนาที่ไม่มีหลักคำสอน ไม่มีพิธีกรรม เป็นเรื่องของทางโลก ศาสนาพลเมืองมุ่งหวังเพื่อให้พลเมืองเห็นถึงความสำคัญของรัฐ ต้องการให้พลเมืองเคารพกฎหมาย หากผู้ใดทำความผิดจะต้องมีบทลงโทษ เพราะรูสโซมองว่าหากปล่อยให้พลเมืองของรัฐเคารพกฎหมายและเป้าหมายของศาสนามากกว่ากฎหมายและเป้าหมายของรัฐ จะทำให้พลเมืองขาดความรับผิดชอบต่อสังคม (ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552)

นอกจากนี้รูสโซได้ชี้ให้เห็นว่าการที่ศาสนา(โดยเฉพาะการปล่อยให้ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก)ดำรงอยู่คู่กับรัฐ จะเกิดการแข่งขันซึ่งกันและกันที่สุดท้ายแล้วจะเป็นผลเสียต่อความเป็นเอกภาพของสังคม ในการแก้ปัญหารูสโซเสนอว่ารัฐควรส่งเสริมความเชื่อและคำสอนทางศาสนาตรงเท่าที่ความเชื่อเหล่านั้นส่งเสริมความเป็นเอกภาพของสังคม และรัฐก็จะต้องไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการตีความของหลักคำสอนเนื่องจากเป็นส่วนที่ศาสนาดูแลอยู่ ซึ่งในส่วนของศาสนาจะเน้นบทบาทในเรื่องการดูแลจิตวิญญาณของพลเมือง (ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552)

สำหรับแนวคิดธรรมวิทยาแห่งพลเมืองในประเทศไทย สมบัติ จันทรวงศ์ ได้วิเคราะห์ว่าสังคมไทยมีฐานธรรมวิทยาแห่งพลเมืองอยู่ที่ศาสนาพุทธ (ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) จนขั้นนำได้ใช้ศาสนาพุทธเป็นฐานในการสร้างความชอบธรรมในการปกครองของตนอยู่เสมอ เช่น การแต่งตั้งกรมการพิธีในสมัยสุโขทัย การใช้พระสยามเทวาธิราชเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับ

พลเมืองไทยในช่วงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น เพื่อสอดคล้องกับธรรมเนียมแห่งพลเมืองของไทยตั้งอยู่บนฐานของศาสนาพุทธ รัฐจึงสนับสนุนให้พลเมืองนับถือศาสนาพุทธ

แต่อย่างไรก็ตามในประเทศไทยมิได้มีเพียงศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว ยังมีศาสนาอื่น ๆ อีก เช่น ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ที่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา จึงเกิดการปะทะกันระหว่างธรรมเนียมแห่งพลเมืองของศาสนาทั้งสองเกิดการเบียดเบียนเบียดศาสนาทั้งพุทธและคริสต์เนื่องจากพื้นฐานธรรมเนียมที่แตกต่างกันนั่นเอง โดยศาสนาคริสต์ที่ตั้งอยู่บนความเชื่อว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” หมายความว่า การเป็นพลเมืองที่ดีนั้นจะต้องล้างบาปเข้ามาเป็นคาทอลิก เพื่อจะได้เป็นประชากรของพระเจ้าอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายชีวิตที่ดี ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) ได้นำแนวคิดนี้มาวิเคราะห์ความแตกต่างทางธรรมเนียมแห่งพลเมืองของศาสนาคริสต์กับรัฐไทย พบว่าในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 รัฐไทยได้ร่วมมือกับศาสนาคริสต์ในสร้างความทันสมัยให้กับประเทศ อีกทั้งยังอธิบายถึงการพยายามปรับตัวในการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในประเทศไทยอีกด้วย

การนำแนวคิดธรรมเนียมแห่งพลเมืองมาช่วยอธิบายความเป็นพลเมืองในงานวิจัยชิ้นนี้จึงสามารถอธิบายในช่วงรอยต่อของปัญหาว่าเหตุใดศาสนาคริสต์จึงไม่สามารถผสมผสานเข้ากับสังคมไทยในช่วงแรกที่เข้ามาในประเทศไทย และแสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมแห่งพลเมืองของไทยที่ถูกผูกติดกับศาสนาพุทธเป็นหลักอย่างแข็งแรง

2.3 ชุมชนจินตกรรม (imagined communities)

เป็นแนวคิดของ เบน แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) เขามองว่ารัฐชาติที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันเป็นเสมือนชุมชนที่เกิดขึ้นจากจินตกรรมของผู้คนในรัฐ การจินตกรรมความเป็นชาติของผู้คนเหล่านี้เกิดจากกระบวนการสร้างจิตสำนึกของคนในชาติ โดยรัฐเป็นผู้ประดิษฐ์สร้างความคิดของผู้คนเหล่านี้ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน กฎระเบียบการปกครอง และระบบการศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการบ่มเพาะจิตสำนึกความเป็นชาติ (เบน แอนเดอร์สัน, 2557)

องค์ประกอบที่สำคัญสามสิ่งในการจินตกรรมความเป็นชาติก็คือ 1) “พิพิธภัณฑ” รัฐจำเป็นต้องสร้างเรื่องราวประวัติศาสตร์อันยาวนานต่าง ๆ ในความเป็นชาติ ซึ่งเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปศึกษาความเป็นชาติ และยังมีไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐเองในการอธิบายความเป็นชาติของตนเองด้วย 2) “แผนที่” ซึ่งได้จัดทำขึ้นเพื่อสร้างเขตแดนทั้งในความเป็นจริงที่ต้องการความชัดเจนในขอบเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐ และเขตแดนทางความคิดที่ประชาชนจะสามารถจินตกรรมร่วมกันว่าชาติมีอาณาเขตกว้างไกลเท่าใด ซึ่งความคิดเรื่องเขตแดนนี้ได้นำมาซึ่งความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองของรัฐ ที่จะมีการจินตกรรมเขตแดนของความเป็นพลเมือง

ด้วย และ 3) “สำมะโนประชากร” เป็นการจัดแบ่งประชากรที่เป็นพลเมืองของรัฐ เพื่อการสร้างความเป็นพวกพ้องในจินตกรรมของความเป็นชาตินั้นเอง (เบน แอนเดอร์สัน, 2557)

นอกจากนี้รัฐยังได้สร้างความทรงจำใหม่ ๆ ให้กับพลเมือง และทำการลบความทรงจำเก่าที่รัฐไม่ต้องการออกด้วย เช่น การสร้างความเป็นชาติ ความเป็นพลเมือง ธงชาติ เพลงชาติ ขึ้นมาแทนที่จักรวรรดิของราชวงศ์ สถาบันต่าง ๆ ของกษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สภาพคนในบังคับฐานันดร เป็นต้น (เบน แอนเดอร์สัน, 2557) ในกระบวนการสร้างความทรงจำใหม่นี้ถูกเรียกว่าการสร้างความเป็นชาตินิยม ซึ่งรัฐมักใช้ชาตินิยมที่ในการปฏิบัติการทางการเมือง

ชาตินิยมทำให้พลเมืองมีจินตกรรมถึงความเป็นชาติ ที่สามารถทำให้ผู้คนมากมายเต็มใจที่จะตายในสงคราม ด้วยจิตสำนึกว่าพวกเขาได้ทำเพื่อชาติของเขาแล้ว การตายเพื่อชาติจึงถือเป็นเกียรติยศสูงสุด นอกจากนี้ชาตินิยมยังสามารถที่จะสร้างความผูกพันต่อความเป็นชาติเดียวกัน และพร้อมที่จะพลัดคนที่มีความแตกต่างจากเราให้กลายเป็นคนอื่น (other) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเชื้อชาติหรือศาสนาที่ต่างกัน ถ้าเขาเหล่านั้นไม่มีความเป็นชาติเหมือนกับเราหรือถูกมองว่าไม่ใช่ชาติเดียวกับเรา เราก็ต้องต่อต้านและขับไล่โดยผ่านการกระทำต่าง ๆ ทั้งการเหยียดหยาม การทำร้าย การกลั่นแกล้ง และการฆ่า

ดังนั้นการจินตกรรมของผู้คนเกี่ยวกับชาติ จึงเกิดจากการที่รัฐประดิษฐ์สร้างชุดความคิดใส่ไปพวกเขา ผ่านสื่อต่าง ๆ และระบบการศึกษา และในทางกลับกันรัฐก็ไม่สามารถจะอยู่ได้หากขาดการจินตกรรมของพลเมืองในรัฐเกี่ยวกับความเป็นชาติ โดยแนวคิดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาช่วยในการอธิบายการสร้างความเป็นพลเมืองไทยของชาวไทย ซึ่งได้นำศาสนาพุทธเข้ามาเป็นเกณฑ์ส่วนหนึ่งในการกำหนดความเป็นพลเมืองไทย เช่น ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชาวคาทอลิกไทยที่นับถือศาสนาคริสต์ถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง และมีการบีบบังคับให้ย้ายมานับถือศาสนาพุทธเนื่องจากรัฐไทยในขณะนั้นต้องการให้พลเมืองไทยทุกคนนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่มีความแตกต่างไปจากความเป็นพลเมืองที่รัฐต้องการจึงถูกทำให้กลายเป็น “คนอื่น” หรือถูกทำให้ “ไม่ใช่พลเมือง”

2.4 วาทกรรม (discourse)

เป็นแนวคิดหนึ่งที่โด่งดังของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส โดยฟูโกต์ได้กล่าวว่า วาทกรรมคือ กระบวนการสร้างความหมาย (meaning) ทั้งการเขียน การพูด หรือแม้กระทั่งการใช้สัญลักษณ์ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554) ที่นำมาประกอบกันเป็นชุดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหนึ่ง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดว่าอะไรคือความจริงและไม่จริง วาทกรรมจึงเป็นรูปแบบความคิดที่ถูกสร้างขึ้นโดยทั้งกลุ่มที่ครองอำนาจกระแสหลัก และกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ ทั้งนี้

กระบวนการสร้างวาทกรรมจัดเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจที่ถูกใช้ทั้งการเก็บกดปิดกั้น และจัดระเบียบวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ถูกใช้เพื่อต่อต้านอำนาจ (counter discourse) ต่อต้านระเบียบที่วาทกรรมหลักครอบงำอยู่

การวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ในสังคมจึงต้องมีการศึกษา สืบค้นองค์ประกอบ โครงสร้าง และกระบวนการที่ปรากฏในสถานการณ์ และบริบท (context) ในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายต่าง (forms) ให้กับชุดความคิด ในรูปแบบของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ว่าเป็นมาอย่างไร มีการต่อสู้เพื่อช่วงชิงในการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ อย่างไรบ้าง มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้าง รวมถึงถึงการปิดกั้นของวาทกรรมชุดหนึ่งจากอีกชุดหนึ่งอย่างไร

ในความคิดของฟูโกต์ อำนาจมีหน้าที่ผลิตความจริง (truth production as a function of power) ถ้าถือว่าความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้าง ดังนั้นความจริงก็ไม่ต่างอะไรจากวัตถุ เพราะการสร้างวาทกรรมคือการทำให้อัตถุกลายเป็นวัตถุ (the objectification of objectivities) (Mohanty, 1997) ดังนั้น หัวใจของการวิเคราะห์วาทกรรมนั้นคือการค้นหาและวิเคราะห์กระบวนการสร้างวัตถุต่าง ๆ และนำมาร้อยเรียงใหม่ให้เป็นชุดวาทกรรมในสังคม หรือคือการพิจารณาถึงภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมซึ่งสร้างวัตถุให้เป็นความจริง และสร้างความจริงให้เป็นวัตถุ (ในลักษณะกลับไปกลับมา) โดยชุดวาทกรรมไม่ได้มีเพียงหนึ่ง แต่หากมีความสลับซับซ้อน (a complex group of relations)

ทั้งนี้ ฟูโกต์ได้ยกตัวอย่างการวิเคราะห์วาทกรรมในสังคมผ่านทางลักษณะ “ความบ้า” (madness) ในหนังสือ *Madness and Civilization* (1961) (Khalifa J, 2006) ซึ่งความจริงเกี่ยวกับความบ้าถูกปิดเบือนจากข้อเท็จจริง การสร้างวาทกรรมคืออำนาจที่จะทำลายหรือสร้างความจริงโดยฟูโกต์ยกตัวอย่าง กรณีคนบ้า (ความบ้า) ที่มีได้เกิดขึ้นเพียงเพราะเขาเหล่านั้นบ้า แต่เกิดขึ้นจากการที่มีกลุ่มบุคคลที่อ้างชุดความรู้หนึ่งในการจัดนิยามคนบ้าและทำให้ชุดความรู้เหล่านั้นเป็นที่แพร่กระจายในสังคม และทำการจำแนกคนที่บ้าออกจากสังคม (Smart, 2002) ดังนั้นกลุ่มคนที่ถูกจำแนกว่าบ้า แม้มิได้บ้าโดยธรรมชาติ แต่เป็นเพราะกระบวนการทางวาทกรรมที่กำหนดและทำให้พวกเขากลายเป็นคนบ้า อาทิ อำนาจวินิจฉัยของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ หรือความเชื่อทางศาสนา และเช่นเดียวกันกับนิยามพวก เกย์ เลสเบี้ยน กระเทย ที่ถูกนิยามจากกลุ่มคนที่จัดประเภทเพื่อแบ่งแยกพวกเขาจากความปกติ

โดยสรุปกลุ่มคนที่อยู่ใต้อำนาจวาทกรรม จะอยู่ภายใต้ชุดความรู้มากกว่าที่จะเข้าใจความเป็นจริงที่ถูกกดทับให้มองไม่เห็น แต่ประเด็นของการวิเคราะห์วาทกรรมไม่ได้อยู่ที่วาทกรรมนั้น ๆ เป็นจริงหรือเท็จ แต่อยู่ที่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้วาทกรรมนั้น ๆ ให้เป็นไปได้มากกว่าจะเป็นเรื่องของข้อจริงหรือเท็จ วาทกรรมไม่ใช่เป็นเพียงผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบของการครอบงำ แต่มันคือการต่อสู้และการครอบงำของกลุ่มผู้ผลิตวาทกรรมนั้น ๆ ที่มีต่อ

รูปแบบและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ปฏิบัติการของวาทกรรมที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) บทบาทหน้าที่ในการกีดกันและปิดกั้นวาทกรรมบางประเภท (procedure of exclusion) 2) บทบาทหน้าที่ในการจำกัดและควบคุมวาทกรรมบางประเภท the limit and control of discourse) และ 3) บทบาทหน้าที่ในการกลั่นกรองและควบคุมตัวผู้พูด (a rarefaction of the speaking subject) (Foucault, 1980)

ชนชั้นนำซึ่งเป็นผู้ควบคุมวาทกรรม มีอิทธิพลอย่างมากต่อ “วาทกรรมความเป็นพลเมืองของไทย” รวมถึง “วาทกรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก” ในประเด็นของอำนาจกับความรู้ฟูโกต์ได้อธิบายว่าอำนาจกับความรู้แม้จะไม่ใช้สิ่งเดียวกัน แต่ก็เป็นสิ่งที่มีเป้าหมายแยกออกจากกันไม่ได้ กล่าวคือถ้ามีความรู้ก็จะนำไปสู่การควบคุม (อำนาจ) หากมีการควบคุม (อำนาจ) ก็ต้องอาศัยความรู้ แม้อำนาจกับความรู้จะเป็นอิสระต่อกัน แต่ต้องไปด้วยกันเสมอ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554) ดังนั้นชนชั้นนำจึงมักจะใช้ความรู้กับอำนาจในควบคุมการสร้างนิยามความหมายในความเป็นพลเมืองของไทย ซึ่งสำหรับความเป็นพลเมืองไทยเปิดพื้นที่ให้ศาสนาพุทธเท่านั้น

การสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยก็คือการต่อต้านอำนาจและระเบียบที่วาทกรรมหลักครอบงำอยู่นั่นเอง (สังคมไทยซึ่งนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก) ชนชั้นนำได้ใช้ศาสนาพุทธเป็นฐานในการสร้างอุดมการณ์ในความเป็นไทยหรือการเป็นชาวไทย ซึ่งสนับสนุนให้เกิดเป็นวาทกรรมหลักที่ว่า “ชาวไทยต้องนับถือศาสนาพุทธ” ดังนั้นศาสนาคริสต์จึงถูกควบคุมจากชนชั้นนำที่ต้องการปิดกั้นไม่ให้ชาวคาทอลิกต่อต้านวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทยหลักของไทย ผ่านทางคำพูด การให้สัมภาษณ์ หนังสือ นโยบาย แนวคิด อุดมการณ์ เหตุการณ์ และสถาบันในสังคม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นรูปแบบของวาทกรรม (discursive form) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นผู้มูลเชิงประจักษ์ในการศึกษา ซึ่งในทางกลับกันก็ได้ใช้รูปแบบของวาทกรรมในการศึกษาสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกด้วย

การสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก จึงมีลักษณะเป็นการปะทะกันระหว่างอำนาจของกลุ่มศาสนาพุทธที่มีอำนาจ (ครอบงำวาทกรรมหลัก) ซึ่งพยายามบิดเบือนและเบียดเบียนศาสนาคริสต์โดยชุดความรู้หลักของศาสนาพุทธ และกลุ่มศาสนาคริสต์ผู้อยู่ภายใต้อำนาจ (สร้างวาทกรรมรอง) ก็พยายามตอบโต้และสร้างพื้นที่ในสังคมไทยให้แก่ศาสนาคริสต์ด้วยการมีความสัมพันธ์ที่กับสถาบันกษัตริย์ การปรับตัวเข้ากับสังคมไทย การเป็นผู้นำความรู้สมัยใหม่ และการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในเรื่องเกี่ยวคำสอนของศาสนา (ธรรมวิทยา) เพื่อสร้างนิยามความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

บทที่ 3

ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย

ในช่วงรัชกาลที่ 4 – การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

บทนี้อธิบายความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ความสัมพันธ์ที่ดีของศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย และการเข้ามามีบทบาทของศาสนาคริสต์ในการติดต่อกับต่างประเทศ การค้า และการพัฒนาความรู้จากต่างประเทศ ในขณะนั้นศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นอย่างมาก ศาสนาคริสต์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือและสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ในการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้าน เช่น งานด้านการทูตและการค้า งานด้านวิทยาศาสตร์ งานด้านการรักษาพยาบาล และงานด้านการตั้งโรงเรียนและการสอนภาษา เป็นต้น ส่งผลให้เมื่อสถาบันกษัตริย์เริ่มประกาศใช้กฎหมายสัญชาติไทยจึงได้ประกาศให้มีผลครอบคลุมไปถึงประชากรชาวคาทอลิกด้วย โดยกำหนดว่า “บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยามให้ถือว่าเป็นคนสัญชาติไทย” (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) ทำให้ชาวคาทอลิกที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเดิมพ่อแม่เป็นชาวต่างชาติ เช่น ลาว ญวน เขมร โปรตุเกส และจีน เป็นต้น ต่อมาได้รับการยอมรับความเป็นพลเมืองไทยในทางกฎหมายทั้งหมด

แต่สำหรับในสังคมไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก การที่ศาสนาคริสต์เข้าไปเผยแพร่ศาสนาให้กับคนไทยและเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทย จึงทำให้เกิดการตอบโต้ศาสนาคริสต์จากศาสนาพุทธขึ้น แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการโต้เถียงกันทางหลักคำสอนเท่านั้น ยังไม่ได้ลุกลามจนเกิดการเบียดเบียนศาสนาที่รุนแรง และภายหลังศาสนาคริสต์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้จากกระแสการสร้างความเป็นพลเมืองในช่วงการสร้างรัฐชาติใหม่อีกด้วย

และบทนี้จะได้เห็นถึงชุดวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทยของทั้งฝ่ายศาสนาคริสต์และฝ่ายศาสนาพุทธ ผ่านการกระทำของตัวแสดงทางสังคม (Social agents) เช่น สถาบันกษัตริย์ บาทหลวง นักคิดฝ่ายพุทธ เป็นต้น ซึ่งได้กลายมาเป็นเหตุผลในการนิยามหรืออธิบายความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

3.1 ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย

ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย เป็นชุดวาทกรรมที่มีอิทธิพลมากต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย โดยในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นี้จะพบเหตุการณ์ที่สำคัญที่เป็นชุดวาทกรรมย่อย เช่น ความสัมพันธ์ที่ีระหว่าง

พระสังฆราชปัลเลอกัวซ์กับรัชกาลที่ 4 และการที่พระสังฆราชเวย์เข้าไปขัดขวางเรือรบของฝรั่งเศสที่เข้ามาปิดปากอ่าวไม่ให้อังกฤษปืนใหญ่ถล่มกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้น การกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นวาทกรรมที่สนับสนุนความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยทั้งสิ้น

ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของวาทกรรมความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จำเป็นต้องกล่าวถึงปัญหาที่สำคัญในความไม่เข้าใจกันของศาสนาคริสต์และสถาบันกษัตริย์ ในช่วงกรุงธนบุรี และในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1-3) ดังนี้

1) ความขัดแย้งระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยช่วงกรุงธนบุรี

หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 ศาสนาคริสต์ก็เกือบจะหมดสิ้นไปพร้อมกับกรุงเก่าด้วย แต่สุดท้ายก็สามารถกลับเข้ามาในประเทศไทยได้อีกครั้งในสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งขณะนั้นบ้านเมืองก็ยังไม่สงบสุขและยังคงมีสงครามติดพันอยู่เสมอ ศาสนาคริสต์ได้มีโอกาสช่วยเหลือพระเจ้าตากสินทำสงครามเพื่อกอบกู้ประเทศ ทำให้ในช่วงแรกของสมัยกรุงธนบุรี ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับพระเจ้าตากสินเป็นไปได้อย่างราบรื่น แต่ในภายหลังศาสนาคริสต์ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับพระเจ้าตากสินอีก ในเรื่องการที่ชาวคาทอลิกไม่ไปเข้าร่วมพิธีต๋ม่น้ำพิพัฒน์สัตยา (เสรี พงศ์พิศ, 2527) กล่าวคือชาวคาทอลิกที่รับราชการไม่ยอมไปเข้าร่วมพิธีดังกล่าว เพราะพวกเขามองว่าเป็นการทำพิธีกรรมนอกศาสนาแต่กลับกระทำพิธีนั้นในวัดแทน ทำให้พระเจ้าตากสินทรงกริ้วมากจึงรับสั่งจับข้าราชการเหล่านั้นมาลงโทษ และขับไล่มิชชันนารีออกไปนอกประเทศ ทำให้ชาวคาทอลิกหลบหนีกระจัดกระจายไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ

2) ความขัดแย้งระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ สถาบันกษัตริย์เริ่มเห็นถึงความจำเป็นในการใช้ศาสนาคริสต์เป็นตัวกลางในการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตก สถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นต้องรับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เนื่องจากเศรษฐกิจและการค้าของประเทศซบเซาไปนานนับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาแตกพม่าได้ทำลายวัด บ้านเรือน สถานที่สำคัญ และปล้นเอาทรัพย์สินของคนไทยไปเกือบหมด นอกจากนี้ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับศึกสงครามอย่างต่อเนื่อง ทำให้ราษฎรไม่มีเวลาทำมาหากิน (เสรี พงศ์พิศ, 2527) ในช่วงนี้เองทำให้ศาสนาคริสต์กลับมามีบทบาทสำคัญต่อสถาบันกษัตริย์อีกครั้งหนึ่ง

ในสมัยรัชกาลที่ 1 บรรดามิชชันนารีได้กลับเข้ามาบูรณะและก่อตั้งวัดใหม่ ชาวคริสต์เริ่มรวมตัวกันอยู่ในที่ต่าง ๆ ที่กษัตริย์ภายใต้ราชวงศ์จักรีพระราชทานที่ดินให้ (เสรี พงศ์พิศ, 2531) ชาวคาทอลิกได้รับความเมตตาจากพระพุทธรยอดฟ้าเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงอนุญาตให้ข้าราชการที่เป็นคริสต์ได้รับการยกเว้นการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ทำให้ชาวคาทอลิกไม่ต้องทำพิธีที่

เหมือนเป็นการทำพิธีกรรมนอกศาสนา ส่วนการเผยแพร่ศาสนาคริสต์แม้ว่าสถาบันกษัตริย์จะยังคงห้ามคนไทยไปเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์อยู่ แต่จากความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นจากการที่ศาสนาคริสต์ได้มีส่วนช่วยสถาบันกษัตริย์ในการพัฒนาประเทศ ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้โดยไม่ถูกเบียดเบียนศาสนา นอกจากนี้เมื่อมีศึกสงครามชาวคาทอลิกก็อาสาช่วยรบกับชาวไทยมาโดยตลอด จนได้รับการยกย่องว่าทหารชาวคาทอลิกเป็นทหารที่มีความสามารถและจงรักภักดีต่อกษัตริย์ไทยเป็นอย่างมาก ดังที่ ท่านการ์โบลด์ พระสังฆราชในขณะนั้นบันทึกไว้ว่า

“พวกชาวคริสต์มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นอย่างมาก
จนสามารถได้เป็นทหารรักษาพระองค์อีกด้วย” (เสรี พงศ์พิศ, 2531)

ซึ่งคำกล่าวของพระสังฆราชการ์โบลด์นี้ แสดงให้เห็นถึงว่าได้เริ่มเกิดเป็นวาทกรรมความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ของศาสนาคริสต์ซึ่งจะมีผลต่อไปในการสร้างวาทกรรมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยด้วย

ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 3 ได้เกิดเหตุโรคหิวอดโรคระบาดขึ้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีพระบรมราชโองการบำเพ็ญพระราชกุศลด้วยการซื้อสัตว์ที่กำลังจะถูกฆ่าเป็นอาหารมาปล่อยเป็นการแก้เคล็ดทุกวัน พระองค์จึงทรงตรัสขอให้ทางศาสนาคริสต์ถวายสัตว์แต่พระองค์เพื่อเป็นการร่วมกิจกรรมนี้ด้วย แต่กลับมีบาทหลวงจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วยที่จะทำตามพระราชโองการเนื่องจากเห็นว่าเป็นการผิดหลักศาสนา ทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกริ้วมากและเกือบจะขับไล่บาทหลวงของศาสนาคริสต์ทั้งหมดออกไปจากประเทศไทยอีกครั้ง แต่สุดท้ายเมื่อพระสังฆราชซึ่งเป็นผู้นำศาสนาคริสต์ในประเทศไทยยอมถวายสัตว์มาให้ พระองค์จึงเนรเทศบาทหลวงออกไปเท่าที่มีคำสั่งออกไปแล้ว (กุลชลี เสริมทวีทรัพย์, 2555) ซึ่งสะท้อนว่าการที่ชาวคาทอลิกไม่ยอมทำตามพระราชประสงค์ของกษัตริย์ไทยซึ่งเป็นผู้นำของสังคมไทย มันส่งผลทำให้ชาวคริสต์ไม่สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างราบรื่น

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงกรุงธนบุรีและช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างศาสนาคริสต์และสถาบันกษัตริย์ ส่งผลให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ยังถูกจำกัดอยู่ในหมู่ชาวต่างชาติ โดยส่วนมากจะเป็นเฉลยศึกและชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เช่น ชาวจีน ชาวเขมร และชาวญวน เป็นต้น เนื่องจากกษัตริย์ไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - 3 ไม่มีพระประสงค์หรือสนับสนุนให้ประชาชนชาวไทยนับถือศาสนาอื่นนอกจากศาสนาพุทธ

การห้ามนับถือศาสนาคริสต์ได้สืบทอดมาถึงรัชกาลที่ 4 จึงเริ่มมีนโยบายการผ่อนปรนในการนับถือศาสนาของชาวไทย ทำให้ชาวไทยสามารถนับถือศาสนาคริสต์ได้ ซึ่งเหตุผลหลักนั้นมาจากการทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตกที่ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในขณะนั้น และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยนั่นเอง ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีนี้ได้ส่งผลต่อเนื่องไปอีกหลายรัชกาล มีผลให้ศาสนาคริสต์สามารถได้รับความเป็นพลเมืองในทางกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์กับรัชกาลที่ 4

พระจอมเกล้าฯ ทรงตรัสกับท่านปลเอกแก้วฯ พระสังฆราชในขณะนั้นว่า

“การเบียดเบียนศาสนาเป็นวิธีการไม่ดี เราเห็นควรปล่อยให้ทุกคนมีเสรีภาพที่จะถือศาสนาใด ๆ ที่ตนสมัคร เมื่อพวกท่านสอนให้คนเข้าศาสนาที่ได้มีจำนวนพอควรก็จงบอกให้เราทราบ เราจะได้จัดให้เขามีหัวหน้าคริสตัง มิให้พวกเจ้าเมืองรังแกเขาได้” (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

แสดงว่าพระจอมเกล้าฯ ทรงได้สร้างวาทกรรมเพื่อปกป้องรักษาศาสนาคริสต์ไม่ให้ถูกรังแก โดยในช่วงนั้นศาสนาคริสต์ได้กลายมาเป็นศาสนาที่มีความสัมพันธ์อันดีกับสถาบันกษัตริย์ไทย โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงมีความสนพระทัยความรู้ทางตะวันตก ทำให้ทรงมีความสัมพันธ์อันดีกับพระสังฆราชปลเอกแก้วฯเป็นพิเศษ

กล่าวคือก่อนหน้าที่รัชกาลที่ 4 หรือพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงผนวชเป็นพระภิกษุในศาสนาพุทธ ทรงครองสมณเพศโดยประจำอยู่ที่วัดมหาธาตุ พระนามเมื่อทรงผนวชคือ มกุฏโทภิกขุ หรือที่รู้จักกันดีว่าทูลกระหม่อมพระ หรือเจ้าฟ้าใหญ่ พระองค์ทรงฝึกฝนการศึกษาเล่าเรียนอยู่เสมอ เมื่อพระองค์ศึกษาภาษาบาลีและสันสกฤตได้จนแตกฉานแล้ว (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) พระองค์จึงหันมาศึกษาภาษาลาตินและภาษากรีกด้วย เนื่องจากทรงตระหนักถึงความสำคัญของภาษาของตะวันตก พระองค์จึงมีพระประสงค์ให้คุณพ่อปลเอกแก้วฯ (ก่อนเป็นสังฆราช) ซึ่งมีกิตติศัพท์ความรอบรู้ในการพูดภาษาไทยได้อย่างชัดถ้อยชัดคำมาสอนภาษาลาติน และนอกจากภาษาลาตินแล้ว คุณพ่อปลเอกแก้วฯยังได้แบ่งปันวิชาที่ท่านศึกษามาจากยุโรปแก่พระองค์ด้วย ได้แก่ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ฟิสิกส์ และเคมี เป็นต้น ส่วนคุณพ่อปลเอกแก้วฯก็ได้เรียนรู้ภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้งจากเจ้าฟ้ามงกุฏเช่นกัน (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) จึงอาจกล่าวได้ว่าพระสังฆราชปลเอกแก้วฯเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะภาษาไทย แม้ว่าท่านจะไม่ใช่คนไทยแต่ท่านก็สามารถศึกษาภาษาไทยได้จนแตกฉาน นอกจากนี้ท่านปลเอกแก้วฯยังมีความสนใจในเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของไทย จนสามารถเขียนหนังสือดี ๆ หลายเล่มเป็นภาษาไทยได้อีกด้วย

จากการเรียนและการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันทำให้เจ้าฟ้ามงกุฏและคุณพ่อปลเอกแก้วฯมีความสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก นอกจากจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าฟ้ามงกุฏแล้ว

คุณพ่อปัลเลอกัวซ์ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่รวมถึงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 เนื่องจากคุณพ่อปัลเลอกัวซ์ตระหนักดีว่าการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มคนเหล่านี้จะช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข

นอกจากความรู้ต่าง ๆ จากตะวันตกที่เจ้าฟ้ามงกุฎสนพระทัยแล้ว พระองค์ยังทรงสนพระทัยเรื่องเกี่ยวกับศาสนาคริสต์อีกด้วย จากการที่พระองค์ได้ศึกษาและเห็นแบบอย่างในการเผยแพร่ศาสนาของศาสนาคริสต์จากคุณพ่อปัลเลอกัวซ์ ทำให้พระองค์ปรารถนาให้พระภิกษุในศาสนาพุทธสั่งสอนศาสนิกชนด้วยคำสอนที่บริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าบ้าง เพราะในขณะนั้นทรงเห็นถึงความหย่อนยานของพุทธศาสนาในประเทศไทย เมื่อทรงย้ายมาประจำที่วัดบวรนิเวศวิหาร พระองค์จึงได้ปฏิรูปพุทธศาสนาครั้งสำคัญ การปฏิรูปนี้ไม่ใช่เป็นเพียงการฟื้นฟูเฉพาะพระภิกษุเท่านั้น แต่ทรงปรารถนาจะชำระพุทธศาสนาในสยามด้วย (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) ไม่กี่ปีต่อมาในกายธรรมยุค²⁰ ที่เจ้าฟ้ามงกุฎได้ทรงปฏิรูปก็ได้ทรงปฏิรูปก็ได้รับการเผยแพร่ไปทั่วประเทศ

ในโอกาสที่คุณพ่อปัลเลอกัวซ์ได้รับการอภิเษกเป็นพระสังฆราช เจ้าฟ้ามงกุฎทรงปรารถนาจะทำการฉลองตำแหน่งให้เป็นไปอย่างสมเกียรติ ทรงสั่งให้มีการจุดพลุพระราชทานในวันที่มีงานเลี้ยงฉลอง นอกจากนี้พระองค์ยังเสด็จไปร่วมงานเลี้ยงด้วยพระองค์เองอีกด้วย (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) ทำให้พระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ซาบซึ้งในพระเมตตากรุณาของเจ้าฟ้ามงกุฎเป็นอย่างมาก หลังจากที่คุณพ่อปัลเลอกัวซ์ได้เป็นพระสังฆราชแล้วท่านก็ยังคงไปเข้าเฝ้าเจ้าฟ้ามงกุฎอยู่เป็นประจำเสมอ ต่อมาเมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 พระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ก็ได้ส่งจดหมายแสดงความยินดีพร้อมทั้งส่งของขวัญไปถวายด้วย ซึ่งนี่เป็นเครื่องยืนยันถึงมิตรภาพที่ดีระหว่างเจ้าฟ้ามงกุฎและพระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ที่มีมาอย่างยาวนาน

2) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์กับรัชกาลที่ 5

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดปัญหาการเมืองระหว่างประเทศขึ้นระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในช่วงยุคล่าอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศสในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งก็คือประเทศลาวเกือบทั้งหมดในปัจจุบันให้แก่ฝรั่งเศสในสนธิสัญญา ร.ศ.112

²⁰ธรรมยุค คือในกายหนึ่งในศาสนาพุทธ ที่เน้นความประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ให้อยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดและมุ่งที่จะศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างเข้าใจแจ่มแจ้ง เป็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในส่วนที่บกพร่องของพระสงฆ์ไทยที่มีมาแต่โบราณให้สมบูรณ์ทั้งพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก ซึ่งเป็นความพยายามของพระวชิรญาณเถระเพื่อช่วยปฏิรูปคณะสงฆ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

นอกจากนี้ไทยยังต้องยอมให้ฝั่งขวาแม่น้ำโขงระยะ 25 กิโลเมตร เป็นเขตปลอดทหารและปลอดภาษี ต้องยอมเสียอำนาจอธิปไตยในการปกครองจันทบุรีและต่อมาก็ต้องเสียเสียมราฐ พระตะบอง และ ศรีโสภณแก่ฝรั่งเศสโดยแลกจังหวัดตราด เกาะกง และด่านซ้าย (เสรี พงศ์พิศ, 2527) เหตุการณ์นี้ได้สร้างทั้งความกลัวและความเกลียดชังต่อพวกฝรั่งเศสในหมู่คนไทยเป็นอย่างมาก

พระสังฆราชเวย์ (พระสังฆราชในขณะนั้น) ยอมรับว่าข้อพิพาทระหว่างทั้งสองประเทศส่งผลกระทบต่อศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ เพราะว่ามิชชันนารีในขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศส พวกเขาจึงต้องหลบซ่อนอยู่แต่ในบ้าน เนื่องจากมีข่าวลือว่าจะมีการทำร้ายชาวคาทอลิก ซึ่งก็เป็นความจริง เช่น มีชาวคาทอลิกที่ท่าจีน (สมุทรสาคร) ถูกข้าหลวงไทยทำร้าย เป็นต้น นอกจากนี้ในช่วงเข้าพรรษาของทุกปีพระสังฆราชเวย์สังเกตว่าจะมีข้อพิพาทเกี่ยวกับการดำเนินคดี หรือมีการกระทำที่ไม่ดีต่าง ๆ ที่มุ่งมายังชาวคาทอลิกเสมอ จากรายงานประจำปี พ.ศ. 2437 ของมิสซังสยามพบว่าจำนวนการเข้ารับศีลล้างบาปลดน้อยลงหลังจากเกิดเหตุการณ์ที่ฝรั่งเศสยึดครองจันทบุรี ในปี พ.ศ. 2436 ซึ่งส่งผลทำให้คนต่างศาสนาไม่พอใจชาวคาทอลิก (โกสเต โรแบต์, 2549) ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของพวกฝรั่งเศสที่จะเข้ามายึดประเทศไทยเป็นอาณานิคม เหตุผลนี้ได้สร้างความไม่พอใจในหมู่คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นอย่างมากและเริ่มเกิดกระแสต่อต้านของชาวพุทธ แต่ที่ชาวคาทอลิกยังไม่ถูกต่อต้านโดยใช้ความรุนแรงเป็นเพราะยังมีความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยอยู่

โดยจะเห็นได้จากกรณีที่พระสังฆราชเวย์เข้าไปขัดขวางเรือรบของฝรั่งเศสที่เข้ามาปิดปากอ่าวไม่ให้ยิงปืนใหญ่ถล่มกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวคือเมื่อนายออกุสต์ ปาวี กงสุลฝรั่งเศสเตรียมสั่งให้เรือปืนของฝรั่งเศสยิงถล่มกรุงเทพฯ ในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 เพื่อบีบบังคับสยามยอมมอบดินแดนลาวตะวันออกทั้งหมดของฝั่งแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส นายปาวีจึงได้รับสั่งคนให้ไปตามพระสังฆราชเวย์และธรรมทูตทั้งหมดมารวมกันที่กงสุลฝรั่งเศส แต่พระสังฆราชเวย์ปฏิเสธคำสั่งดังกล่าวและได้เข้าไปเจรจากับนายปาวีไม่ให้ยิงปืนใหญ่ถล่มกรุงเทพฯ และเสนอให้ใช้วิธีประนีประนอมกับรัฐบาลไทยแทน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2552)

เมื่อเรื่องนี้ทราบไปถึงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงพอพระทัยเป็นอย่างมากที่ศาสนาคริสต์ในไทยไม่ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองของฝรั่งเศส อีกทั้งยังให้การช่วยเหลือและเข้าข้างประเทศไทยอีกด้วย ความสัมพันธ์ที่ดีนี้มีมาโดยตลอดสืบเนื่องมาจนวาระสุดท้ายของพระสังฆราชเวย์ ซึ่งเห็นได้จากการที่เมื่อพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงทราบข่าวการมรณภาพของพระสังฆราชเวย์ จากหนังสือของสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศถึงบาทหลวงคอลอมเบต์ ซึ่งเป็นอุปสังฆราชและรักษาการณ์แทนสังฆราช โดยมีความว่า

“ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวมรณภาพของเจ้าคุณพระสังฆราชเวย์ ซึ่งท่านแจ้งมาโดยหนังสือลงวันที่ 20 เดือนนี้ ด้วยความเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้ง ข้าพเจ้าได้นำข่าวนี้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบทันที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนคณะเสนาบดีทรงรู้สึกตื่นตันพระทัยในข่าวนี้อย่างยิ่ง เพราะเรารู้สึกว่าพระสังฆราชเวย์ได้เป็นมิตรที่จริงใจยิ่งคนหนึ่งของประเทศไทยตลอดมา ความเสียสละของท่านเพื่อความก้าวหน้าทางศีลธรรมของประเทศ ซึ่งงานของคุณพ่อและคณะมิชชันนารีคาทอลิกแห่งประเทศไทย ทำการส่งเสริมเป็นอันดีนั้น จะจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์แห่งชาติเรา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบดีว่า ไม่มีถ้อยคำใดจะแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งของเราให้สมกับการสูญเสียครั้งนี้ พระองค์ทรงปรารถนาให้คุณพ่อและคณะมิชชันคาทอลิกทั้งหลายทราบว่า เมื่อเห็นอุปนิสัยจิตใจสูงกับงานอันยิ่งใหญ่และน่าสรรเสริญของท่านในประเทศนี้ อันเป็นงานที่อยู่ในรัชสมัยของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและรัฐบาลของพระองค์ไม่เคยถือพระสังฆราชเวย์ผู้วายชนม์เป็นคนต่างด้าว และประเทศไทยสมควรจะได้รับการแสดงความเศร้าสลดใจในมรณภาพนี้ ข้าพเจ้าหวังว่าคุณพ่อจะแจ้งความรู้สึกของเรานี้ให้คณะมิชชันคาทอลิกทราบโดยทั่วกัน” (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

จากหนังสือของสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการข้างต้นนี้วิเคราะห์ได้ว่าในสายตาของรัชกาลที่ 5 พระองค์ไม่ได้มองว่าชาวคาทอลิกในประเทศไทยเป็นคนต่างด้าวหรือมีสถานะเป็นคนอื่น แต่พระองค์กลับมองว่าชาวคาทอลิกเป็นคนไทย การที่กษัตริย์ไทยในขณะนั้นมองชาวคาทอลิกเป็นคนไทยเป็นปัจจัยเอื้อสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการยอมรับชาวคาทอลิกเป็นพลเมืองไทยในเวลาต่อมา

3) ความสัมพันธ์ที่ติระหว่างศาสนาคริสต์กับรัชกาลที่ 6

กล่าวคือในสมัยรัชกาลที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์เป็นความสัมพันธ์ที่ดีที่ถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เมื่อสถาบันกษัตริย์ได้ออกกฎหมายสัญชาติไทย โดยกำหนดว่า

- “1) บุคคลผู้ได้กำเนิดแต่บิดาเป็นคนไทย แม้เกิดในพระราชอาณาจักรก็ดี เกิดนอกพระราชอาณาจักรก็ดี
- 2) บุคคลผู้ได้กำเนิดแต่มารดาเป็นคนไทย แต่ฝ่ายบิดาไม่ปรากฏ
- 3) บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยาม
- 4) หญิงต่างชาติผู้ได้สมรสกับคนไทยตามกฎหมายประเพณี

5) คนต่างประเทศผู้ได้แปลงชาติมาถือเอาสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติ”
(ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552)

ซึ่งในข้อที่สาม “บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยามให้ถือว่าเป็นคนสัญชาติไทย” สถาบันกษัตริย์ก็ไม่ได้วางเงื่อนไขกีดกันความเป็นพลเมืองไทยชาวคาทอลิกเนื่องจากนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้ชาวคาทอลิกซึ่งเป็นคนต่างชาติหรือลูกครึ่งไทยต่างชาติได้รับสัญชาติไทยทั้งหมดในเวลาต่อมา

กล่าวโดยสรุปในช่วงก่อนการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 ศาสนาคริสต์สามารถสร้างวาทกรรมความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ได้สำเร็จ โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันกษัตริย์เองด้วย และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองและผู้บริหารประเทศในขณะนั้นเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลถึงความเป็นอยู่ของชาวคาทอลิกในสังคมไทย ในช่วงที่ประเทศไทยยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การที่ศาสนาคริสต์ได้เข้าไปมีส่วนช่วยสถาบันกษัตริย์ในการพัฒนาประเทศโดยตลอด ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถเผยแพร่ศาสนาได้โดยไม่เกิดการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ แม้จะเกิดปัญหาวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสายตาของชาวไทยมองชาวคาทอลิกว่าเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศสก็ตาม²¹

3.2 การติดต่อกับต่างประเทศ การค้า และการพัฒนาความรู้จากต่างประเทศ

การเข้ามาเป็นตัวแทนในการติดต่อกับต่างประเทศและการนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาในช่วงเวลาของการพัฒนารัฐชาติสมัยใหม่ในช่วงแรก คือชุดวาทกรรมสำคัญเช่นกันที่ช่วยให้ชาวคาทอลิกสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข โดยศาสนาคริสต์ได้มีส่วนสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้ 1) งานด้านการทูตและการค้า 2) งานด้านวิทยาศาสตร์ 3) งานด้านการรักษาพยาบาล 4) งานด้านการตั้งโรงเรียนและการสอนภาษา

3.2.1 งานด้านการทูตและการค้า

ศาสนาคริสต์ได้รับความไว้วางพระทัยจากสถาบันกษัตริย์ไทยเป็นอย่างมาก โดยในสมัยรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าฯได้ทรงมอบหน้าที่งานราชทูตสำคัญให้กับท่านปลเอกแก้วซ์ โดยการให้

²¹เนื่องจากบาทหลวงที่เข้ามาในประเทศไทยในขณะนั้นล้วนแล้วแต่เป็นชาวต่างชาติทั้งสิ้น (โดยส่วนมากเป็นชาวฝรั่งเศส) ทำให้ชาวไทยที่นับถือศาสนาคริสต์จึงถูกเหมารวมว่าเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศสทั้งหมด

ท่านปัลเลอกัวซ์เป็นตัวแทนพระองค์นำเครื่องบรรณาการไปถวายแต่จักรพรรดิโนโปเลียนที่ 3 ที่ฝรั่งเศส (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) เพราะทรงเชื่อว่าท่านปัลเลอกัวซ์จะสามารถช่วยให้ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับฝรั่งเศสมากขึ้น ซึ่งท่านปัลเลอกัวซ์ก็เอาใจใส่ในหน้าที่นี้เป็นอย่างดีจนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสมีทิศทางที่ดีขึ้น ก่อนกลับท่านปัลเลอกัวซ์ต้องการที่จะจัดพิมพ์หนังสือพจนานุกรม 4 ภาษาของท่าน คือ ภาษาไทย ลาติน ฝรั่งเศส และอังกฤษ แต่เนื่องจากประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่สามารถจัดพิมพ์ได้ พระจักรพรรดิฝรั่งเศสจึงรับเป็นธุระในการจัดพิมพ์ให้ ซึ่งทำให้หนังสือเล่มนี้ได้มีโอกาสจัดพิมพ์ในโรงพิมพ์หลวงของฝรั่งเศสด้วย (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550)

นอกจากนี้ท่านปัลเลอกัวซ์ ได้ถือโอกาสจัดพิมพ์หนังสือ พรรณนาเรื่องราวอาณาจักรไทยหรือสยามโดยเนื้อหาได้บรรยายถึงสภาพความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมของประเทศสยาม ซึ่งรวมไปถึงเรื่องของกฎหมาย การค้า ผลผลิต และพงศาวดารของสยามโดยสังเขป ก่อนที่ท่านปัลเลอกัวซ์จะเดินทางกลับประเทศไทยท่านยังได้ทำหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักในสายตาของต่างประเทศ โดยเมื่อท่านปัลเลอกัวซ์ได้มีโอกาสไปเทศน์สอนศาสนาตามเมืองต่างๆ ในฝรั่งเศส ท่านก็ได้บรรยายเกี่ยวกับประเทศไทย พร้อมทั้งนำเสนอแผนที่ประเทศไทยไปพร้อมกันด้วย (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550)

นอกจากงานด้านการทูตกับฝรั่งเศสแล้ว ประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญทางการทูตกับประเทศอื่นด้วย โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ซึ่งขณะนั้นเป็นช่วงที่ชาติตะวันตกกำลังแผ่ขยายอิทธิพลด้านเศรษฐกิจและการล่าอาณานิคม เป็นยุคแห่งการประดิษฐ์เครื่องจักร ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษสองประเทศมหาอำนาจในขณะนั้นได้แข่งขันกันขยายตลาดเพื่อส่งผลผลิตไปขาย ประเทศไทยได้รับผลกระทบต่อความขัดแย้งดังกล่าวโดยประเทศไทยต้องยอมทำสนธิสัญญาการค้าและการเดินเรือกับประเทศอังกฤษ ที่ชื่อว่า “สนธิสัญญาเบาว์ริง”²² ใน พ.ศ. 2398 เพราะถูกข่มขู่ว่าหากไม่ยอมตกลง อังกฤษจะยกเรือรบจากจีนเข้ามาในไทย เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจบานปลาย พระจอมเกล้าฯ จึงทรงตัดสินพระทัยทำสนธิสัญญาดังกล่าว (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) ทำให้ต่อมาประเทศไทย

²²เป็นสนธิสัญญาที่ไทยทำกับอังกฤษ ลงนามเมื่อ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 โดยเซอร์จอห์น เบาว์ริง ราชทูตที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย ซึ่งมีสาระสำคัญทำให้ไทยต้องเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศ นอกจากนี้สนธิสัญญานี้ยังอนุญาตให้อังกฤษสามารถจัดตั้งกงสุลในกรุงเทพฯ และรับประกันสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ตลอดจนอนุญาตให้ชาวอังกฤษสามารถถือครองที่ดินในไทยได้อีกด้วย

ต้องทำสนธิสัญญาในลักษณะแบบเดียวกับสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอีกหลายประเทศ เช่น อเมริกา ฝรั่งเศส โปรตุเกส ฮอลันดาและปรัสเซีย (เสรี พงศ์พิศ, 2527) เป็นต้น

3.2.2 งานด้านวิทยาศาสตร์

ศาสนาคริสต์มีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย เนื่องจากท่านปัลเลอกัวซ์ได้นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเผยแพร่ต่อชาวไทย โดยเฉพาะเผยแพร่ให้กับพระจอมเกล้าฯ ในวิชาดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ฟิสิกส์และเคมี ท่านปัลเลอกัวซ์จึงเปรียบเสมือนเป็นนักวิชาการคนหนึ่งในสมัยนั้น เพราะเป็นผู้นำวิทยาการสมัยใหม่จากยุโรปเข้ามาในประเทศไทยเสมอ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ใส่ใจในการแสวงหาความรู้ เล่ากันว่าท่านปัลเลอกัวซ์ได้สร้างห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ทั้งด้านฟิสิกส์และเคมีไว้ที่สำนักพระสังฆราชด้วย นอกจากนี้ยังได้สั่งซื้อคู่มือและอุปกรณ์ด้านวิทยาศาสตร์จากฝรั่งเศสเข้ามาอยู่เสมอ (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550)

ประโยชน์ของการนำความรู้วิทยาศาสตร์เข้ามาในประเทศไทยนั้นไม่ได้ตกอยู่ที่รัฐไทยเพียงฝ่ายเดียว ทางศาสนาคริสต์ในไทยก็ได้รับประโยชน์ด้วย กล่าวคือความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถทำให้ท่านปัลเลอกัวซ์เอาชนะใจผู้มีอำนาจในประเทศไทยได้หลายคน เช่น เจ้าพระยาคลังได้ส่งบุตรชายของท่านมาเรียนเรื่องการชุบแร่โลหะโดยใช้พลังงานไฟฟ้าเคมีกับท่านปัลเลอกัวซ์ เป็นต้น ทำให้ท่านปัลเลอกัวซ์กลายเป็นครูสอนทั้งวิชาฟิสิกส์และเคมีในประเทศไทย ซึ่งมีคนจำนวนมากมาสมัครเรียน (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) ส่งผลในแง่ดีต่อศาสนาคริสต์ในมุมมองของสังคมไทยด้วย

นอกจากนี้ท่านปัลเลอกัวซ์เป็นบุคคลแรกที่นำกล้องถ่ายรูปเข้ามาในประเทศไทยโดยเมื่อท่านได้ทราบข่าวจากฝรั่งเศสว่ามีชาวฝรั่งเศสสามารถสร้างกล้องถ่ายรูปได้ ท่านจึงได้ติดต่อของสั่งซื้อกล้องนี้เพื่อนำเข้ามาในประเทศไทย เพราะท่านคิดว่ากล้องถ่ายรูปนี้เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่น่าสนใจและคิดว่าน่าจะใช้ประโยชน์จากกล้องถ่ายรูปนี้เพื่อให้ท่านได้ใกล้ชิดกับราชสำนักไทยมากขึ้น เมื่อมิชชันนารีใหม่ 3 องค์คือ คุณพ่อลาร์โนตี คุณพ่อดาเนียล และคุณพ่อลับเบ เดินทางมามิสซังสยาม พ.ศ. 2388 ก็ได้นำกล้องถ่ายรูปที่ท่านปัลเลอกัวซ์สั่งซื้อมาส่งให้ด้วย

เมื่อข่าวว่าท่านปัลเลอกัวซ์สามารถถ่ายรูปแล้วออกมาเป็นภาพได้กระจายไปทั่ว ทั้งพระบรมวงศ์ศานวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ต่างพากันมาขอให้ท่านปัลเลอกัวซ์ถ่ายรูปให้ ซึ่งเป็นไปตามการคาดการณ์เรื่องความสนใจของราชสำนักไทยในเรื่องการถ่ายภาพ เพราะว่ามันได้ส่งผลดีต่อมิสซังเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถช่วยแก้ไขปัญหาการเบียดเบียนศาสนาคริสต์จากขุนนางบางคนได้ กล่าวคือ พระยาศรีพิพัฒน์ ขุนนางผู้ใหญ่ต้องการเบียดเบียนศาสนาคริสต์โดยการทำลายวัดนักบุญยอแซฟ อยุธยา แต่เมื่อท่านทราบข่าวเรื่องกล้องถ่ายรูป ท่านก็มาหาท่านปัลเลอกัวซ์ขอให้ท่านถ่ายรูป

ให้ เมื่อท่านปลีลือกัวซ์ทำตามความประสงค์ นอกจากพระยาศรีพิพัฒน์จะไม่ทำลายวัดอยุธยาแล้ว ยังยกที่ดินผืนหนึ่งให้มีชังด้วย (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550)

วิทยาการสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่ศาสนาคริสต์ได้นำเข้ามาในประเทศไทยก็คือการนำเทคโนโลยีการพิมพ์หนังสือเข้ามาในประเทศไทยเป็นครั้งแรก โดยเริ่มแรกได้ใช้การพิมพ์หนังสือทางศาสนาโดยอักษรโรมันพิมพ์เป็นไทย เพื่อประโยชน์ในการสวดมนต์ พิธีกรรม และการสอนศาสนา ต่อมาจึงได้ขยายไปถึงการพิมพ์หนังสือทั่วไป และการจัดทำหนังสือพิมพ์โดยหมอบลัดเลย์ ปี พ.ศ. 2379 (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

3.2.3 งานด้านการรักษาพยาบาล

คริสต์ศาสนามีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในด้านการรักษาพยาบาลมาอย่างยาวนานแล้ว ในช่วงกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 พระเจ้าตากสินได้ยกทัพไปตีเมืองจันทบุรี เพื่อยึดเป็นฐานที่มั่นใน รวบรวมไพร่พลเพื่อเตรียมยกทัพเข้าไปกอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่า ในครั้งนั้นพระมารดาของพระเจ้าตากสินประชวรหนัก และได้มิชชันนารีของศาสนาคริสต์เป็นผู้ดูแลจนพระอาการของพระมารดาดีขึ้น พระเจ้าตากสินจึงทรงยอมรับในความสามารถในการรักษาพยาบาลของศาสนาคริสต์นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ศาสนาคริสต์มักใช้การเผยแพร่ศาสนาไปพร้อมกับการรักษาคนป่วย แต่ก็มีได้บังคับให้ผู้ป่วยเข้ารับเป็นคริสต์ก่อนจึงจะรักษา แต่มุ่งหวังให้ผู้ป่วยเห็นถึงความโอบอ้อมอารีและศรัทธาในพระเจ้า เพื่อเป็นกำลังใจในการรักษาอาการเจ็บไข้ ซึ่งทำให้มีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยเลยที่เข้ารับในสถานการณื เช่นนี้ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระสังฆราชปลีลือกัวซ์ได้ทำยามสำหรับเด็ก เพื่อช่วยเหลือเด็กที่ต้องเสียชีวิตเพราะโรคพยาธิ ท่านปลีลือกัวซ์จึงได้สั่งซื้อเซอแม็ง กองตรา (semen contra) จากฝรั่งเศสมาเป็นจำนวนมากเพื่อใช้รักษาเด็กที่มีพยาธิ (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550) ในสมัยพระสังฆราชเวย์ ท่านได้ก่อตั้งโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ (โกสเต โรแบต์, 2549) โดยจุดประสงค์แรกสร้างเพื่อใช้เป็นโรงพยาบาลสำหรับรักษาชาวยุโรปในประเทศไทย แต่ภายหลังโรงพยาบาลนี้ก็ ได้กลายเป็นโรงพยาบาลสำหรับชาวไทยด้วย ด้วยเหตุผลนี้จึงทำศาสนาคริสต์มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับชาวไทย

3.2.4 งานด้านการตั้งโรงเรียน และการสอนภาษา

แรกเริ่มศาสนาคริสต์ได้ดูแลอบรมการศึกษาให้เฉพาะเด็ก ๆ ที่เป็นคาทอลิกเท่านั้น เช่นผู้ขายชาวจีนส่วนมากที่อพยพเข้ามา มักจะแต่งงานกับหญิงชาวไทย (เนื่องจากรัฐบาลจีนยังไม่อนุญาตให้หญิงชาวจีนออกนอกประเทศ) ชาวจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำอาชีพค้าขายและเพาะปลูก ซึ่งชาวจีนที่

เพาะปลูกส่วนมากจะนำลูกของตนไปมอบให้มิชชันนารี โดยมิชชันนารีจะมอบเด็กผู้หญิงที่รับไว้ให้อยู่ในความดูแลของนักบวชหญิง ส่วนเด็กผู้ชายท่านจะรับไว้ดูแลเอง เด็กเหล่านี้จะต้องเตรียมตัวสำหรับการรับศีลล้างบาป และมีโอกาสได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของคาทอลิก ที่มีความเข้มงวดซึ่งต่างจากเด็กคนอื่น ๆ ทั่วไปที่ศึกษาในโรงเรียนของวัดพุทธ เป็นต้น

ต่อมาคริสต์ศาสนาได้รับความไว้วางพระทัยจากกษัตริย์ไทยในเรื่องการศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยสถาบันกษัตริย์ไทยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาแบบแผนใหม่ ศาสนาคริสต์ได้นำความรู้สมัยใหม่ทางตะวันตกมาประยุกต์ใช้ในการสอนในโรงเรียนของคริสต์ ผู้ที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนคริสต์ในยุคแรกนี้อย่างน้อยก็ต้องเป็นลูกหลานของชนชั้นกลางหรือคนรวยขึ้นไปส่วนมากจะเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ สมเด็จเจ้าฟ้าต่าง ๆ หรือไม่ก็ต้องเป็นผู้ที่ยอมเปลี่ยนศาสนามาเป็นศาสนาคริสต์ เพราะค่านิยมตะวันตกในสมัยนั้นมีสูงมาก ลูกหลานชนชั้นนำส่วนใหญ่จะต้องถูกส่งไปเรียนต่างประเทศ เพื่อฝึกภาษาและนำความรู้ทางตะวันตกมาพัฒนาประเทศ แต่เมื่อศาสนาคริสต์ในไทยสามารถฝึกนักเรียนให้มีความเชี่ยวชาญ ทั้งภาษาและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นฐานของวิชาความรู้ทางตะวันตก ชนชั้นนำจึงมักจะให้ลูกหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนของคริสต์แทนที่จะส่งไปเรียนต่างประเทศ เพราะว่าการศึกษาโรงเรียนคริสต์ในไทยก็เหมือนเรียนที่เมืองนอก นักเรียนจะได้ภาษาเหมือนกันและยังไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเท่าไปเรียนเมืองนอก และที่สำคัญเด็ก ๆ ก็ไม่ต้องจากบ้านไปไกล (เพ็ญศรี ห่อเร, 2557)

กระแสการพัฒนาของประเทศไทยในขณะนั้นได้เดินตามแบบตะวันตก ผู้ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนคริสต์จึงมีโอกาสดีกว่าลูกหลานสามัญชนทั่วไปในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นภาพพจน์โรงเรียนคริสต์ในประเทศไทยจึงมีความมั่นคงและมั่นคง เพราะความสัมพันธ์กับคนรวยและผู้มีอำนาจที่ต้องพึ่งพาโรงเรียน ประกอบการที่โรงเรียนได้รับการสนับสนุนทุนดำเนินการและผู้บริหารจากต่างประเทศ โรงเรียนในเครือของคริสต์จึงอยู่ในฐานะร่ำรวยและก้าวหน้ากว่าโรงเรียนของรัฐบาลไทย (เดือน คำดี, 2529)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์จะทรงมีพระประสงค์ที่จะเร่งการปรับปรุงประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับชาติตะวันตก ทรงเปลี่ยนระบบบริหารและปฎิบัติให้เป็นอย่างตะวันตก และทรงเปิดให้มีอิสระในการนับถือศาสนา แต่สำหรับประเทศไทยในขณะนั้นซึ่งปกครองอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในกรอบความเชื่อและวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนา การที่จะรับวัฒนธรรมหรือวิทยาการตะวันตกเข้ามาจึงต้องพิจารณาเลือกส่วนที่ไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่นับถืออยู่ในปัจจุบันด้วย ทำให้พวกหัวโบราณไม่ออกมาต่อต้านพระองค์อย่างเปิดเผย ทำให้การทำงานของพระองค์เป็นไปได้อย่างราบรื่น อีกทั้งคนรุ่นใหม่ที่มี

ทำงานร่วมกับพระองค์ก็สามารถเรียนรู้วิธีที่จะทำงานร่วมกับมิชชันนารีได้อย่างดีด้วย (เคียว อุค ลี, 2539)

ถึงแม้ศาสนาคริสต์จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกษัตริย์ไทยแต่โรงเรียนคาทอลิกในขณะนั้น เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ ก็ได้เปิดตัวอย่างเรียบง่ายเพราะเกรงว่าคนต่างศาสนาจะไม่กล้าส่งลูกหลานมาเรียน โรงเรียนมีการเปิดสอนภาษา 3 ภาษาคือ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และไทย แต่นักเรียนไม่สามารถเรียนภาษาต่างประเทศได้สองภาษาในเวลาเดียวกัน พวกเขาจะต้องเลือกเรียนระหว่างแผนภาษาอังกฤษหรือแผนภาษาฝรั่งเศส ส่วนการเรียนภาษาไทยนั้นเป็นภาษาภาคบังคับสำหรับที่นักเรียนทุกคนต้องเรียน (โกสเด โรแบต์, 2549)

การสร้างโรงเรียนจึงเป็นประโยชน์ต่อศาสนาคริสต์อย่างมาก เพราะการสร้างโรงเรียนเปรียบเสมือนเป็นการดึงดูดใจผู้คนให้เข้าหาศาสนาคริสต์มากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ศาสนาคริสต์สามารถติดต่อกับชนชั้นนำที่มีการศึกษา ส่งผลให้ศาสนาคริสต์เป็นที่รู้จักของสังคมไทย ในการเรียนการสอนโรงเรียนได้สอดแทรกชั่วโมงคำสอนไว้ในหลักสูตรด้วย ดังตัวอย่างตารางเรียนของโรงเรียนวัดคอนเซ็ปชัญที่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2453 ดังต่อไปนี้

- 09.30 – 10.30 น. เรียนคำสอน
- 10.30 – 11.30 น. เรียนภาษาไทย
- 11.30 – 12.00 น. เรียนคำสอนหรือขับร้องเพลงในวัด
- 14.30 – 15.30 น. เรียนคำสอน
- 15.30 – 16.00 น. ขับร้องและฝึกอ่านภาษาลาติน
- 16.00 น. สวดภาวนาคำในวัดและขับร้องเพลงสรรเสริญแม่พระ (โกสเด โรแบต์, 2549)

ซึ่งในการสอดแทรกการเรียนคำสอนไว้ในโรงเรียนคริสต์จะช่วยให้นักเรียนชาวไทยพุทธที่มาเรียนเปิดใจยอมรับศาสนาคริสต์มากขึ้น โดยจะส่งผลดีในอนาคตเมื่อพวกเขาเติบโตไปเป็นชนชั้นนำต่อไปนั่นเอง

3.3 “ชุมชน วัด โรงเรียน” ของชาวคาทอลิก

ในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ชาวคาทอลิกยังไม่ถูกเปิดเรียนศาสนา เนื่องจากสายสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นชนชั้นปกครองอยู่ในขณะนั้น ประกอบกับชาวคาทอลิกเกือบทั้งหมดเป็นชาวต่างชาติ ซึ่งทำให้การเข้ารับศีลของพวกเขายังไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยมากนัก แต่ในทางกลับกันยังเป็นผลดีต่อการปกครองของรัฐ เนื่องจากชาวคาทอลิกมักจะรวมตัวกันอยู่เป็นค่าย เป็นชุมชน โดยมีบาทหลวงเป็นผู้ดูแล และไม่คิดยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง ซึ่งคนเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นพวกเชลยที่ถูกด้อนเข้ามาจากลาว เขมรและญวน ถ้าหาก

พวกเขายังนับถือศาสนาเดิมของตนก็คือพุทธศาสนาแบบพื้นบ้าน และอยู่ปะปนกับคนไทยไม่แยกออกไปเช่นนี้ อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการก่อความไม่สงบก็เป็นได้ แต่สำหรับคนไทย รัชไทยยังห้ามไม่ให้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นนอกจากศาสนาพุทธ แต่ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นไป รัชไทยก็เริ่มเปิดเสรีภาพในการนับถือศาสนาให้กับประชาชน (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

ในสมัยพระพุทธยอดฟ้าฯ ได้เกิดสงครามระหว่างพม่ากับไทย และเกิดศึกกับญวนและเขมร ในช่วงสงครามนี้ได้มีชาวญวนและเขมรอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งในเวลาต่อมาผู้อพยพเหล่านี้ก็กลายเป็นบรรพบุรุษและรากฐานของชาวคาทอลิกที่สำคัญกลุ่มใหญ่ในประเทศไทย จากบันทึกสถิติของบาทหลวงในต้นศตวรรษที่ 19 ปรากฏว่า มีชาวคาทอลิกในเมืองไทยประมาณ 2,500 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวญวน เขมร และโปรตุเกส นอกจากนี้ก็มีชาวลาวและชาวจีนจำนวนหนึ่ง ชาวคาทอลิกส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ จันทบุรีและป็นัง ความจริงแล้วชาวคาทอลิกพวกนี้ส่วนใหญ่ก็พึ่งย้ายมาเข้ารับศีลเป็นคริสต์เมื่ออพยพเข้ามาในไทยเหมือนกัน ส่วนสำหรับชาวไทยที่ย้ายเข้ามาเป็นคริสต์พบได้น้อยมาก เพราะว่าถ้าย้ายศาสนามาเข้ารับศีลเป็นคาทอลิกแล้ว จะต้องย้ายมาอยู่ร่วมกับชุมชนคาทอลิกด้วย

กล่าวโดยสรุปชาวคาทอลิกส่วนใหญ่ที่เข้ามาในประเทศไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ล้วนเป็นชาวต่างชาติแทบทั้งสิ้น ซึ่งจะรวมตัวอยู่กันเป็นชุมชน เช่น ที่วัดกุฎีจีน (ข้างตาคูร์สู) วัดบ้านเขมร (คอนเซ็ปชัน) วัดญวน (สามเสน) วัดกาลหว่าร์ และวัดอัสสัมชัญ เป็นต้น ในสมัยนั้นชุมชนชาวคริสต์ที่อยู่ร่วมกันนี้ถูกเรียกว่า “ค่าย” โดยมีบาทหลวงมิชชันนารีเป็นผู้นำสำคัญทั้งทางศาสนาและทางสังคม (เสรี พงศ์พิศ, 2531)

ชาวคาทอลิกจะอาศัยรวมอยู่กันเป็นชุมชนติดกับวัด โดยชาวคาทอลิกเชื้อสายเขมรจะอยู่ที่วัดคอนเซ็ปชัน ชาวโปรตุเกสอยู่ที่วัดข้างตาคูร์สูหรือเรียกว่าวัดกุฎีจีนฝั่งธนบุรี (เสรี พงศ์พิศ, 2531) นอกจากนี้ยังมีวัดที่เกิดขึ้นใหม่อีกหนึ่งแห่งจากการซื้อที่ดินรอบ ๆ สามแฉกราลัย ซึ่งเป็นที่ฝึกหัดเด็กหนุ่มที่ประสงค์จะบวชเป็นบาทหลวงก่อนจะส่งไปศึกษาต่อที่ป็นัง สังฆราชพลอร์รังส์ได้อนุญาตให้ชาวคาทอลิกไปอาศัยอยู่ได้ ทำให้เกิดวัดและชุมชนขึ้นอีกแห่งเรียกว่าวัดอัสสัมชัญ (เสรี พงศ์พิศ, 2531)

ต่อมาในสมัยพระนั่งเกล้าฯ พระองค์ได้ยกทัพไปตีญวนได้เขลยศึกมาจำนวนหนึ่ง ซึ่งในจำนวนนั้นมีชาวคาทอลิกอยู่ประมาณ 1,500 คน และมีบาทหลวง 3 องค์ติดตามมาด้วย พระนั่งเกล้าฯ ทรงโปรดให้ชาวคาทอลิกเหล่านั้นรวมกันอยู่ในค่ายที่สามเสนติดกับวัดคอนเซ็ปชัน โดยทรงพระราชทานที่ดินเพื่อให้สร้างบ้านและวัดขึ้นมา เรียกว่าวัดเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ซึ่งต่อมาเรียกกันว่าวัดญวน (เสรี พงศ์พิศ, 2531) นอกจากนี้ยังมีวัดที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งก็คือ วัดกาลหว่าร์ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อ

รองรับชาวคาทอลิกเชื้อสายโปรตุเกส แต่ว่าภายหลังจำนวนชาวโปรตุเกสในไทยได้ลดน้อยลง ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มีจำนวนมากขึ้นจึงได้เข้ามาดูแลวัดนี้แทน วัดนี้จึงกลายเป็นวัดสำคัญของชาวคาทอลิกจีนในเวลาต่อมา (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

หลังจากที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงประกาศเลิกทาส ได้มีทาสจำนวนมากอยู่ในสยาม ส่วนใหญ่เป็นทาสเพราะการติดหนี้สิน บางคนเป็นทาสเพราะการถูกลักพาตัว ทาสที่ได้จากการทำสงครามนั้นมีจำนวนน้อยลง ศาสนาคริสต์ได้เห็นถึงช่องทางในการเผยแพร่ศาสนาแก่คนเหล่านี้ โดยหวังว่าจะสามารถดึงดูดใจพวกเขาให้เป็นคาทอลิกที่ดีได้ จากการช่วยไถ่พวกเขาให้เป็นอิสระ และนำมารวมกันอยู่เป็นชุมชน เช่น ชุมชนชาวคาทอลิกที่ทุ่งแห่งหนึ่งระหว่างเมืองพนัสและบางปลาสร้อย เป็นต้น ซึ่งในชุมชนนั้นพวกเขาต้องสร้างหมู่บ้าน ทำไร่นาอยู่ร่วมกัน (โกสเต โรแบต์, 2549)

ชาวคาทอลิกมักรวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนโดยมีวัดอยู่ตรงกลาง ซึ่งการที่มีวัดอยู่ตรงกลางก็เพื่อคอยดูแลและรักษาความเชื่อของชาวคาทอลิก นอกจากนี้ชาวคาทอลิกจะตั้งโรงเรียนให้อยู่คู่กับวัดด้วย ถ้าหากที่ไหนมีชุมชนชาวคาทอลิกอยู่ก็จะต้องมีวัดและโรงเรียนตามมาเสมอ ซึ่งศาสนาคริสต์เป็นศาสนาหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับเรื่องของการศึกษาตั้งแต่สมัยก่อนที่ยังไม่มีโรงเรียน โดยปกติชาวไทยส่วนมากจะไปเรียนกับพระ (ในศาสนาพุทธ) ที่วัด ซึ่งจะสอนการอ่านการเขียนภาษาไทยตามตำรับตำราแบบไทย ซึ่งชาวคาทอลิกเล็งเห็นว่าถ้าหากปล่อยให้เด็กคาทอลิกไปเรียนหนังสือกับพระในศาสนาพุทธ อาจส่งผลถึงความไม่มั่นคงในความเชื่อของพวกเขาได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานี้ศาสนาคริสต์จึงตั้งโรงเรียนของตนเองในชุมชน โดยผู้สอนก็คือบาทหลวงที่ดูแลวัดนั้น

บาทหลวงจึงเป็นทั้งผู้ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางจิตวิญญาณแก่ชาวคาทอลิก ชาวคาทอลิกจึงถือบาทหลวงเปรียบเสมือน “พ่อ” ดังที่ชาวคาทอลิกเรียกบาทหลวงว่า “คุณพ่อ” คุณพ่อผู้เป็นทั้งบาทหลวงผู้กระทำพิธีกรรม ผู้พิพากษาในกรณีขัดแย้ง ครูผู้ให้ความรู้ และเป็นผู้ที่คอยดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน (โกสเต โรแบต์, 2549) ในหนังสือสำคัญของชาวคาทอลิก คือ กำหนดของสังฆราช เป็นหนังสือที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์วิธีปฏิบัติในการปกครองชาวคาทอลิกสำหรับบาทหลวงทั้งพิธีกรรม การสอนคำสอนกฎระเบียบ การเยี่ยมเยียน การดูแลโรงเรียนและชุมชนคาทอลิก ในรายละเอียดของหนังสือนี้ไม่ได้มีแต่เฉพาะเรื่องทางศาสนา แต่รวมไปถึงเรื่องของการดำเนินชีวิตเพื่อศีลธรรมอันดีทั่วไปด้วย เช่น “ห้ามนักเรียนสูบบุหรี่หรือกินหมากที่โรงเรียนและที่วัด” หรือ “เด็กชายและเด็กหญิงที่แก้ผ้าอาบน้ำจะต้องถูกหวายเขียนห้าที่” (โกสเต โรแบต์, 2549) เป็นต้น

ในด้านการเรียนการสอน เด็กชาวคาทอลิกจะได้ไปเรียนที่วัดคาทอลิก แม้ว่าการเรียนการสอนจะยังไม่เป็นระบบและได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากรัฐ แต่เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปสังคมและระบบการศึกษา ศาสนาคริสต์จึงได้เริ่มปรับปรุงหลักสูตร

และสถานที่ของวัดคาทอลิกเหล่านั้นให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาใหม่ กล่าวคือได้จัดตั้งโรงเรียนคาทอลิกขึ้นใหม่ เพื่อให้พร้อมเปิดรับนักเรียนทั้งที่เป็นคาทอลิกและไม่เป็นคาทอลิกด้วย เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญได้เปิดรับนักเรียนทั่วไปในปี พ.ศ. 2428 เป็นต้น นอกจากนี้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการหลายคนได้ร่วมช่วยเหลือในการขยายโรงเรียนอัสสัมชัญ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2443 โรงเรียนอัสสัมชัญมีนักเรียนอยู่ถึง 1,000 คน ทำให้มิชชันนารีที่รับผิดชอบการสอนอยู่ไม่สามารถดำเนินงานได้ดีเพราะมีกำลังคนน้อย คณะนักบวชจากบราเดอร์เซนต์คาเบรียลจึงได้เข้ามาช่วยในการบริหารงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2444 เป็นต้นมา จากนั้นศาสนาคริสต์ก็ได้เริ่มก่อตั้งโรงเรียนอื่น ๆ ขึ้นมาอีกหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนซางตาครู้ส ใน พ.ศ. 2449 โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ ใน พ.ศ. 2450 และโรงเรียนอื่น ๆ ในต่างจังหวัดในเวลาต่อมา (เสรี พงศ์พิศ, 2531) เพื่อรองรับการขยายตัวทางการศึกษาของประเทศไทยในช่วงแรก

นอกจากนี้การมีส่วนช่วยรัฐไทยในการขยายตัวทางการศึกษาแล้ว ศาสนาคริสต์เองก็ได้รับผลดีจากการขยายตัวของโรงเรียนคาทอลิกเองด้วย เนื่องจากซิสเตอร์คณะอูร์ซูลิน ได้ก่อตั้งโรงเรียนมาแตร์ เดอีวิทยาลัยที่กรุงเทพฯ และโรงเรียนเรยีนาเชลีที่เชียงใหม่ (เสรี พงศ์พิศ, 2531) ซึ่งต่อมาโรงเรียนมาแตร์ เดอี ได้เป็นโรงเรียนที่มีโอกาสสำคัญในการช่วยอบรมการศึกษาให้กับภษัตริย์ไทยถึง 2 รัชกาล ก็คือรัชกาลที่ 8 และรัชกาลที่ 9 การได้รับโอกาสสำคัญเช่นนี้ก็จะยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ของศาสนาคริสต์กับสถาบันภษัตริย์เป็นไปอย่างราบรื่นอีกด้วยทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3.4 เสรีภาพในการนับถือศาสนา

ผลจากปฏิบัติทางวาทกรรมความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 กับท่านปัลเลอกัวส์ ประกอบกับความสัมพันธ์ที่ดีทางการทูตระหว่างไทยกับฝรั่งเศส จนได้เกิด “สนธิสัญญาอมงตินิกี” ขึ้นในปี พ.ศ. 2399 ซึ่งในข้อที่สามของสัญญานี้ส่งผลเอื้อประโยชน์ต่อมิชชันนารีฝรั่งเศสในการเผยแพร่ศาสนาอย่างมีอิสระโดยระบุไว้ ดังนี้

“คนในบังคับฝรั่งเศสมีสิทธิที่จะถือศาสนาของเขาอย่างเปิดเผย และโดยอิสระเต็มที่ทั่วพระราชอาณาจักรสยาม และมีสิทธิสร้างวัดในที่ซึ่งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจะได้อำหนดว่า เป็นสถานที่ปลูกสร้างวัดได้”

“มิชชันนารีฝรั่งเศสมีสิทธิที่จะเทศนา สอน สร้าง วัด สามเณรลัยหรือโรงเรียน โรงพยาบาลหรืออาคารศรัทธาอื่น ๆ ณ ที่ใดที่หนึ่งของราชอาณาจักรสยาม โดยปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ”

“มิชชันนารีฝรั่งเศส เดินทางไปทั่วราชอาณาจักรได้โดยอิสระเต็มที่ แต่ต้องมีหนังสือสำคัญของกงสุลฝรั่งเศส หรือถ้ากงสุลฝรั่งเศสไม่อยู่ก็ให้

พระสังฆราชรับรองหนังสือนั้นและต้องประทับตราของผู้ปกครองจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชั้นนารีต้องการไปด้วย” (เคียว อุค ลี, 2539)

ดังนั้นตั้งแต่รัชกาลที่ 4 กษัตริย์ไทยก็ทรงเปิดเสรีภาพในการนับถือศาสนาให้กับประชาชน จนส่งผลให้บรรยากาศในการเผยแพร่ศาสนาเป็นไปอย่างราบรื่นขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าทศวรรษที่ ศาสนาคริสต์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกษัตริย์ไทยจะเริ่มปรากฏอิทธิพลออกมาบ้าง แต่ก็ยังไม่สามารถ ขยายอิทธิของวาทกรรมไปสู่หัวเมืองอื่น ๆ ได้ ศาสนาคริสต์ยังไม่สามารถทำการเผยแพร่ศาสนาได้โดย ไม่เกิดความขัดแย้ง เพราะสำหรับคนไทยศาสนาคริสต์เป็นศาสนาใหม่จึงเป็นเรื่องยากที่จะพวกเขา จะยอมรับ และชาวไทยยังถูกวาทกรรมความเป็นไทยคือการนับถือศาสนาพุทธครอบงำอยู่อย่างแข็ง เกร็ง

ดังนั้นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ยังคงมุ่งอยู่ที่คนต่างชาติซึ่งเผยแพร่ได้ง่ายกว่าคนไทย เนื่องจากพวกเขาไม่ได้ถูกวาทกรรมความเป็นไทยคือความเป็นพุทธครอบงำ โดยเฉพาะคนจีนและคนญวน ที่ได้พึ่งอพยพเข้ามา เพราะหากคนหนึ่งในครอบครัว เช่น หัวหน้าครอบครัวเข้ารีตเป็นคริสต์แล้ว ลูกหลานญาติพี่น้องก็จะย้ายเข้ารีตด้วยทั้งหมด เป็นต้น แต่สำหรับคนไทย พวกเขามีความรู้สึกว่าการ เข้ารีตเป็นคริสต์นั้นคล้ายกับเป็นการทรยศต่อประเพณีดั้งเดิมของตน หรือทรยศต่อญาติพี่น้อง และ ต้องออกจากที่ที่ตนเองเคยอยู่ไปอยู่กับหมู่บ้านคาทอลิก ดังนั้นทีกของท่านปลเลอกัวส์ที่ว่า

“แม้ว่าคริสตศาสนาจะเป็นที่เชื่อถือ และได้รับการยกย่องในประเทศ สยาม แต่ก็ไม่ใช่เครื่องหักห้ามมิให้มีการเบียดเบียนพวกที่เข้ารีตได้ พอคนนอก ศาสนาคนหนึ่งเข้ารีตเป็นคริสต์ตั้ง ญาติสนิทมิตรสหายก็จะโจมตีเขาอย่างดุเดือดไป ทีเดียว ทำไมหรือ แกต้องการละศาสนาอันเที่ยงแท้และแสงสว่าง เพื่อทิ้งตัวเข้าไป อยู่ในความมืดครึ้มนั้นหรือ แกต้องการคบกับพวกเดียรัฎ์ยักระนั้นหรือ ไอ้คนโง่ด แกจะสูญเสียกุศลผลบุญที่ได้ทำไว้แต่ปางก่อนนี้จนหมดสิ้นแล้วแกจะต้องตก นรก นรกขุมใหญ่ไม่ได้ผิดไม่ได้เกิดอีก” (เคียว อุค ลี, 2539)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความคิดของชาวไทยพุทธในขณะนั้นที่ยังไม่ได้เปิดใจ ยอมรับศาสนาคริสต์ อีกทั้งยังกล่าวโจมตีคนไทยที่เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาคริสต์อย่างรุนแรง แสดงถึงอิทธิพลของวาทกรรมความเป็นไทยคือความเป็นพุทธที่ฝังลึกในจิตใจของชาวไทย ซึ่งปัญหาเช่นนี้ ได้ประทุขึ้นในช่วงเวลาต่อมาเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้นโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา ซึ่งทำให้ชาวไทยพุทธที่ไม่พอใจศาสนาคริสต์อยู่เดิมลุกขึ้นมาต่อต้านศาสนาคริสต์อย่างเปิดเผยและ รุนแรง

นอกจากนี้อุปสรรคสำคัญของการย้ายมาเข้ารีตเป็นคริสต์ของคนไทยพุทธในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ก็คือ 1) คนที่มีอิทธิพลและร่ำรวยทุกคนจะมีภรรยาหลายคน พวกเขาจึงตำหนิศาสนาที่ไม่เห็นด้วยกับประเพณีนี้อย่างรุนแรง 2) การศึกษาอบรมคนหนุ่มในประเทศ เมื่ออายุ 20 ปีขึ้นไปพวกเขาจะต้องบวชเป็นพระภิกษุ และ 3) ความกลัวว่าชาวยุโรปจะเข้ามารุกรานประเทศ เนื่องจากชาวไทยเห็นว่าอังกฤษได้เข้ามายึดครองอินเดีย มะละกาและส่วนหนึ่งของรัฐเกดะห์เป็นอาณานิคม จึงมองว่าศาสนาคริสต์ซึ่งมาจากยุโรปก็หวังจะมายึดประเทศไทยเป็นอาณานิคมเช่นกัน เนื่องจากชาวยุโรปทุกคนถูกเรียกรวม ๆ กันว่า “ฝรั่ง” มิชชันนารีทุกองค์ซึ่งเป็นชาวยุโรปจึงถูกมองว่าเป็นสายลับ ถ้าหากเกิดสงครามขึ้นชาวไทยเชื่อว่าชาวคาทอลิกจะทรยศต่อประเทศไทยและย้ายไปเข้าข้างยุโรปทันที (โกสเด โรแบต์, 2549)

ต่อมาเมื่องานเผยแพร่ศาสนาได้เจริญเติบโตมากยิ่งขึ้นทางยุโรปก็ได้ส่งมิชชันนารีมาเพิ่มทำให้ศาสนาคริสต์สามารถขยายการเผยแพร่ศาสนาไปในต่างจังหวัดได้ นอกจากนี้ศาสนาคริสต์ได้เข้าไปมีส่วนช่วยอย่างมากในงานด้านสังคม เช่น การรักษาพยาบาลและโรงเรียน ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างดีจากสังคมไทย และโดยเฉพาะในต่างจังหวัดบาทหลวงได้เผยแพร่ความรู้เรื่องการเกษตรให้แก่ชาวไร่ชาวนา รวมถึงให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพต่าง ๆ อีกด้วย ทำให้คนยากจนทั้งหลายได้เห็นความเสียสละของบรรดาบาทหลวงก็รู้สึกประทับใจและสนใจที่จะเข้ารีตเป็นจำนวนมาก

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ก็ทรงอนุญาตให้คนไทยมีอิสระเสรีภาพในการนับศาสนาเช่นเดียวกับรัชกาลที่ 4 โดยพระองค์มีความเห็นว่า

“การศาสนานั้นไม่เป็นที่ขัดขวางสิ่งใดในราชการแผ่นดิน ผู้ใดเห็นว่าการศาสนาใดจะถูกต้อนก็ถือตามชอบใจของผู้นั้น ผิดถูกก็อยู่แก่ผู้ที่ถือศาสนานั้นเอง ในหนังสือสัญญาและธรรมเนียมในกรุงเทพฯ ก็ไม่ได้ห้ามปรามคนที่ถือศาสนา ถ้าผู้ใดเห็นว่าการศาสนาพระเยซูดี ก็ให้เขาถือตามชอบใจ เมื่อมีราชการบ้านเมืองต้องใช้ผู้ที่ถือศาสนาพระเยซูนั้นก็ใช้ได้ ศาสนาหาเป็นที่ขัดขวางห้ามปรามในราชการไม่แต่นี้สืบไปถ้าผู้ใดจะชอบใจถือศาสนาใด ก็ให้ผู้ผู้นั้นถือตามชอบใจ อย่าให้เจ้านายพระยาลาวท้าวแสนและราชบุตร ซึ่งเป็นญาติพี่น้องแลมูลนายของผู้ที่ถือศาสนาพระเยซูนั้นขัดขวางห้ามปรามการสิ่งใด ซึ่งศาสนาพระเยซูห้ามไม่ให้ถือไม่ให้ทำคือไหว้ผีเลี้ยงผีทำการงานต่าง ๆ ในวันอาทิตย์ ก็อย่าให้กดขี่บังคับให้ถือให้ทำเป็นอันขาด เว้นเสียแต่เป็นการศึกสงคราม แลเป็นการสำคัญจำต้องใช้ผู้นั้นในวันอาทิตย์ก็ใช้ได้ แต่อย่าให้เป็นการแกล้ง ประการหนึ่ง ถ้าคนที่จะทำมาหากินเป็นลูกจ้างชาวอเมริกันจ้างใช้สอยการงาน ก็อย่าให้เจ้านายพระยาลาวท้าวแสนขัดขวางห้ามปรามให้เป็นที่ยอมหมองทางพระราชไมตรีได้ ถ้าเจ้านายพระยาลาว

ท้าวแสนแลราษฎร รู้หนังสือแล้ว อย่าให้ลวงประกาศไปแต่ข้อหนึ่งข้อใดได้เป็นอันขาด” (เคียว อุค ลี, 2539)

กล่าวโดยสรุปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาการนับถือศาสนาคริสต์ไม่ได้ถูกห้ามโดยรัฐอีกต่อไป ให้ถือเป็นอิสระของประชาชนที่จะนับถือศาสนาใด แต่อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมไทยก็ยังเป็นไปได้ยาก (โกสเด โรเบิร์ต, 2549) และไม่ได้มีการขยายตัวของจำนวนคนที่เข้ารับเป็นคริสต์เพิ่มขึ้นมากนัก เนื่องจากสังคมไทยมีความผูกพันกับศาสนาพุทธอย่างยาวนาน และได้ผสมผสานฐานคติพุทธในความคิดของคนไทยอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือการปฏิบัติกรรมวาจากรรมวาจากรรมวาจาความเป็นไทยคือความเป็นพุทธที่สังคมไทยยังยึดติดไว้ ทำให้การยอมรับศาสนาคริสต์ในสังคมที่เป็นพุทธนั้นเป็นไปได้ยากมาก นอกจากนี้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ยังเผยแพร่ไปมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้เกิดการปะทะและการตอบโต้จากความเชื่อของศาสนาพุทธมากขึ้นเท่านั้น

3.5 ศาสนาคริสต์กับความขัดแย้งในสังคมไทย

ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ศาสนาคริสต์ได้รับการอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ ทำให้ความขัดแย้งระหว่างศาสนาคริสต์กับสังคมไทยไม่ได้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน แต่กระนั้นก็จะพบความพยายามที่จะแสดงว่าศาสนาดนนั้นดีกว่าศาสนาอีกฝ่าย ซึ่งเห็นได้จากการปะทะกันของ หนังสือปุษควาวิสัยนา และ หนังสือแสดงกิจจานุกิจ ซึ่งถือเป็นการตอบโต้ทางกรรมวาจากรรมวาจากรรมวาจา

หนังสือปุษควาวิสัยนา เป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่นำจะได้กล่าวถึง ท่านปลัดเลอแก้วสัได้แต่งหนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูคำสอนและบาทหลวงได้ใช้ในการสอนคำสอนแก่ผู้ที่จะเข้ารับเป็นคาทอลิก หรือผู้ที่สนใจทั่วไป โดยใช้ภาษาเขียนเป็นภาษา “ไทยวัด” หรืออักษรโรมัน เป็นหนังสือที่เผยแพร่เฉพาะในหมู่ชาวคาทอลิกเท่านั้น เพราะว่าหากหนังสือเล่มนี้ถูกเผยแพร่ออกไปในหมู่คนไทยที่นับถือพุทธ อาจทำให้เกิดความขัดแย้งทางความเชื่อได้ เช่นในอดีตการเบียดเบียนศาสนาสมัยพระนารายณ์มหาราช พระสังฆราชลาโนได้เขียนหนังสือปุษควาวิสัยนาขึ้น ซึ่งมีเนื้อหาที่โต้เถียงหลักคำสอนของศาสนาพุทธ ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์

อย่างไรก็ตามแม้หนังสือปุษควาวิสัยนาที่เขียนขึ้นมาใหม่เล่มนี้จะเผยแพร่ให้เฉพาะชาวคาทอลิกเท่านั้น แต่มีคนไทยบางคนทราบว่าหนังสือเล่มนี้อยู่ พวกเขาไม่พอใจเป็นอย่างมากเพราะรู้ว่าเนื้อหาในหนังสือเขียนในลักษณะเป็นการโต้เถียงเปรียบเทียบหลักธรรมของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ซึ่งบทสรุปสุดท้ายได้กล่าวหาว่าพุทธผิดและคริสต์ถูกหรือดีกว่า (เสรี พงศ์พิศ, 2527) แต่ความไม่พอใจดังกล่าวก็ไม่ได้ขยายตัวออกเป็นวงกว้างหรือเป็นประเด็นใหญ่โตอย่างเช่นในอดีต เพราะสุดท้าย

คนเหล่านั้นก็ไม่สามารถหาหลักฐานการมีอยู่ของหนังสือเล่มนี้ได้ เนื่องจากหนังสือนี้ได้เผยแพร่อย่างลับ ๆ เฉพาะในหมู่ชาวคาทอลิกเท่านั้น

ต่อมาพบการโต้กลับของกระแสพุทธนิยม ที่ยังคงมองว่าศาสนาคริสต์ไม่ใช่ศาสนาของคนไทย และพยายามดูหมิ่นศาสนาพุทธของชาวไทยอยู่เสมอ ศาสนาพุทธซึ่งถือเป็นศาสนาดั้งเดิมของชาวไทย ใครนับถือศาสนาพุทธจึงมีความเป็นคนไทย เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) ได้เขียนหนังสือ แสดงกิจจานุกิจ ซึ่งเป็นคู่มือการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาแก่คนไทย ขึ้นมาตอบโต้ศาสนาคริสต์ กล่าวคือหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายว่าคนไทยพุทธก็มีความรู้ความสามารถ เช่นกัน ชาวต่างชาติที่มาวิจารณ์ศาสนาพุทธมีความเข้าใจเป็นเพียงกะพืดของพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ได้มีความเข้าใจถึงแก่นของศาสนาพุทธ

หลักการเขียนหนังสือแสดงกิจจานุกิจได้ใช้การนำเสนอเรื่องคล้าย ๆ กับหนังสือปุษยาสัทธาของศาสนาคริสต์ โดยขึ้นต้นด้วยคำถามทุกประเด็น เช่น “ถามว่า บาทหลวงทำหนังสือให้ชื่อว่า มหากังวลเบนคำบุรฉาววิสันา ขึ้นไว้เล่มหนึ่งสมุดฝรั่ง ความนั้นจะจริงหรือ แก้วว่า ได้ตริตรองดูในเรื่องนั้นแล้ว เห็นว่าหนังสือ มหากังวล นั้นก็เป็นกังวลอยู่แต่เรื่องที่จะสั่งสอนให้ได้การของท่าน ก็ความที่ลึกลับอยู่จะเป็นที่สงสัยก็ไม่เห็นแก่ไว้ ประการหนึ่ง เมื่อแรกพระเจ้าสร้างมนุษย์มา พระก็รู้อยู่แล้วว่ามนุษย์ผู้นั้นใหญ่โตขึ้นจะเป็นอย่างไร ๆ พระก็แจ้งอยู่แล้ว คนที่เกิดมาไม่ได้ราว ที่เป็นโจรผู้ร้ายก็มีนั้นพระเจ้าสร้างมาทำไมเล่า ความข้อนี้ก็ได้ว่าคนที่ดีที่จะเกิดมาเป็นอาจารย์สอนศาสนาต่าง ๆ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพระเที่ยงแท้ จะตั้งกองสั่งสอนลัทธิของตัวเอง อาจารย์เหล่านี้ก็จัดว่าเป็นศัตรูของพระเจ้าผู้สร้าง ทำไมพระเจ้าปล่อยให้ศาสนาขึ้นหลายอย่างหลายประการเล่า ความข้อนี้ก็ได้แก่ไว้” (เสรีพงศ์พิศ, 2527) เป็นต้น

ทั้งหนังสือปุษยาสัทธาและหนังสือแสดงกิจจานุกิจเป็นเพียงการแสดงออกให้เห็นความขัดแย้งของทั้งสองศาสนา ที่ต่างฝ่ายต่างก็ยกเอาจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่งขึ้นมา และหักล้างด้วยคำสอนศาสนาของตน โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ไม่มี ความเข้าใจศาสนาของคนอื่นเลย หรือหากจะรู้ก็เพียงผิวเผินและอย่างมือคุดทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลต่อการสร้างความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิกใน 2 แง่มุมด้วยกันคือ แสดงให้เห็นว่าศาสนาคริสต์ยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทย และการปล่อยให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในลักษณะนี้ไม่ได้ส่งผลดีต่อการสร้างความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิกเลย

3.6 การสร้างความเป็นพลเมืองในช่วงของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่

เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับลัทธิล่าอาณานิคมจากตะวันตก การสร้างรัฐไทยให้มีความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่จึงมีความจำเป็นมากขึ้น ในขณะนั้นอังกฤษและฝรั่งเศสได้ยึดครองประเทศรอบ ๆ

ประเทศไทยเป็นอาณานิคมหมดแล้ว คือ มาเลเซียและพม่าเป็นของอังกฤษ ลาว เวียดนาม และเขมร เป็นของฝรั่งเศส ซึ่งอังกฤษและฝรั่งเศสได้ตกลงกันว่าจะไม่ยึดไทยเป็นอาณานิคม เพราะต้องการให้ ไทยเป็นรัฐกันชนระหว่างสองประเทศ ไม่ให้เกิดการปะทะกัน แต่อย่างไรก็ตามไทยก็ถูกข้ออ้างต่าง ๆ นานาของทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามายึดดินแดนของไทยในที่สุด ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนอีกหลาย ครั้งให้กับทั้งสองประเทศนี้ เช่น การเสียเขมรและลาวให้กับฝรั่งเศส การเสียฝั่งซ้ายแม่น้ำสาละวิน, รัฐกลันตัน, ตรังกานู, ไทรบุรี และปรีส ให้กับอังกฤษ เป็นต้น

รัฐไทยจำเป็นต้องพัฒนาความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ให้เท่าทันประเทศตะวันตก เพื่อให้ประเทศ ตะวันตกไม่มีข้ออ้างในการเข้ามายึดดินแดนของไทยอีก และยอมรับในความเป็นประเทศที่มี อารยธรรมและความเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วของไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเริ่มที่จะปรับปรุงระบบ บริหารงานราชการใหม่ โดยทรงตั้งพระทัยที่จะรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง ทรงจัดตั้ง กระทรวงขึ้นมา 12 กระทรวง เพื่อทำงานแทนระบบจตุสดมภ์แบบเดิม การแบ่งการทำงานให้มีหลาย กระทรวงเช่นนี้จะช่วยให้การทำงานมีความเฉพาะด้านมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึงประสิทธิภาพในการ ทำงานที่ดีกว่าระบบเดิม ด้านการคลังรัชกาลที่ 5 ทรงจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงาน ในการจัดวางหลักเกณฑ์การเก็บภาษีอากรให้มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น ที่สำคัญพระองค์ทรง ประกาศเลิกทาสและไพร่ในปี พ.ศ. 2448 ซึ่งส่งผลถึงแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองในอนาคต

ก่อนการเลิกทาสและไพร่ในปี พ.ศ. 2448 ทาสและไพร่ต้องอยู่ในสังกัดภายใต้อำนาจบังคับ ของขุนนางผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เมื่อมีประกาศเลิกทาสและไพร่ออกมา ทำให้คนเหล่านี้กลายเป็นคนอิสระไม่ ต้องอยู่เป็นคนของขุนนาง แต่ในความอิสระนี้ก็ได้หมายความว่าคนเหล่านี้จะไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับ ของใครเลย พวกเขาเพียงถูกเปลี่ยนสังกัดจากภายใต้บังคับของขุนนางมาอยู่ภายใต้บังคับของรัฐแทน ผลของประกาศเลิกทาสและไพร่นี้นอกจากจะส่งผลให้ขุนนางต่าง ๆ มีอำนาจลดลง และรัฐมีอำนาจ มากขึ้นเพราะกำลังคนต่าง ๆ ได้ถูกเปลี่ยนมาสังกัดขึ้นกับรัฐแทนแล้ว การเลิกทาสและไพร่นี้ยังส่งผล ต่อแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง โดยรัฐได้ทำการเปลี่ยนสถานะของคนเหล่านี้ให้เป็นคนของรัฐหรือ เรียกคนเหล่านี้ว่า “พลเมืองของรัฐ”²³ นั่นเอง ทั้งนี้การเลิกทาสและไพร่เปรียบเสมือนการเตรียม ความพร้อมสำหรับการสร้างพลเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ต่อมา

ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ได้ออกกฎหมายสัญชาติไทยฉบับแรกในปี พ.ศ. 2456 (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) ซึ่งระบุไว้ให้บุคคลเหล่านี้เป็นคนไทย ในการประกาศใช้ กฎหมายฉบับนี้ถือเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองไทย โดยรัฐไทยได้ใช้กฎหมาย ฉบับนี้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งว่าใครคือพลเมืองไทย และใครไม่ใช่พลเมืองไทย ซึ่งการแบ่งเช่นนี้ทำให้

²³ คำของผู้วิจัย

พลเมืองเริ่มเกิดความรู้สึกถึงความเป็นพลเมืองไทย กล่าวคือการสร้างความเป็นพลเมืองไทยเป็นการสร้างการรับรู้ความรู้สึกของความเป็นพวกเดียวกัน อย่างไรก็ตามกระบวนการในการสร้างความเป็นพลเมืองไทยเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัว

สำหรับชาวคาทอลิกซึ่งส่วนมากเป็นชาวต่างชาติ รูปร่างหน้าตาก็แตกต่างกับชาวไทยอย่างสิ้นเชิง แต่พวกเขาก็ได้รับความเป็นพลเมืองไทยเช่นกัน ผ่านกฎหมายสัญชาติไทยในข้อที่ 3) บุคคลผู้ได้กำเนิดในพระราชอาณาจักรสยาม (ชียยนต์ ประดิษฐศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) แม้เดิมที่พวกเขาจะเป็นคนต่างชาติ แต่พวกเขาก็ได้อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยหลายชั่วอายุคนแล้ว การที่รัฐไทยมอบสัญชาติไทยให้พวกเขานั้น ทำให้พวกเขาได้กลายเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ในทางกฎหมาย

ในช่วงแรกของการสร้างความเป็นพลเมืองไทยในสังคมไทย รัฐไทยยังไม่ได้เปิดพื้นที่ให้กับศาสนาอื่นในการสร้างความเป็นพลเมืองไทย ทำให้ศาสนาคริสต์ยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้ ซึ่งเราจะเห็นได้จากการเน้นอุดมการณ์ความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่เริ่มเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้น

รัชกาลที่ 6 ทรงได้พัฒนาแนวคิดการสร้างรัฐชาติโดยเน้นไปที่การสร้างอุดมการณ์ “ชาติ ศาสนา กษัตริย์” รวมเข้าด้วยกันเป็นสามสถาบันหลักที่จำเป็นของชาติ (Sulak Sivaraksa, 2002) เพื่อเป็นหลักในการนิยามความเป็นไทยสำหรับพลเมืองไทยจะต้องยึดถือไว้ ซึ่งศาสนาที่พระองค์กล่าวไว้นั้นก็คือศาสนาพุทธนั่นเอง เนื่องจากศาสนาพุทธซึ่งถูกใช้เป็นศาสนาหลักในการสร้างและสนับสนุนอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองของสถาบันกษัตริย์ไทยมาโดยตลอดอยู่แล้ว

นอกจากนี้ความเป็นพลเมืองไทยอาจทำให้ชัดเจนขึ้นโดยการสร้างวาทกรรมที่ตรงความกับความ เป็นพลเมืองไทย หรือเรียกว่าการสร้างความเป็นอื่น (otherness) ขึ้นมา กล่าวคือการสร้างสิ่งตรงข้ามให้ชัดเจนขึ้น จะทำให้เราเห็นสิ่งที่เราเป็นพวกเราได้ง่ายยิ่งขึ้นนั่นเอง เช่น ในภาษาไทย คำว่า “ฝรั่ง” เป็นคำคุณศัพท์และคำนามที่รู้จักกันดีในความหมายว่า ชาวตะวันตก โดยไม่จำเป็นต้องระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นคนสัญชาติใด หรือวัฒนธรรม ภาษาเป็นแบบใด (ธงชัย วินิจจะกุล, 2556) ดังนั้นชาวไทยจึงเรียกชาวตะวันตกทุกคนอย่างเหมารวมว่า “ฝรั่ง” นั่นก็คือการสร้างวาทกรรมในการแบ่งแยก “ฝรั่ง” ออกจาก “ไทย” และเป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนกลุ่มนี้ ซึ่งจะสามารถช่วยให้คนในสังคมแบ่งแยกความเป็นพวกเดียวกันได้ง่ายขึ้น

ชาวคาทอลิกซึ่งส่วนมากเป็นชาวต่างชาติ จึงกลายเป็นคนอื่นในสังคมไทย เพราะในวาทกรรมหลักของสังคมไทยที่ถูกหล่อหลอมโดยชนชั้นนำไทย ได้ระบุว่าชาวไทยที่แท้จริงควรจะนับถือศาสนาพุทธ ชาวคาทอลิกซึ่งนับถือศาสนาคริสต์จึงถูกมองว่าไม่ใช่คนไทย ชาวคาทอลิกจำเป็นต้องพยายาม

ทำลายวาทกรรมความเป็นอื่นที่สังคมไทยมีต่อชาวคาทอลิก และแสดงให้เห็นว่าการเป็นชาวคาทอลิกก็สามารถเป็นคนไทยที่แท้จริงได้เช่นกัน

สถาบันสำคัญที่มีส่วนช่วยในการสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองของรัฐได้แก่ โรงเรียนและวัด โดยโรงเรียนเป็นสถาบันที่เป็นทางการสำหรับการสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองให้กับรัฐไทย รัฐไทยได้ออกแบบหลักสูตรการสอนนักเรียนในโรงเรียนให้สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองที่รัฐต้องการ ศาสนาคริสต์ได้มีส่วนช่วยในการอบรมนักเรียนของโรงเรียนคาทอลิกให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการ อีกทั้งยังได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ไปด้วย ซึ่งเป็นการสื่อสารอีกทางหนึ่งที่ช่วยให้สังคมไทยเข้าใจศาสนาคริสต์มากขึ้น เห็นได้จากหนังสืออัสสัมชัญ ตรีศกศึกษา (พ. ฮีแลร์, 2464) ที่เขียนโดยท่าน พ. ฮีแลร์ ในหลาย ๆ บทได้มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ไว้ด้วย เช่น บทที่ 43 การพิมพ์หนังสือในประเทศสยาม บทที่ 68 ศาสนาคฤศตังในกรุงสยาม เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาของหนังสือตรีศก ศึกษาเล่มนี้บางส่วนได้รับการยอมรับและถูกบรรจุไว้ในหนังสือแบบเรียนของกระทรวงศึกษาอีกด้วย ซึ่งทั้งโรงเรียนคริสต์หรือพุทธก็ต้องใช้หนังสือเล่มนี้ในการเรียนการสอน ส่งผลให้ศาสนาคริสต์ได้รับการยอมรับในสังคมไทยมากขึ้น

ส่วนสถาบันที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งก็คือ วัด ซึ่งเปรียบเสมือนที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ดังนั้นวัดจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการอบรมให้ประชาชนอยู่ในศีลธรรม ไม่สร้างความวุ่นวายหรือวาทะเลาะกัน ดังนั้นหน้าที่ของวัดถือเป็นการอบรมทางจิตวิญญาณความเป็นพลเมือง รัฐไทยซึ่งใช้ศาสนาพุทธเป็นพื้นฐานในการปกครองประเทศจึงให้ความสำคัญกับวัดของศาสนาพุทธมากเป็นพิเศษ ส่วนวัดของศาสนาคริสต์ในขณะนั้นแม้จะยังไม่สามารถทำหน้าที่ในการอบรมจิตวิญญาณความเป็นพลเมืองแบบวัดของศาสนาพุทธได้ แต่ก็มุ่งที่จะสร้างพลเมืองที่ดีตามที่รัฐไทยต้องการเช่นกัน

หลังจากที่รัฐไทยได้เปลี่ยนแปลงระบอบบริหารประเทศจากกษัตริย์เป็นคณะรัฐมนตรี อำนาจของสถาบันกษัตริย์ลดลงไปอย่างมาก ทำให้กษัตริย์ไม่สามารถคุ้มครองศาสนาคริสต์ได้อีก ต่อมาเมื่อศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของชาวต่างชาติที่จะเข้ามายึดประเทศไทยเป็นอาณานิคมในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีน ทำให้ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศสซึ่งเป็นศัตรูกับไทย ศาสนาคริสต์จึงถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างหนักในช่วงนั้น

นอกจากนี้รัฐบาลได้เน้นนโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา สนับสนุนให้ประชาชนนับถือศาสนาเดียวกันทั้งประเทศ ซึ่งศาสนาดังกล่าวก็คือศาสนาพุทธ ทำให้ศาสนาอื่น ๆ รวมทั้งศาสนาคริสต์ถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง (ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4)

3.7 สรุป

กระบวนการสร้างความพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ศาสนาคริสต์ได้เริ่มมีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้นโดยเข้ามาช่วยเป็นผู้แทนสถาบันกษัตริย์ในการติดต่อกับต่างประเทศ การค้าและการพัฒนาความรู้จากต่างประเทศ ในช่วงนี้เองจึงเป็นโอกาสของศาสนาคริสต์ในการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย โดยการกระทำของศาสนาคริสต์ได้เกิดเป็นวาทกรรมขึ้นหลายชุด ซึ่งก็ล้วนมีส่วนช่วยในการประกอบสร้างความหมายของความเป็นพลเมืองคาทอลิกไทย

วาทกรรมชุดแรกคือความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย ที่มีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันมาโดยตลอด ซึ่งเราจะเห็นได้จากช่วงสำคัญสองช่วงคือ ความสัมพันธ์ที่ดีในช่วงพระจอมเกล้าฯ กับพระสังฆราชปลอเลอแกวซ์ และพระจุลจอมเกล้าฯกับพระสังฆราชเวย์ ซึ่งได้ส่งผลต่อเนื่องมาถึงพระมงกุฎเกล้าฯ เมื่อทรงออกกฎหมายสัญชาติไทย ในปี พ.ศ. 2465 จึงไม่ได้กีดกันชาวคาทอลิกในการที่พระองค์จะสร้างความหมายของความเป็นพลเมืองไทย ซึ่งผลของการออกกฎหมายฉบับนี้จะแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่มคือ คนที่เป็นพลเมืองไทยกับคนที่เป็นต่างด้าว (ไม่ใช่พลเมืองไทย) ดังนั้นชาวคาทอลิกส่วนใหญ่ในขณะนั้นซึ่งมักจะเป็นชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาหรือเป็นพวกเฉลยศึก ไพร่ และทาส ทั้งสิ้น เช่น ลาว ญวน เขมร โปรตุเกส และจีน เป็นต้น ที่เกิดมาในภายหน้าจึงได้รับสัญชาติไทยในทางกฎหมายทุกคน ซึ่งการได้สัญชาติไทยของชาวคาทอลิกเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างความยอมรับชาวคาทอลิกในสังคมไทย

วาทกรรมชุดที่สองคือการเป็นผู้แทนสถาบันกษัตริย์ในการติดต่อกับต่างประเทศ การค้าและการพัฒนาความรู้จากต่างประเทศ ในข้อนี้ไม่เพียงพระเจ้าอยู่หัวแต่รวมถึงพระบรมวงศ์คานวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ก็ได้ให้การยอมรับชาวคาทอลิกในการนำความรู้สมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาพัฒนาประเทศ โดยมีมิชชันนารีของศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย โดยบทบาทในด้านการศึกษา มิชชันนารีเป็นผู้ริเริ่มสอนการศึกษาสมัยใหม่แก่ปัญญาชนชาวไทย ทั้งชายและหญิง รวมทั้งเป็นผู้ร่วมมือและช่วยเหลือรัฐบาลไทยในการวางรากฐานการศึกษาแผนใหม่ นอกจากนี้ในด้านการแพทย์สาธารณสุข ศาสนาคริสต์ก็เป็นผู้ริเริ่มนำความรู้และการปฏิบัติทางการแพทย์ การสาธารณสุข และการศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามาในประเทศไทยด้วยเช่นกัน

วาทกรรมชุดที่สามคือการอยู่เป็นชุมชน วัด โรงเรียน โดยชาวคาทอลิกได้รวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนมีบาทหลวงเป็นผู้นำและคอยดูแลชาวคาทอลิกไม่ให้มีเรื่องขัดแย้งกันเองและกับคนต่างศาสนา วัดของศาสนาคริสต์ก็จะอยู่คู่กับชุมชนเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจ นอกจากนี้ศาสนาคริสต์ก็ได้สร้าง

โรงเรียนขึ้นในชุมชนด้วย โดยเปิดสอนให้ทั้งชาวคาทอลิกและประชาชนทั่วไปต่างศาสนาด้วย การสอนหนังสือนี้เองที่จะส่งผลช่วยให้เกิดความเข้าใจในศาสนาคริสต์มากขึ้น และการได้เข้ามาสัมผัสในชุมชนคาทอลิก โรงเรียนของคาทอลิกได้มีบทบาทสำคัญในการอบรมการศึกษาให้กับลูกหลานของขุนนางพ่อค้า รวมถึงพระบรมวงศ์ศานวงศ์โดยเฉพาะให้กับกษัตริย์ไทยถึง 2 พระองค์ คือรัชกาลที่ 8 และรัชกาลที่ 9 อีกด้วย

จากการเกิดขึ้นของวาทกรรมที่กล่าวมานั้นจึงทำให้ชาวคาทอลิกสามารถอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข และมีเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา แต่สำหรับสังคมไทยที่นับถือศาสนาพุทธอย่างยาวนาน เมื่อศาสนาคริสต์เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นก็เริ่มเกิดการตอบโต้จากศาสนาพุทธ โดยได้เกิดความขัดแย้งในเรื่องหนังสือปฐชาวิสัยชาและหนังสือแสดงกิจจานุกิจ ซึ่งก็คือการพยายามสร้างวาทกรรมของศาสนาพุทธมาหักล้างวาทกรรมของศาสนาคริสต์ แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็ยังไม่ได้เกิดเหตุการณ์ที่รุนแรง

ดังนั้นการสร้างความเป็นพลเมืองในช่วงการสร้างรัฐชาติใหม่ จึงเป็นทั้งตัวช่วยให้ศาสนาคริสต์เข้ากับสังคมไทยในดีขึ้นและเป็นตัวทำให้สังคมไทยไม่ยอมรับศาสนาคริสต์ด้วย เนื่องจากทำให้ชาวคาทอลิกที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้รับความเป็นพลเมืองไทยจากกฎหมายความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นไปด้วย ในทางกลับกันก็ได้เริ่มเกิดความไม่พอใจของชาวไทยพุทธเนื่องจากชาวไทยยังยึดติดว่าความเป็นพลเมืองไทยคือความเป็นพุทธ และชาวคาทอลิกส่วนมากยังเป็นชาวต่างชาติอีก ซึ่งความไม่พอใจนี้จะทวีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีน

บทที่ 4

ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงการสร้างชาติ

สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรเข้ามาบริหารประเทศ แทนสถาบันกษัตริย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานภาพความเป็นพลเมืองของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าในช่วงแรกรัฐบาลพลเรือนใหม่จะยังไม่ได้มีนโยบายเกี่ยวกับศาสนาคริสต์โดยตรง แต่ต่อมากลับมีนโยบายที่ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนทางศาสนาต่อชาวคาทอลิกอย่างรุนแรง ภายใต้นโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงสงครามอินโดจีน เนื่องจากในขณะนั้นศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของพวกฝรั่งเศสที่จะเข้ามาพยายามยึดครองประเทศไทย

โดยสาเหตุสำคัญของการเบียดเบียนศาสนาในขณะนั้นเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 3 ข้อดังนี้ 1) การปลุกระดมให้ประชาชนชาวไทยมีความรักชาติ ตามนโยบายของรัฐบาลในเวลานั้น 2) ศาสนาพุทธถือเป็นศาสนาของคนไทย ดังนั้นคนไทยทุกคนจะต้องนับถือศาสนาพุทธ 3) สถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นที่มีต่อชาวฝรั่งเศส ทำให้ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของฝรั่งเศส ทำให้ความเกลียดชังศาสนาคริสต์รุนแรงมากขึ้น (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

อย่างไรก็ตามแม้ชาวคาทอลิกจะถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง มีการปิดวัด เผาทำลายรูปเคารพ และบีบบังคับให้พวกเขาเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ แต่ชาวคาทอลิกส่วนใหญ่ยังคงรักษาความเชื่อไม่ยอมเปลี่ยนศาสนา และพยายามพิสูจน์ว่าศาสนาคริสต์ไม่ได้เป็นศาสนาเฉพาะของชาติตะวันตก แต่เป็นศาสนาของคนทั้งโลก

ในบทนี้จะเห็นถึงอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การสร้างความเป็นพลเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวหยุดชะงักลง ซึ่งมาจากผลของวาทกรรมหลัก 3 ประการ คือ 1) การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนนำมาซึ่งการบังคับใช้นโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา โดยการสนับสนุนให้ประชาชนนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว 2) ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไทยมองศาสนาคริสต์ว่าเป็นศาสนาของพวกตะวันตกที่ไม่เหมาะกับสังคมไทย โดยเฉพาะการเป็นศาสนาของพวกล่าอาณานิคม 3) กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งเป็นฉนวนสำคัญสุดท้ายที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับรัฐบาล “คณะราษฎร”

ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะนายทหารและพลเรือนซึ่งเรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” ได้ก่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2552) ทำให้พระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ในขณะนั้นลดลงไปอย่างมาก ซึ่งส่งผลถึงสถานะความเป็นพลเมืองของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยอย่างชัดเจนในเวลาต่อมา

คณะราษฎรซึ่งเข้ามาเป็นรัฐบาลใหม่ในช่วงแรกวางท่าทีเป็นกลางทางศาสนาคล้ายกับในสมัยพระเจ้าตากสินที่ทรงพึงก่อตั้งประเทศใหม่ ๆ²⁴ คือให้เกียรติทุกศาสนาเท่ากัน เหตุผลคือเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวาย เพราะการที่เข้าไปจัดการกับศาสนาคริสต์อาจจะเป็นการสร้างศัตรูอันจะนำไปสู่การปฏิวัติซ้อนได้ เพราะความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ก็ยังคงมีอยู่เสมอ ชาวคาทอลิกจำนวนไม่น้อยในกรุงเทพฯ อาจเข้าร่วมกับฝ่ายกษัตริย์หากเกิดการปฏิวัติซ้อนขึ้น

ดังนั้นชาวคาทอลิกจึงไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงมากนักจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยใน พ.ศ. 2475 แต่อย่างไรก็ตามหากเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติซ้อนขึ้นจริงศาสนาคริสต์ก็จะไม่เข้าไปยุ่งกับความขัดแย้งดังกล่าวเด็ดขาด เพราะว่าศาสนาคริสต์ในประเทศไทยดำเนินนโยบายความเป็นกลางทางการเมืองอย่างชัดเจนตั้งแต่หลังเหตุการณ์การเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยพระเพทราชาแล้ว (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

ในแง่ของการเผยแพร่ศาสนา ศาสนาคริสต์คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย พวกเขาถือว่าเป็นโอกาสดีในการเผยแพร่ศาสนาแก่คนไทย การปกครองแบบใหม่ที่เน้นให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพจะทำให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในด้านการนับถือศาสนามากขึ้นตามไปด้วย ดังจะเห็นความคิดนี้ได้จาก จดหมายถึงยุวารีไทย ในสารสาสน์ ซึ่งมีความว่า

²⁴หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 พระเจ้าตากสินผู้นำในการกอบกู้เอกราชจึงตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดิน สร้างกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงใหม่ ซึ่งในช่วงแรกของการครองราชย์นั้น พระเจ้าตากสินให้ความสำคัญและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบาทหลวงอย่างมาก พระองค์เคยเสด็จเยี่ยมสังฆราชและบาทหลวง และตรัสชมเชยพวกเขาว่า พวกนี้ “ลักษณะปล้นสะดมไม่เป็น และเป็นคนที่ซื่อสัตย์และกล้าหาญดี” และยังทรงพระราชทานที่ดินให้ในการสร้างวัดข้างตาคูร์ส ที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งวัดนี้ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ด้วย

“พี่ขอแนะนำตนเองแก่เธอทั้งหลายว่า พี่คือสตรีไทยผู้หนึ่งซึ่งมีหัวใจเต็มไปด้วยความรักชาติไทย และวิญญาณของชาวไทยทั้งสิ้นอย่างสุดซึ้ง และความรักอันบริสุทธิ์นี้เอง เราให้พี่เขียนถึงเธอทั้งหลาย ผู้จะเป็นเครื่องอุปกรณ์อันสำคัญยิ่งของความเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงแห่งชาติของเราในอนาคต

พี่เชื่อมั่นว่าเธอทุกคน ผู้มีโลหิตทุก ๆ หยาดเป็นไทย หรืออย่างน้อยก็เป็นหน่อเนื้อเชื้อไทย คงปรารถนาที่จะเห็นแต่ความเจริญก้าวหน้าของสยามประเทศ และศานติสุขของประชาชนพลเมืองร่วมชาติของเรามีใช้หรือ? อันที่จริงพวกกันทางฝ่ายโลก เราก็ได้ก้าวขึ้นสู่อิสรภาพอันสมบูรณ์อยู่แล้ว เราได้รับรัฐธรรมนูญซึ่งเราจะทอดไว้ด้วยความเคารพและรักใคร่ซื่อสัตย์ปาวสาน รัฐธรรมนูญ ซึ่งเปิดประตูความเสมอภาคและเสรีภาพให้แก่ประชาชนชาวสยาม รัฐธรรมนูญซึ่งเปิดโอกาสให้เรา มีสิทธิ์ที่เลือกถือศาสนาใด ๆ และปฏิบัติตามจารีตนั้น ๆ ได้ตามอำเภอใจ ในเมื่อไม่ผิดต่อศีลธรรมอันดีและไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ซะ! แต่รัฐธรรมนูญของไทย ซึ่งให้ความเป็นไทยแก่ชาวไทย” (ชนิกา, 2477)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวคาทอลิกเห็นด้วยกับการที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองไปในทางที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพราะจะช่วยให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนามากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการเผยแพรศาสนาของชาวคาทอลิก อีกแง่หนึ่งจากข้อความข้างต้น เราจะพบสำนักความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิก เนื่องจากตามความเชื่อของชาวคาทอลิกพระเจ้าจะเป็นผู้นำทางในความรอดทางจิตวิญญาณให้กับมนุษย์ทุกคน ฉะนั้นเพื่อทำให้พลเมืองไทยทุกคนมีความรอดไปยังโลกหน้า หน้าทีของชาวคาทอลิกที่เป็นพลเมืองไทยที่ดี ก็ควรจะทำหน้าที่ประกาศข่าวดี (เผยแพรศาสนาคริสต์) ไปสู่พลเมืองชาวไทยทุกคนด้วย ซึ่งความคิดนี้เป็นต้นตอส่วนหนึ่งที่ทำให้ศาสนาคริสต์ถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างหนักในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

แต่อย่างไรก็ตามแม้ศาสนาคริสต์จะเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองและให้ความเคารพยกย่องคณะราษฎรซึ่งเป็นรัฐบาลใหม่ แต่ศาสนาคริสต์ก็ยังให้เคารพบูชาสถาบันกษัตริย์เช่นเดิม

“ฉะนี้แล้ว เราทั้งหลายจงช่วยกันถนอมรัฐธรรมนูญของเราไว้ ถนอมสิทธิ์อันนี้ไว้ สิทธิ์ที่เราเคยปรารถนาอย่างยิ่ง และซึ่งเราได้รับมาจากผลแห่งความเสียสละอันน่าสรรเสริญของบรรดาท่านกุลเชษฐ์ที่รักใคร่นับถือของเรา จากน้ำพระทัยอันใสบริสุทธิ์และเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ชาวเราทั้งหลายเคารพบูชา เราจงใช้สิทธิ์อันนี้ พร้อมด้วยวิจารณญาณอันสุขุมเฟ้นวิถีธรรมและการปฏิบัติอันจะนำความสงบ และความสุขที่ไม่

ปลอมมาสู่วิญญาณของเราให้จงได้ ใช้แต่เท่านั้น เราจึงเหลียวแลถึงวิญญาณของผู้ที่เรารักใคร่ ตลอดถึงของผู้ที่เรามีได้เคยรู้จักมักคุ้นทั่วประเทศสยามด้วย” (ชนิกา, 2477)

แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าศาสนาคริสต์นั้นวางตัวเป็นกลางทางการเมืองเสมอ แต่ก็สามารถปรับตัวเพื่อให้เข้ากับระบอบการปกครองตามยุคสมัยที่เป็นไปในขณะนั้น นอกจากนี้ศาสนาคริสต์ยังช่วยสนับสนุนและเป็นตัวกลางในการแพร่กระจายความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย สารสาส์นของศาสนาคริสต์ ในบทละครพูดเรื่อง “ฉลองรัฐธรรมนูญ” มีการสอดแทรกเนื้อหาความหมายของระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนเข้าใจระบอบนี้ได้ง่ายขึ้น ดังนี้

“นับตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน คือวันเริ่มเปลี่ยนการปกครอง จนถึงวันที่ 10 ธันวาคม คือวันที่ได้รับรัฐธรรมนูญถาวรโดยองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระทานและสละซึ่งความสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ คือ มีอำนาจจำกัด ตามที่ประชาชาติถวาย

เมื่อท่านผู้เป็นประมุข ทรงยินยอมรับรองให้บรรดาประชาชาติมีสิทธิ์เสรีภาพ และอิสรภาพ ตามรอยของกฎหมาย จึงต้องมีรัฐธรรมนูญ คือแผนการปกครองของประเทศขึ้นใหม่เป็นแผนที่ราษฎร มีสิทธิ์ และส่วนช่วยเหลือการปกครองของประเทศ

แม้ว่าอำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรก็ตาม จะปล่อยให้ราษฎรทำกันตามลำพังไม่ได้ จึงให้บรรดาราษฎรเลือกซึ่งกันและกัน หาผู้แทนที่ทรงคุณวุฒิ เข้าช่วยเหลือรัฐบาล เรียกว่าสภาผู้แทนราษฎร ผู้แทนเหล่านี้จะมาช่วยกันดำเนินการปกครอง ตามหลัก 6 ประการ คือ

- 1) รักษาความเป็นเอกราชของประเทศให้มั่นคง
- 2) รักษาความปลอดภัยของประเทศ
- 3) บำรุงความสุขในทางเศรษฐกิจ ไม่ให้เกิดอดอยากกัน
- 4) ให้มีสิทธิ์เสมอกัน
- 5) ให้มีอิสรภาพ เสรีภาพ ซึ่งไม่ขัดต่อหลักสี่ประการที่ กล่าวมาแล้ว
- 6) ให้ได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่” (“ละครพูดเรื่อง ฉลองรัฐธรรมนูญ,”

2477)

ทำให้ต่อมาศาสนาคริสต์ได้เริ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลของคณะราชกุมาร โดยศาสนาคริสต์ได้มีโอกาสในการทำพิธีบูชาหมามิชซา²⁵เพื่อการบำเพ็ญกุศล อุทิศแก่วิญญาณทหาร ในวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2476 ที่วัดญวนสามเสน กรุงเทพฯ โดยในการจัดงานในครั้งนี้ได้มีแขกคนสำคัญจากคณะราชกุมารเข้าร่วมพิธีด้วย อาทิเช่น พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี, เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร, หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรี เลขาธิการ คณะรัฐมนตรี, เจ้าพระยาศรีธรรมธิเบศร์, อัครราชทูตอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ฯลฯ, นายทหารบก นายทหารเรือและข้าราชการประมาณ 100 คน ซึ่งภายหลังเสร็จพิธีแล้วพระยาพลพลฯ ได้กล่าวชมเชยพิธีของศาสนาคริสต์ และได้แสดงความดีใจที่เห็นว่าศาสนาคริสต์ดำเนินการร่วมทุกข์ร่วมสุขกับรัฐบาลของท่านดี เช่นเดียวกับรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 (กาญจนาภิเษก, 2477)

4.2 ศาสนาคริสต์กับความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

ในความคิดของชนชั้นนำไทยในอดีตพวกเขาไม่ได้มองศาสนาคริสต์ในแง่ของความเป็นศาสนา แต่มองศาสนาคริสต์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง หรือการเข้ามาช่วยในเรื่องของการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศมากกว่า (เศียว อุค ลี, 2539) ในขณะที่สังคมไทยกำลังตื่นตัวกับการปฏิรูปประเทศ มีการนำวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาในประเทศ จึงเปิดโอกาสให้ศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีส่วนช่วยในการทำงานโดยไม่มีกีดขวางแต่อย่างใด

มิชชันนารีจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากที่ได้เข้ามาทำงานในส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย และได้ขยายการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปยังภาคเหนือและภาคอีสาน โดยใช้การเปิดโรงเรียนคาทอลิกสอนหนังสือแก่ชาวไทย เป็นกลวิธีสำคัญในการทำให้ชาวไทยรู้จักศาสนาคริสต์จนสามารถชักจูงให้เปลี่ยนศาสนาได้ ดังรายงานประจำปีของพระสังฆราชแปรร์อส ที่เน้นว่าโรงเรียนคาทอลิกมีอิทธิพลอย่างมากที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนใจมานับถือศาสนาคริสต์ของชาวไทยพุทธ (โกสเต โรแบต์, 2549)

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ในช่วงแรกศาสนาคริสต์สามารถปรับตัวเข้ากับรัฐบาลใหม่ได้ แต่ภายหลังได้พบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสถานภาพความเป็นพลเมืองของศาสนาคริสต์ในสังคมไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคืออำนาจบางส่วนในการปกครองของชาวคาทอลิกต้องถูกเปลี่ยนไปอยู่ภายใต้รัฐบาลใหม่ เช่น จากเดิมชาวคาทอลิกจะรวมตัวอาศัยอยู่กันเป็นชุมชนโดยมีบาทหลวงเป็นผู้นำในการดูแลชุมชนและทำหน้าที่ตัดสินปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่ภายหลังการ

²⁵พิธีกรรมของชาวคริสต์ เพื่อร่วมสนิทกับพระเจ้าโดยการรับประทาน "พระกาย" และ "พระโลหิต" ซึ่งแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันและอยู่ร่วมกันด้วยความรักอีกทั้งยังเป็นการประกาศยอมรับว่าพระเจ้าได้สถิตอยู่ในกายของตนด้วย

เปลี่ยนแปลงการปกครองอำนาจของบาทหลวงในส่วนนี้ได้ถูกส่งคืนไปให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลใหม่แทน

มีความเห็นจากบาทหลวงท่านหนึ่งที่เป็นเจ้าอาวาสวัด ได้แสดงความเห็นว่า “เรามีความลำบากใจในการปรับตัวให้เข้ากับแนวคิดใหม่ของไทย เนื่องจากการรับอิทธิพลของระบบการปกครองของรัฐข้าราชการ ซึ่งเดิมที่มีมิชชันนารีมีอำนาจเหมือนตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมิชชันนารีจะต้องไปขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนของรัฐบาลในการตัดสินใจตัดสินใจ ซึ่งพวกเขาไม่ได้เป็นคาทอลิก ทำให้ผลการตัดสินใจของพวกเขาในหลาย ๆ ครั้งมีความเห็นไม่ตรงกับมิชชันนารี” (โกสเด โรแบต์, 2549) ศาสนาคริสต์ต้องพบกับความยากลำบากมากขึ้นกว่าในรัฐบาลของกษัตริย์ ซึ่งปกครองโดยใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

หลังจากประเทศไทยได้เปลี่ยนมาใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งดูเหมือนว่าระบอบนี้จะเอื้อต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ต่อชาวไทยได้มากขึ้น เพราะเป็นระบอบที่เคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่เหตุการณ์กลับมิได้เป็นเช่นนั้น รัฐบาลใหม่เปิดใจยอมรับศาสนาคริสต์เพียงช่วงแรกเท่านั้น ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ชูนโยบายชาตินิยม โดยเฉพาะนโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา รัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว ทำให้ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยต้องอยู่อย่างลำบาก

ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ตอกย้ำว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชาวตะวันตก ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยที่ควรจะนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว เนื่องจากอิทธิพลของวาทกรรมที่ว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของฝรั่งเศสที่เป็นศัตรูกับไทยอยู่ในขณะนั้น บรรดาบาทหลวงส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนต่างชาติรวมถึงชาวไทยที่นับถือศาสนาคริสต์ ถูกชาวไทยพุทธมองอย่างเหมารวมไปว่าพวกฝรั่งเศสทั้งหมด ทำให้บรรดามิชชันนารีต่างชาติ โดยเฉพาะมิชชันนารีฝรั่งเศสต้องเดินทางออกนอกประเทศ และเกิดการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ขึ้นทั่วประเทศ ทำให้ชาวคาทอลิกในขณะนั้นต้องรับความลำบากและความทุกข์ทรมานเป็นอย่างมาก การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยจึงต้องหยุดชะงักลงไปช่วงเวลาหนึ่ง (เคียว อุค ลี, 2539)

4.3 มูลเหตุของการเบียดเบียนศาสนาคริสต์

การเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นเกิดจากผลของวาทกรรมหลัก 3 ข้อ คือ 1) การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2) ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ และ 3) กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส

4.3.1 การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธมีส่วนช่วยในการสร้างจิตกรรมความเป็นชาติของไทยมาโดยตลอด กล่าวคือเมื่อรัฐไทยได้เริ่มนำเอาอุดมการณ์ชาตินิยมมาใช้ในการปกครองเป็นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ได้ทรงใช้อุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อรักษาความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ โดยใช้ผ่านวิธีการ 5 ประการ ดังนี้คือ 1) ตั้งโรงเรียนรัฐบาลเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์นี้ให้กับเด็ก ๆ 2) ทหารและตำรวจ 3) เสือป่าและลูกเสือ 4) ศาสนาพุทธ และ 5) ธงชาติไทย ดังนั้นศาสนาพุทธจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการสร้างจิตกรรมความเป็นชาติในอุดมการณ์ชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 และรัฐไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ได้ส่งเสริมให้ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคมไทยด้วย

ต่อมาหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เลือกใช้แนวคิดชาตินิยมที่กำลังแพร่หลายอยู่ในต่างประเทศ เช่น เยอรมัน อิตาลี ตุรกี และญี่ปุ่น²⁶ เป็นต้น ในการรักษาอำนาจทางการเมือง เนื่องจากการขึ้นมานครองอำนาจรัฐของจอมพล ป. พิบูลสงครามขาดความชอบธรรมตามจารีตเดิม ที่ผู้นำของรัฐมาจากความเป็นสมมุติเทพในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องหาเหตุผลในการสร้างความชอบธรรมอันใหม่ เพื่อมารองรับและสร้างเสียงสนับสนุนจากประชาชน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540) แนวคิดชาตินิยมจึงเป็นแนวคิดหลักสำคัญที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เลื่อนนำมาใช้

แนวคิดชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเน้นเรื่องชาติ เผ่าพันธุ์ และหน้าที่ของคนไทย โดยสร้างความตระหนักให้ประชาชนได้เล็งเห็นถึงความเป็นชาติ เช่น การเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” มาเป็น “ไทย” และให้เรียกประชาชนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยตามชื่อสัญชาติว่า “คนไทย” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540) ไม่มีการแบ่งแยกคนไทยออกเป็นหลายพวก หลายเหล่า เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ เป็นต้น ให้เรียกคนทั้งหมดนี้ว่า “คนไทย”

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียกร้องให้คนไทยแสดงความเคารพสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นชาติ อันได้แก่ ธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี รวมไปถึงธงชัยเฉลิมและธงประจำเหล่าทัพต่าง ๆ เน้นการใช้ของไทย โดยการรณรงค์ให้ชาวไทยใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่ทำขึ้นในประเทศไทย ส่วนการแต่งกายของชาวไทย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยึดเอาแบบอย่างของตะวันตก

²⁶ญี่ปุ่นได้ชูนโยบายชาตินิยม โดยใช้คำขวัญว่า “เอเชียสำหรับชาวเอเชีย” เพื่อต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมของชาวตะวันตกในทวีปเอเชีย นโยบายนี้นับว่าสอดคล้องกับลัทธิชาตินิยมซึ่งกำลังก่อตัวในประเทศไทยเป็นอย่างมาก

มาใช้ เนื่องจากต้องการให้ประเทศไทยพัฒนาทัดเทียมกับชาติตะวันตก เช่น การนุ่งกระโปรง สวมกางเกง ใส่เสื้อนอก ผูกหูกระต่าย ใส่ถุงเท้าและสวมหมวก เป็นต้น

นอกจากนี้เหตุผลการสร้างความชอบธรรมใหม่ในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่นำแนวคิดชาตินิยมมาใช้ในสังคมไทย ยังส่งผลต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งกรมการศาสนา (ชื่อเดิมว่า กรมธรรมการ) กระทรวงวัฒนธรรม มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับศาสนาทุกศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธ รับสนองงานด้านศาสนา รักษาผลประโยชน์ของพระศาสนา เป็นสื่อกลางระหว่างศาสนาพุทธและรัฐไทยเพื่อให้มีการดำเนินกิจการในแนวทางที่สอดคล้องกัน (ชาญ อังสุโชติ, 2540) และได้ดำเนินนโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา กล่าวคือรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างเข้มข้น แผนการสร้างชาติไทยและวัฒนธรรมไทยใหม่จะยึดแนวทางแบบตะวันตกเป็นหลัก แต่ก็ต้องยืนอยู่บนฐานของศาสนาพุทธด้วยเช่นกัน ดังนั้นความเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐก็คือการนับถือศาสนาพุทธ รัฐไทยได้พยายามสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในประเทศโดยการให้ประชาชนนับถือศาสนาเดียวกันทั้งหมดซึ่งก็คือศาสนาพุทธ

ดังนั้นการใช้นโยบายชาตินิยมโดยใช้ศาสนาพุทธในการจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยจึงเป็นวาทกรรมที่ส่งผลในทางลบต่อการสร้างความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิก ผลจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางด้านศาสนาทำให้มีการบังคับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นให้กลับใจมานับถือศาสนาพุทธโดยใช้ทั้งวิธีการข่มขู่ การบีบบังคับ รวมไปถึงการกีดกันทางสังคม ซึ่งส่งผลให้ชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียน ศาสนาอย่างรุนแรง ทำให้ชาวคาทอลิกจำนวนไม่น้อยที่ทนต่อการบีบบังคับไม่ไหวต้องย้ายไปนับถือศาสนาพุทธเพื่อความอยู่รอด (เคียว อุค ลี, 2539)

4.3.2 ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์

การเบียดเบียนศาสนาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากเหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศแล้ว ยังเกิดจากการปะทะกันของธรรมวิทยาแห่งพลเมืองระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์อีกด้วย กล่าวคือชนชั้นนำไทยซึ่งใช้ศาสนาพุทธเป็นฐานอำนาจทางการเมืองมาโดยตลอด (ทินกร ทองเสวต, 2511) ในช่วงที่ปกครองโดยสถาบันกษัตริย์ เช่น “ปราชญ์รัฐธรรมนูญ” ซึ่งเป็นลักษณะของกษัตริย์ผู้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธานุภาพอย่างถ่องแท้ในสมัยสุโขทัย (ตินาร์ บุญธรรม, 2555) “เทวราชา” กษัตริย์ผู้มีสิทธิธรรมเหนือคนทั้งปวงในสมัยอยุธยา (दनัย ไชโยธา, 2548) และ “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” ซึ่งหมายถึงการที่กษัตริย์ได้รับเชิญให้ขึ้นมาครองราชย์ในนามของมหาชนในสมัยกลางของรัตนโกสินทร์ (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553) เป็นต้น แม้ต่อมาจะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ชนชั้นนำไทยซึ่งนำโดยคณะราษฎรก็ยังคงใช้

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักของชาติ โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ชูนโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา ชาวไทยต้องนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว

การสนับสนุนให้พลเมืองไทยนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว ถือเป็นการสนับสนุนธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธ ซึ่งรัฐไทยมองว่าหลักธรรมของศาสนาพุทธนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับการบริหารประเทศของไทยอยู่แล้ว เมื่อศาสนาคริสต์เข้ามาพร้อมกับลัทธิอาณานิคม และหลักธรรมวิทยาแห่งพลเมืองที่ว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ซึ่งแปลว่าความรอดของชาวไทยมีเพียงทางเดียวคือต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2552) ดังนั้นรัฐไทยจึงมองว่าศาสนาคริสต์เป็นอันตราย จะต้องกีดกันไม่ให้ศาสนาคริสต์เติบโตได้ในสังคมไทย ซึ่งตามหลักธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาคริสต์ การเป็นคริสตชนที่ดีจะต้องเผยแพร่ศาสนาคริสต์ เมื่อชาวคาทอลิกมาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้กับชาวไทย รัฐไทยจึงต้องกีดกันอย่างเต็มที่ เพราะโดยพื้นฐานแล้วรัฐไทยมองว่าธรรมวิทยาของศาสนาคริสต์นั้นเป็นของชาวตะวันตก ซึ่งไม่เหมาะกับประเทศไทย

4.3.3 กรณีพิพาทอินโดจีนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

กรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส²⁷ เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 กองทัพนาซีเยอรมันบุกโจมตีและยึดครองประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามแก่เยอรมัน รัฐบาลฝรั่งเศสต้องย้ายที่ทำการจากกรุงปารีสไปอยู่ที่เมืองวิชิตั้งอยู่ทาง ตอนใต้ของกรุงปารีส และญี่ปุ่นสามารถยึดครองคาบสมุทรเกาหลี แมนจูเรีย และเกาะไต้หวัน จนสามารถโจมตีจีนได้ นอกจากนี้ยังขยายอิทธิพลไปถึงอินโดจีนฝรั่งเศสด้วย โดยญี่ปุ่นสามารถกดดันรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศส ให้ญี่ปุ่นสามารถเข้าไปตั้งฐานทัพอากาศในอินโดจีนฝรั่งเศสได้ (ชาญ อังศ์โชติ, 2540)

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเล็งเห็นว่าอิทธิพลฝรั่งเศสในอินโดจีนเริ่มลดลง จึงเห็นโอกาสที่จะเรียกร้องดินแดนที่เคยเป็นของไทยคืนมา ด้านฝรั่งเศสจึงรีบขอให้ไทยให้สัตยาบันในสัญญาไม่รุกรานกันทันที แต่รัฐบาลไทยได้เสนอให้มีการเจรจาปรับแนวเส้นเขตแดนตามแม่น้ำโขงใหม่เสียก่อน โดยขณะที่รอการตัดสินใจของรัฐบาลฝรั่งเศสที่เมืองวิชิตั้งอินโดจีนฝรั่งเศสได้ส่งเครื่องบินล่องลำเข้ามาทิ้งระเบิดในประเทศไทย ประเทศไทยจึงส่งเครื่องบินเข้าไปทิ้งระเบิดในอินโดจีนฝรั่งเศสเป็นการตอบโต้ บรรยากาศของประเทศไทยในขณะนั้นเต็มไปด้วยความโกรธแค้นพวกฝรั่งเศส ประกอบกับการดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมอย่างรุนแรงในหมู่ประชาชน มีการเดินขบวนเรียกร้องให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนที่เคยยึดไปให้แก่ประเทศไทย (ชาญ

²⁷อินโดจีนฝรั่งเศส คืออาณานิคมของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อังสุโชติ, 2540) และเป็นวาทกรรมที่ทำให้ชาวไทยพุทธมองชาวคาทอลิกเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศส ส่งผลให้ชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียนศาสนาในเวลาต่อมา

4.4 การเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ขบวนการชาตินิยมเป็นปฏิกิริยาตอบโต้อิทธิพลของชาติตะวันตก โดยเฉพาะประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่พึ่งได้รับเอกราช ประเทศเหล่านี้กำลังเข้าสู่กระบวนการในการสร้างชาติให้เป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งการสร้างชาติของประเทศเหล่านี้มักจะใช้อุดมการณ์ชาตินิยม ที่ถือว่าชาติคือพระเจ้าและเป็นเสมือนศูนย์รวมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ซึ่งประชาชนทุกคนควรมีเป้าหมายเดียวกันคือทำเพื่อชาติ นอกจากนี้ชาติยังเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและการกระทำของประชาชนให้อยู่ภายใต้ผลประโยชน์ของชาติอีกด้วย (เคียว อุค ลี, 2539)

สำหรับประเทศไทยในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ดำเนินนโยบายในแบบชาตินิยมเช่นกัน กระแสความเป็นชาตินิยมที่รุนแรงในขณะนั้น ประกอบกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในช่วงสงครามอินโดจีน ทำให้ชาวไทยมีความเกลียดชังพวกฝรั่งเศส ซึ่งความเกลียดชังนี้ได้ลุกลามไปถึงการที่ชาวไทยมองศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เป็นศาสนาของพวกฝรั่งเศส ซึ่งเป็นศัตรูกับไทยในขณะนั้นด้วย

จากปัญหาดังกล่าวนี้ได้สร้างอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยต้องหยุดชะงักลง เพราะว่าชาวไทยมองมิชชันนารีและชาวคาทอลิกเป็นศัตรู บรรดามิชชันนารีฝรั่งเศสต้องเดินทางออกนอกประเทศและถูกห้ามเผยแพร่ศาสนา (เคียว อุค ลี, 2539) นอกจากนี้คนไทยที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ถูกบังคับให้เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาพุทธด้วย

การเบียดเบียนศาสนาคริสต์เริ่มต้นขึ้นในช่วงสงครามอินโดจีน ปลายปี พ.ศ. 2483 ตามคำบอกเล่าของนายโรเจอร์ การ์โรว์ ผู้อำนวยการคณะทูตของฝรั่งเศส ได้กล่าวว่า

“เครื่องบินฝรั่งเศสโจมตีนครพนมวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 เพื่อตอบโต้ที่ไทยระดมยิงปืนใหญ่ใส่เมืองสุวรรณเขตและท่าแขก วันเดียวกันนั้น รัฐบาลไทยใช้มาตรการขับไล่ชาวฝรั่งเศสทุกคนที่พำนักอยู่ในจังหวัดนครพนม และภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกไปจากราชอาณาจักร” (โกสเด โรแบต์, 2549)

ในวันเดียวกันหลังจากเครื่องบินฝรั่งเศสโจมตีนครพนม เวลา 20.00 น. วิฑูย์กรุงเทพฯ ได้ประกาศว่าชาวฝรั่งเศสที่พำนักอยู่ในต่างจังหวัด ต้องเดินทางออกนอกประเทศภายในเวลา 48 ชั่วโมง มีการเผาวัด ทำลายทรัพย์สินสมบัติของศาสนาคริสต์ทั่วประเทศ เช่น ที่แหลมโฆด จังหวัดปราจีนบุรี ทหารได้บุกเข้าไปทำลายวัดและปล้นสิ่งของ ทุบไม้กางเขน รูปปั้น และฉีกรูปวาดนักบุญ

ต่าง ๆ อีกทั้งยังได้ยึดเอาสิ่งของที่เป็นกรรมสิทธิ์ของวัดไป อันได้แก่ เบ็ด หมู (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543) เป็นต้น

คณะเลือดไทย ซึ่งเป็นแกนนำสำคัญในการเบียดเบียนศาสนาในครั้งนี้ เป็นกลุ่มคนไทยที่อ้างตัวว่าเป็นผู้ที่รักชาติ ทำหน้าที่สนับสนุนนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นของรัฐบาล เมื่อรัฐบาลชุนโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา คณะเลือดไทยจึงปลุกฝังจิตสำนึกของสมาชิกทุกคนว่า “ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของต่างชาติ เป็นศาสนาของศัตรู ผู้ที่นับถือศาสนานี้จึงเป็นศัตรูของชาติไทยด้วย” ฉะนั้น คณะเลือดไทยจะต้องหาวิธีในการกำจัดศัตรูของชาติเหล่านี้ไปให้หมด ความคิดของคณะเลือดไทยได้แพร่กระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทำให้เกิดคณะเลือดไทยตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น คณะเลือดไทยเชียงใหม่ คณะเลือดไทยสาขาพนัสนิศา และคณะเลือดไทยพระประแดง เป็นต้น (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

การเบียดเบียนศาสนาส่งผลร้ายต่อศาสนาคริสต์ในทุกส่วน โดยแบ่งการอธิบายได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) มิชชันนารีต่างประเทศ

บรรดามิชชันนารีต่างประเทศที่อยู่ทางภาคอีสานถูกขับไล่ ส่วนที่อยู่กรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ถูกบังคับให้ออกจากวัดที่พวกเขาปกครองและให้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ ภายใน 48 ชั่วโมง (วิกเตอร์ ลารเก, 2543)

2) พระสงฆ์ไทย

พระสงฆ์ไทยถูกบังคับให้ละทิ้งศาสนา ทำให้บางองค์หลบหนีไปอยู่ที่จังหวัดอุบลฯ (สำหรับผู้ที่อยู่ทางภาคอีสาน) หรือกรุงเทพฯ (สำหรับผู้ที่อยู่จังหวัดอื่น ๆ) บางส่วนที่ถูกจับได้พวกเขามีเพียง 2 ทางเลือกคือ ยินยอมหรือไม่ยินยอม โดยถ้ายินยอม พวกเขาจะต้องลงชื่อในการละทิ้งศาสนาคริสต์ ซึ่งพวกเขาจะได้รับการยอมรับว่าเป็นพลเมืองดี หรือถ้าไม่ยอมละทิ้งศาสนา พวกเขาจะต้องถูกขังคุก 1-2 เดือน แล้วปล่อยให้ไปอยู่ที่อุบลฯหรือกรุงเทพฯ หรือไม่ก็ถูกฟ้องในข้อหาเป็นแนวที่ 5 ซึ่งจะถูกลิดลีนโทษอย่างหนัก ถูกจำคุก 2-3 ปี หรือตลอดชีวิต (วิกเตอร์ ลารเก, 2543)

3) ชาวคาทอลิก

ชาวคาทอลิกทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ได้รับผลกระทบจากการเบียดเบียนศาสนาด้วยกันทั้งสิ้น โดยชาวคาทอลิกที่เป็นผู้ใหญ่ถูกข่มขู่ทั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ และจากสมาชิกของคณะเลือดไทย ทั้งการถูกเหยียดหยาม ขู่เข็ญ ปล้นสะดม ทำลายข้าวของ หัวหน้าชาวคาทอลิกถูกนายอำเภอเรียกตัวไปบังคับให้ลงชื่อยอมรับการละทิ้งศาสนาคริสต์และยอมหันมานับถือศาสนาพุทธ

หากตกลงเขาจะได้รับการปล่อยตัว แต่ถ้าปฏิเสธเขาจะต้องถูกจับในข้อหาเป็นสายลับของฝรั่งเศส ส่วนพวกเด็ก ๆ จะถูกบังคับให้ไปเรียนโรงเรียนของรัฐบาล เพราะโรงเรียนคาทอลิกถูกสั่งปิดทั้งหมด และถูกบังคับให้ละทิ้งศาสนา ให้กราบไหว้พระพุทธรูป ถ้าใครขัดขืนก็จะถูกเขียนตี (วิกเตอร์ ลารเก, 2543)

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเหตุการณ์ มรณสักขีแห่งสองคอน²⁸ ที่เกิดขึ้นในจังหวัดนครพนม ซึ่งมีอาณาเขตติดกับประเทศลาวที่ในขณะนั้นเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส (โกสเต โรแบต์, 2549) มีตำรวจกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาเรียกประชุมชาวบ้านในหมู่บ้านชาวคาทอลิก และประกาศว่าประเทศไทยจะมีการทำสงครามกับฝรั่งเศส ถ้าประเทศไทยชนะจะไม่มีศาสนาคริสต์ในประเทศอีก หลังจากนั้นก็ได้เข้ามาตั้งค่ายอยู่ในหมู่บ้าน และเริ่มบีบบังคับให้ชาวคาทอลิกเลิกนับถือศาสนาคริสต์ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากยังมีครูสอนศาสนาคนหนึ่งชื่อครูสีฟองซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้การนับถืออยู่ ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมละทิ้งศาสนาโดยง่าย พวกตำรวจจึงคิดหาอุบายเพื่อกำจัดครูสีฟอง โดยพวกตำรวจได้เขียนจดหมายลอบให้ครูสีฟองออกไปจากหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็ใช้ปืนยิงครูสีฟองจนเสียชีวิต ต่อมายังมีคนที่ไม่ยอมละทิ้งศาสนาและพร้อมที่จะสละชีวิตแต่ไม่ยอมละทิ้งความเชื่ออีกคน 6 ซึ่งก็ถูกตำรวจยิงเสียชีวิตในภายหลังเช่นกัน (โกสเต โรแบต์, 2549)

ในกรุงเทพฯ หลังจากที่มิชชันนารีได้เข้ามารวมตัวกันที่กรุงเทพฯ พระสังฆราชแปร์รอสได้ขอร้องให้มิชชันนารีส่วนใหญ่ออกเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาที่ไซ่งอนแทน (โกสเต โรแบต์, 2549) เพราะสถานการณ์ของประเทศไทยในเวลานั้นไม่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์อีกต่อไปแล้ว หากมิชชันนารีโดยเฉพาะที่เป็นชาวฝรั่งเศสยังอาศัยอยู่ในประเทศไทยก็มีแต่จะต้องเดือดร้อนถูกตั้งข้อหาว่าเป็น “แนวที่ห้า” กล่าวคือเป็นสายลับให้กับฝรั่งเศสในประเทศไทยนั่นเอง

ซึ่งข้อหานี้ได้ลุกลามสร้างความเดือดร้อนไปถึงพระสงฆ์ชาวไทยด้วย โดยมีพระสงฆ์ไทย 5 องค์ ถูกจับ คือ คุณพ่อฟรังซิสเซเวียร์ สงวน สุวรรณศรี, คุณพ่อมิแชล สัมจิน ศรีประยูร, คุณพ่อเฮนรี สุนทร(ปลาต) วิเศษรัตน์, คุณพ่อเอ็ดเวิร์ด ถัง นาลาก และ คุณพ่อนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง ถูกตัดสินจำคุกในข้อหาเป็นแนวที่ห้า แต่ภายหลังสามารถพ้นโทษออกมาได้ ยกเว้นคุณพ่อนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง ที่มรณภาพก่อนจะพ้นโทษ รวมเวลาที่คุณพ่อนิโคลาสถูกจำคุกมาทั้งหมดกว่า 3 ปี ซึ่งภายหลังคุณพ่อนิโคลาสได้รับแต่งตั้งเป็นบุญราศี โดยในขณะที่เป็นนักโทษอยู่นั้น คุณพ่อนิโคลาสสามารถสอนคำสอนและโปรดศีลล้างบาปให้กับนักโทษที่ใกล้ตายได้จำนวนถึง 68 คน ซึ่งแสดงให้เห็น

²⁸ได้รับการแต่งตั้งเป็นบุญราศีโดยสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2532

ว่าคุณพ่อนิโคลาสเป็นผู้ที่เชื่อในพระเจ้าแม่ในช่วงเวลาที่ยากลำบากที่สุดในชีวิตก็ไม่ยอมละทิ้งพระองค์ และมีความรักและความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ในการนำพวกเขาไปเชื่อในพระเจ้าอันนำไปสู่ความรอดในโลกหน้าของพวกเขา ภายหลังจากคุณพ่อนิโคลาสสมรณภาพแล้ว ท่านจึงได้รับแต่งตั้งเป็นบุญราศีในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2543 (โกสเต โรแบต์, 2549)

หลังจากที่พระสังฆราชแปร์รอสได้ส่งมิชชันนารีฝรั่งเศสออกนอกประเทศไปหมดแล้ว ท่านก็ยังคงอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไปเพื่อดูแลชาวคาทอลิกเช่นเดิม แต่อย่างไรก็ดีเพื่อความสะดวกในการติดต่อกับรัฐบาลและความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ในอนาคต ท่านจึงตัดสินใจมอบอำนาจบริหารมิสซังในกรุงเทพฯ แก่อุปสังฆราช เทพวันท์ ซึ่งเป็นบาทหลวงชาวไทยในวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2484 ดังนี้

“ด้วยศาสนาคาทอลิก ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง คือไม่ใช่ศาสนาฝรั่งเศส หรืออิตาลีอื่น ๆ แต่เป็นศาสนาสากล ซึ่งมนุษย์ทุกคนไม่เลือกว่าชาติใด ภาษาใด อาจเรียน สอน และนับถือบูชาได้ด้วยกับทุกคน จนกระทั่งผู้บริหารการศาสนาคาทอลิกไม่จำเป็นต้องเป็นชนชาติฝรั่งเศส แต่อาจเป็นชนชาติไทยหรือชนชาติอื่น ๆ ใด ๆ ก็บริหารได้

มาบัดนี้รัฐบาลไทยกับรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นอริศัตรูกัน จนเป็นที่น่ากลัวว่าข้าพเจ้าจะถือตามหน้าที่ของตนไม่ได้

โดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าเห็นควรจะมอบอำนาจให้บาทหลวงไทยรูปหนึ่งเป็นผู้บริหารการศาสนาคาทอลิกแทนข้าพเจ้า ในเงื่อนไขที่ข้าพเจ้าไม่สามารถทำหน้าที่ได้ต่อไป คือ อุปสังฆราช เทพวันท์ ให้เป็นผู้มีอำนาจจัดการได้เมื่อมีคดีอะไรอันเป็นคดีเกี่ยวข้องกับศาสนาคาทอลิกในมิสซังกรุงเทพฯ”²⁹

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านแปร์รอสได้แสดงจุดยืนว่าศาสนาคริสต์ไม่ใช่ศาสนาของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาสากล สำหรับประเทศไทยที่กระแสนิยมกำลังรุนแรงในขณะนั้นทำให้ชาวไทย ไม่สามารถแบ่งแยกศาสนากับการเมืองออกจากกันได้ ดังนั้นการมอบอำนาจการปกครองให้บาทหลวงชาวไทยดูแลนั้น จึงน่าจะช่วยลดการปะทะที่รุนแรงได้ระดับหนึ่ง

ต่อมามีคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงครามให้จัดทำรายชื่อของชาวคาทอลิกที่เป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทุกคน พร้อมทั้งกดดันชาวคาทอลิกให้ละทิ้งศาสนาโดยมีการจัดพิธีการละทิ้งศาสนาที่วัดพระมหาธาตุในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์, 2543) และต่อมาใน

²⁹ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, (ประกาศพระสังฆราช วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2484)

วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้เรียกตัวข้าราชการที่เป็นคาทอลิก และชาวคาทอลิกที่อยู่ในกรุงเทพฯ มารายงานตัวที่วัดมหาธาตุเช่นกัน โดยได้บังคับให้ชาวคาทอลิกเหล่านั้น ลงชื่อประทับลายมือของตนเพื่อยืนยันว่าตนเป็นคนพุทธและเป็นคนไทย ผลปรากฏว่ามีเพียงคาทอลิกบางคนเท่านั้นที่ยอมลงชื่อ ซึ่งคนที่ปฏิเสธหากเป็นข้าราชการจะถูกปลดออกจากงาน ส่วนที่เป็นพ่อค้าจะถูกคว่ำบาตร ส่วนชาวคาทอลิกที่เป็นชาวบ้านที่เหลือจะถูกนายอำเภอเรียกไปพบและกักตัวไว้โดยไม่มีการกำหนด จนกว่าจะยอมละทิ้งศาสนา

การเบียดเบียนศาสนาคริสต์ดำเนินต่อเนื่องเรื่อยมา จนเมื่อไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 (ชาญ อังสุโชติ, 2540) ต่อมาปี พ.ศ. 2487 อังกฤษเริ่มทิ้งระเบิดที่กรุงเทพฯ สร้างความเสียหายมากมายให้กับสถานที่สำคัญ ๆ ของประเทศไทย รวมทั้งสถานที่สำคัญของศาสนาคริสต์ก็ถูกระเบิดเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น วัด โรงเรียน และที่พักอาศัยของชาวคาทอลิก เช่น อาคารผู้ป่วยหลังหนึ่งของโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ และอาคารเรียนของโรงเรียนมาแตร์เดอี เป็นต้น ส่งผลให้การเบียดเบียนศาสนาคริสต์หยุดชะงักลงไปด้วย (โกสเด โรแบต์, 2549) ต่อมาญี่ปุ่นแพ้สงคราม หลวงปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการขอรับรองให้จอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่ง และให้นายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่แทน จากนั้นรัฐบาลได้มีการประกาศเสรีภาพในการนับถือศาสนาทันที ถือเป็นสัญลักษณ์การสิ้นสุดการเบียดเบียนศาสนานับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (โกสเด โรแบต์, 2549)

ตารางที่ 1 สรุปความเสียหายของวัดคาทอลิกในมิสซังกรุงเทพฯ (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

จังหวัด	อำเภอ	วัด	ความเสียหาย
ฉะเชิงเทรา	บางคล้า	1.ปากคลองท่าลาด	วัด บ้านพักพระสงฆ์ คอนแวนต์ ³⁰ และโรงเรียน
	พนมสารคาม	1.ท่าเกวียน	2 แห่ง ถูกทำลาย วัด บ้านพักพระสงฆ์ คอนแวนต์ และโรงเรียน ถูกทำลาย
ปราจีนบุรี	เมือง	1.แหลมโขด	วัดถูกปล้น รูปปั้นต่าง ๆ ถูกทุบทำลาย
	ศรีมหาโพธิ	1.โคกวัด	วัด บ้านพักพระสงฆ์ ถูกเผาทำลาย

³⁰คอนแวนต์ (convent) คือชุมชนของนักบวชหญิง ภราดา หรือภคินี หรืออาจหมายถึงตัวอาคารที่นักบวชเหล่านี้ใช้พักอาศัย คอนแวนต์ในประเทศไทยมักเปิดเป็นโรงเรียนด้วย เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ คอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ และโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ เป็นต้น

ชลบุรี	พนัส เมือง ศรีราชา	1.พนัส 2.หัวไผ่ 1.บางปลาสร้อย 1.ศรีราชา	วัดถูกทำลายครั้งหนึ่ง บ้านพักพระสงฆ์และ คอนแวนต์ สุสานและหลุมฝังศพ ถูกทำลาย ทั้งหมด วัดถูกบุกรุก ที่ดินถูกยึดครอง วัดและบ้านเรือนถูกบุกรุก บ้านเณรเล็กถูก บุกรุกและปล้น
พิษณุโลก	เมือง	1.พิษณุโลก	วัดและบ้านพักพระสงฆ์ถูกบุกรุกหอรบซึ่ง ถูกทำลาย ที่ดินถูกยึดครอง
โคราช	พิมาย	1.โนนแก้ว	วัดถูกเผา

ตารางที่ 2 สรุปความเสียหายของวัดคาทอลิกในมัสซังหนองแสง (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

จังหวัด	อำเภอ	วัด	ความเสียหาย
หนองคาย	เมือง บึงกาฬ	1.เวียงคุก 1.ห้วยเล็บมือ 2.ห้วยเขื่อม	วัดถูกวางเพลิง บ้านพักพระ สงฆ์ถูกรื้อถอน วัดและบ้านพักพระสงฆ์ถูกยึดสร้างโรงเรียนพุทธ วัดและบ้านพักพระสงฆ์ถูกยึดสร้างโรงเรียน
อุดร	หนองหาร	1.โพนสูง	วัดถูกยึดเป็นโรงเรียน
เลย	เชียงคาน	1.ท่าบม	วัดถูกยึด
สกลนคร	เมือง พรรณานิคม	1.ท่าแร่ 2.นาโพ 3.ทุ่งมน 4.จันทร์เพ็ญ 5.จอมแจ้ง 6.คอนเซียงคุณ 7.ป่าหว้าน 1.ช้างมิ่ง 2.หนองเดิ่น 3.นาคำ	วัดถูกใช้เป็นที่ประชุมราษฎร บ้านพักพระสงฆ์ และอารามนักบวชหญิงถูกใช้เป็นที่ทำการและ ที่พักของกำนัน ที่พักตำรวจ และที่ทำการ ไปรษณีย์ วัดถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียน วัดถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียน วัดถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียน วัดถูกยึด วัดถูกรื้อถอน วัดถูกยึด วัดและบ้านพักพระสงฆ์กลายเป็นวัดพุทธ วัดและบ้านพักพระสงฆ์ถูกรื้อถอนกลายเป็น โรงเรียน

	วานรนิวาส	1.นาบัว 2.ดอนทอย	วัดภูริรัตน วัดและบ้านพักพระสงฆ์กลายเป็นวัดพุทธ วัดและบ้านพักพระสงฆ์ถูกทำลายไปบางส่วน
นครพนม	เมือง	1.หนองแสง	วัด สำนักพระสังฆราช บ้านพักพระสงฆ์ โรงเรียน สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า อารามนักบวช หญิงภูริรัตนหมด
	ท่าอุเทน	2.คำแก้ม	วัดภูควางเพลิง บ้านพักพระสงฆ์ภูริรัตน
		3.นามน	วัดภูริรัตน
		4.โคกก่อง	วัดภูยิตทำเป็นโรงเรียนพุทธ
		1.เชียงยืน	วัด บ้านพักพระสงฆ์ภูยิต เปลี่ยนเป็นโรงเรียน พุทธ
		2.นายนาย	วัดภูริรัตน
มุกดาหาร	ห้วยน้ำใหญ่	1.สองคอน	วัดภูริรัตน

4.5 ผลของการเบียดเบียนศาสนาคริสต์

ผลของการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในช่วงเวลาที่ผ่านมาทำให้การเผยแพร่ศาสนาหยุดชะงักลง จำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์ก็ลดลง มีเพียงผู้ที่ศรัทธาในศาสนาคริสต์จริง ๆ เท่านั้นที่ยังคงรักษาความเชื่ออยู่ มิซซังทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับความเสียหายอย่างรุนแรงเนื่องจากเป็นพื้นที่ ที่ใกล้กับประเทศเวียดนามซึ่งเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ส่วนในมิสซังกรุงเทพฯก็ได้รับความเสียหายไม่ต่างกันมากนัก

โดยสาเหตุสำคัญของการเบียดเบียนศาสนาในครั้งนี้กล่าวโดยสรุปคือเกิดจากปัจจัย 3 ข้อ ดังนี้

- 1) การปลุกระดมให้ประชาชนชาวไทยมีความรักชาติ ตามนโยบายของรัฐบาลในเวลานั้น
- 2) ศาสนาพุทธถือเป็นศาสนาของคนไทย ดังนั้นคนไทยทุกคนจะต้องนับถือศาสนาพุทธ
- 3) ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นที่มีต่อชาวฝรั่งเศส ทำให้ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของฝรั่งเศส ทำให้ความเกลียดชังศาสนาคริสต์รุนแรงมากขึ้น (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

แต่อย่างไรก็ตามการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในขณะนั้น ส่วนมากจะมีผลกระทบกับมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสเท่านั้น เนื่องจากไทยกำลังมีปัญหาเกี่ยวกับเฉพาะฝรั่งเศส ในทางตรงกันข้ามสำหรับ

มิชชันนารีคณะซาเลเซียนที่เป็นชาวอิตาลี กลับไม่ได้รับผลกระทบจากการเบียดเบียนศาสนามากเท่าใดนัก เนื่องจากประเทศไทยเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะซึ่งเป็นพวกเดียวกับประเทศอิตาลี (โกสเต โรแบร์ต, 2549) ทำให้มิชชันนารีชาวอิตาลีคิดว่าพวกตนจะสามารถเข้าไปทำงานแทนในส่วนที่มิชชันนารีฝรั่งเศสไม่สามารถปฏิบัติงานได้ แต่เมื่อต้องเดินทางเข้าไปทำงานจริงแล้ว กลับพบปัญหาการเบียดเบียนศาสนาไม่ต่างกับมิชชันนารีฝรั่งเศสเลย

ตัวอย่างเช่น ได้มีมิชชันนารีชาวอิตาลีที่เข้าไปช่วยงานในวัดบางแห่งที่มีมิชชันนารีกรุงเทพฯ ถูกทุบตีจนซี่โครงหัก บางองค์ถูกทำร้ายจนฟกช้ำ ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์, 2543) ส่วนทางภาคอีสานมิชชันนารีคณะซาเลเซียนก็ได้เข้าไปดูแลมิชชันนารีหนองแสงแทนมิชชันนารีฝรั่งเศส ซึ่งพวกเขาก็ต้องประสบปัญหาความยุ่งยากในการขออนุญาตจากรัฐบาล โดยพวกเขาจะต้องมีหนังสือมอบอำนาจของผู้แทนพระสันตะปาปาและต้องขอให้เอกอัครราชทูตอิตาลีสนับสนุนด้วย (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์, 2543) เป็นต้น ดังนั้นแม้ในการเข้าไปทำงานด้วยสัญญาชาติอิตาลีของพวกเขา จะทำให้พวกเขาไม่โดนข้อหาแนวที่ 5 (สายลับฝรั่งเศส) จากพวกตำรวจ แต่พวกเขาก็ต้องทำงานอย่างยากลำบากเช่นกัน เนื่องจากชาวไทยไม่สามารถแบ่งแยกว่ามิชชันนารีเหล่านั้นมาจากชนชาติใด เมื่อชาวไทยเห็นว่าหน้าตาเป็นชาวยุโรปก็จะคิดว่าพวกเขาเป็นพวกฝรั่งเศสทั้งหมดนั่นเอง

ด้านจอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีความลำบากใจเช่นกันที่มีมิชชันนารีชาวอิตาลีอยู่ในประเทศไทย ทำให้การทำงานเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพทางศาสนาเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งส่งให้สถานเอกอัครราชทูตอิตาลีเพื่อพิจารณาส่งต่อให้กับมุสโสลินี โดยในจดหมายได้ขอความกรุณาให้มุสโสลินี เรียกมิชชันนารีคณะซาเลเซียนที่เป็นชาวอิตาลีกลับประเทศให้หมดทุกองค์ (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าการเบียดเบียนศาสนาคริสต์นั้นมุ่งตรงไปที่ชาวฝรั่งเศสมากกว่าวัดคาทอลิกบางแห่งได้รับจดหมายชี้ให้ปลดไม้กางเขนลง มิฉะนั้นทั้งวัดและผู้คนที่อยู่ในวัดจะถูกเผา พระสงฆ์ชาวฝรั่งเศสบางรูปถูกหินขว้างปา ขณะเดินออกจากวัด ชาวฝรั่งเศสในประเทศไทยอยู่ในสภาวะน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ตามคำบอกเล่าของคุณแม่บุญประจักษ์ ทรรทรานนท์³¹ นักบวชหญิงพื้นเมืองไทยคนแรกของคุณแม่ออร์สุลิน เล่าว่า

“เวลานั้นชาวไทยรังเกียจชาวฝรั่งเศสมาก ฉันไปเรียนที่จุฬาก็แต่งชุดนักบวชไป ระหว่างเดินทางกลับมาแต่ร์ มีพวกชาวไทยรักชาติตะโกนใส่ฉันว่า

³¹คุณแม่บุญประจักษ์ ทรรทรานนท์ ได้เข้ารับการศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2481

ฝรั่งเศส! เพราะตอนนั้นคริสต์คือฝรั่งเศส ฉันทเล่าเรื่องนี้ให้เพื่อนที่เรียนด้วยกันฟัง เขาอาสาเดินเป็นเพื่อนตอนกลับ ก็เจอคนตะโกนใส่ว่าฝรั่งเศสอีก เพื่อนฉันเลยสวนกลับไปว่าไม่มีตาหรือ” (บุหงา ไตรตระกูลสินธุ์ อัสनिया สุวรรณศิริกุล และเจดศิริ สุขเสริม, ม.ป.ป.)

การเบียดเบียนศาสนาในขณะนั้นไม่สามารถแบ่งแยกเรื่องของศาสนากับการเมือง หรือชาวไทยกับชาวต่างชาติได้เลย ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างพระสงฆ์พื้นเมืองชาวไทยกับมิชชันนารีฝรั่งเศสขึ้น กล่าวคือในกรณีที่รัฐบาลได้ขอบริจาคเงินสนับสนุนรัฐบาลในการเรียกร้องดินแดนคืนมิชชันนารีคาทอลิกบางคนรวมถึงพระสงฆ์พื้นเมืองชาวไทยเริ่มที่จะออกมาต่อต้านและขับไล่มิชชันนารีฝรั่งเศส ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดชาตินิยมในขณะนั้น และการขยายตัวของคาทอลิกที่ออกไปอยู่นอกชุมชนคาทอลิก ที่ส่งผลทำให้ความเคารพเชื่อฟังมิชชันนารีลดน้อยลง หลังจากสมัยของพระสังฆราชแปร์รอส พระสงฆ์พื้นเมืองก็เริ่มเข้ามามีบทบาทอำนาจที่สำคัญมากขึ้น (พุฒพงษ์ พุฒตาลศรี, 2552)

4.6 ความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิก

หลังจากที่ชาวคาทอลิกซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนต่างชาติ ได้รับความเป็นพลเมืองไทยทางกฎหมายในช่วงรัชกาลที่ 6 ที่ผ่านมาแล้ว ทำให้ลูกหลานของชาวคาทอลิกที่เกิดมาใหม่บนแผ่นดินไทยได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติไทยไปโดยปริยาย แต่สำหรับสังคมไทยที่ชนชั้นนำใช้วาทกรรมศาสนาพุทธเป็นหลักในการปกครองนั้น ทำให้การปรับตัวของชาวคาทอลิกให้เข้ากับสังคมไทยเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา โดยชาวคาทอลิกก็ได้สร้างวาทกรรมในการช่วยเหลือสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการและคนจน การรักษาพยาบาล และการศึกษา เป็นต้น

สำหรับบทบาทด้านการศึกษาของโรงเรียนคาทอลิกเป็นส่วนสำคัญในการทำให้สังคมไทยเปิดใจยอมรับศาสนาคริสต์มากขึ้น เนื่องจากการที่บาทหลวงมาเป็นครูสอนหนังสือให้กับชาวไทยพุทธทำให้พวกเขาารู้สึกเคารพและเกรงใจบาทหลวงมากขึ้น ซึ่งในอนาคตเด็ก ๆ เหล่านี้จะกลายเป็นกำลังสำคัญในช่วงเวลาที่ศาสนาคริสต์ต้องเผชิญปัญหาอีกด้วย เช่น พล ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส³² ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจในช่วงการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยสงครามอินโดจีน เขาเป็นผู้ให้การช่วยเหลือศาสนาคริสต์ในทุก ๆ ครั้งที่พระสังฆราชแปร์รอสขอความช่วยเหลือไป (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์, 2543) เป็นต้น

³²พล ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส ศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญ นับถือศาสนาอิสลาม และไม่เห็นด้วยกับการเบียดเบียนศาสนาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ชาวคาทอลิกต้องเผชิญกับปัญหาการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างรุนแรง เนื่องจากศาสนาคริสต์ถูกกล่าวหาว่าเป็นศาสนาของฝรั่งเศส ทำให้ชาวคาทอลิกที่นับถือศาสนาคริสต์ถูกมองว่าไม่ใช่คนไทยไปด้วย ชาวคาทอลิกได้ตอบโต้โดยการสร้างวาทกรรมว่า ชาวคาทอลิกก็มีความสำคัญเป็นคนไทยเหมือนคนพุทธ ซึ่งสำหรับชาวคาทอลิกแล้วความเป็นไทยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการนับถือศาสนาใด แต่มั่นยืนอยู่กับจิตสำนึกของคน ๆ นั้นว่ามีความเป็นพลเมืองไทยหรือไม่ สำหรับชาวคาทอลิกพวกเขาแสดงให้เห็นว่าตนเป็นคนไทยเหมือน ๆ กับที่คนไทยพุทธ ดังตัวอย่าง ดังนี้

นายสวัสดิ์ ฐฤถาวร ได้เขียนบทความ “คริสตมามกชนชาวไทยรักชาติหรือไม่?” ตีพิมพ์ในหนังสือสารสาสน์ ประจำเดือนมกราคม พ.ศ. 2484

“ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งในจำนวนไทยคริสตัง และถึงแม้ข้าพเจ้าจะเป็นคริสตัง ก็จริง แต่ในส่วนเรื่องความรักชาติปิตุภูมิแล้ว ข้าพเจ้ามองไม่เห็นวาทะทางศาสนาได้วางอุปสรรคขัดขวางไว้ในบัญญัติใดเลย และจนตรอบเท่าทุกวันนี้ ข้าพเจ้าก็คงมุ่งมั่นเตรียมพร้อมเสมอที่จะพลีดวงชีพในเมื่อชาติเรียกร้อง

พระเทวบัญญัติประการที่ 4 ก็จะเห็นว่าในบัญญัติประการนี้ ได้วางบทบังคับไว้อย่างรัดกุมแจ่มแจ้งแล้วว่า คริสตังต้องรักชาติของตน ต้องเคารพต่อพระราชกำหนดกฎหมายของชาติต้องป้องกันชาติ และเสียสละทรัพย์สินช่วยชาติโดยการเสียภาษีอากรต่าง ๆ บาทหลวงทุกรูปที่เข้ามาทำการเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยก็ดี หรือในประเทศอื่น ๆ ก็ดี ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง หรือเป็นองค์การของคณะกรรมการเมืองใด ๆ เลย อย่างไรก็ตามแต่จะไม่รักชาติเลย แม้ในบางโอกาสทางศาสนาก็ยินดีเต็มใจสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในสิ่งที่ชอบ เช่น ในการที่รัฐบาลเรียกร้องดินแดนเก่าของเรากลับคืนจากรัฐบาลฝรั่งเศสคราวนี้ ก็ปรากฏว่าในจำนวนชาวฝรั่งเศสซึ่งอาศัยในประเทศไทย ก็ทำหนังสือยื่นไปยังสถานทูตฝรั่งเศส เพื่อขอให้เจรจากับฝรั่งเศสในเรื่องที่รัฐบาลไทยขอคืนดินแดนบางส่วนกลับคืน ให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จโดยเร็ว นั้น ก็ได้ท่านสังฆราชเรอเน แปร์รอส ประมุขแห่งสังฆมณฑลกรุงเทพฯ รวมอยู่ด้วย นอกจากที่กล่าวมาแล้วตามวัดคาทอลิกต่าง ๆ ทั้งในและนอกพระนคร ต่างก็ได้มีการเรียโรสมทบทวนการเรียกร้องดินแดนคืน” (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

คุณพ่อศรีนวล ศรีวรกุล อุปสังฆราชแห่งมิสซังภาคอีสาน เขียนจดหมายตีพิมพ์ในหนังสือสารสาสน์ ยืนยันถึงความรักชาติในฐานะชาวคาทอลิก ดังนี้

“ทุกวันนี้ผมคอยแต่ปลุกใจสัตบุรุษคริสตังที่อยู่ไกลเคียงนี้ให้ช่วยกันช่วยประเทศที่รักด้วยทุนทรัพย์ สิ่งของ อาหาร และด้วยสวตมนต์ภาวนา เป็นต้น ขอพี่น้องทางกรุงเทพฯ สวตภาวนาอุทิศแก่พี่น้องชาวไทยทางนี้ ให้มีกำลังจิตต์กำลังกาย ดำรงตนเป็นไทยคริสตัง ตลอดชีพพร้อมที่จะสละทุกอย่างเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ของจภาวนา อุทิศให้พระสงฆ์ และคริสตังไทย ทางภาคอีสานนี้ให้มาก ๆ ” (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2543)

4.7 สรุป

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงแรก ศาสนาคริสต์สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อรัฐบาลพลเรือนใหม่ ไปพร้อมกับการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ไปด้วยได้ แต่ภายหลังจากในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ศาสนาคริสต์ถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง เนื่องจากเกิดการสร้างวาทกรรมชาตินิยม โดยในขณะนั้นต้องการให้ชาวไทยนับถือศาสนาเดียวคือศาสนาพุทธ และสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดสงครามอินโดจีนฝรั่งเศสขึ้น ทำให้เกิดวาทกรรมศาสนาคริสต์ในไทยถูกมองว่าเป็นศาสนาของฝรั่งเศส

ความคิดชาตินิยมในขณะนั้นทำให้ชาวไทยไม่สามารถแยกศาสนาออกจากเรื่องของการเมืองได้ ชาวไทยจึงมีความคิดอย่างเหมารวมว่าคนที่นับถือศาสนาคริสต์จะต้องเป็นชาวฝรั่งเศสทุกคน ทำให้ชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง เช่น เหตุการณ์ มรณสักขีแห่งสองคอน เป็นต้น

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในช่วงนี้จึงถูกหยุดชะงักลง และชาวคาทอลิกไม่สามารถพัฒนาสถานะความเป็นพลเมืองให้ได้รับการยอมรับทางสังคมได้ ซึ่งเกิดจากปัญหาหลัก 3 ประการ คือ 1) การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2) ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ และ 3) กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส

แต่อย่างไรก็ตามการเบียดเบียนศาสนาคริสต์เกิดขึ้นเพียงช่วงเวลาที่มีสงครามอินโดจีนเท่านั้น ในภายหลังเมื่อศาสนาคริสต์มีการปรับตัวตามการสังคายนาวาทีกันครั้งที่ 2 โดยการปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวทางในการเผยแพร่ศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับจินตกรรมของประเทศไทย และการเข้าไปช่วยเหลืองานสังคมสงเคราะห์ การศึกษา ที่สำคัญบทบาทในการทำงานร่วมกับรัฐบาลในนโยบายต่างๆ รวมถึงการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ ทำให้ศาสนาคริสต์เริ่มได้รับการยอมรับความเป็นพลเมืองไทยได้มากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย ในช่วงรัชกาลที่ 9

การกลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้งของสถาบันกษัตริย์ได้ส่งผลต่ออย่างมากต่อการกำหนดนิยามความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย กล่าวคือศาสนาคริสต์ได้มีการปรับตัวอย่างมากในช่วงหลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2505-2508) เป็นการปรับตัวของศาสนจักรคาทอลิกให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคสมัยใหม่ ได้ส่งผลต่อการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ดีมากขึ้นด้วย เนื่องจากการสังคายนาในครั้งนี้ได้ปรับเปลี่ยนมุมมองและท่าทีของศาสนาคริสต์ที่มีต่อศาสนาอื่น ๆ ในแง่ของแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่ศาสนา ที่ชาวคาทอลิกเชื่อว่ามีเพียงการรับเชื่อในพระเจ้าเท่านั้นที่จะสามารถนำความรอดทางจิตวิญญาณของมนุษย์ไปในโลกหน้าได้ การสังคายนาวาติกันได้ให้ความเข้าใจใหม่ว่า ไม่ว่าใครก็ตามแม้ไม่ได้เข้ารับศีลเป็นคริสต์ หากพวกเขาสามารถปฏิบัติตนเป็นคนดีก็สามารถมีความรอดได้เช่นกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2531)

ซึ่งบทนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยภายใต้การปรับตัวตามการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ผ่านบทบาทของศาสนาคริสต์ในสังคมไทย 4 ประการ คือ 1) งานด้านโรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก 2) บทบาทการพัฒนาสังคมและช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์ 3) การปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย และ 4) ความสัมพันธ์ที่ติระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชาวคาทอลิกได้รับการยอมรับทางสังคม และสามารถสร้างจิตรกรรมความเป็นพลเมืองไทยได้สำเร็จ นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวโครงสร้างโอกาสทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศยังเอื้อให้การสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกเป็นได้อย่างราบรื่นขึ้นด้วย

5.1 การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 และผลกระทบต่อศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

5.1.1 การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (the second Vatican council) เป็นการประชุมที่สำคัญของศาสนาคริสต์ ถือเป็นการปรับเปลี่ยนมุมมองและหลักคำสอน เพื่อสร้างจุดยืนใหม่ของศาสนาคริสต์ให้เท่าทันกับสภาพการณ์ของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน กล่าวคือเป็นการ

ปรับตัวของศาสนาคริสต์ ให้มีความเป็นสมัยใหม่ เพื่อรองรับปัญหาของสังคมที่มีรูปแบบใหม่มากขึ้น เช่น สงครามนิวเคลียร์ การปลดแอกของสตรี การค้นคว้าสเต็มเซลล์ และโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

สังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความสงสัย การค้นพบความรู้ใหม่ มนุษย์เริ่มมีความเชื่อมั่นในตนเองและเริ่มหันหลังให้ศาสนา ท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ศาสนาคริสต์จึงต้องกลับมาพิจารณาจุดที่ตนเองเป็นอยู่และจุดที่โลกเป็นอยู่ พร้อมทั้งหาแนวทางการลดความแตกต่างระหว่างกันในการประชุมสังคายนาวาติกันในครั้งนี้ ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิหารนักบุญเปโตรในนครรัฐวาติกัน โดยการประชุมนี้เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2505 ในสมัยของสมเด็จพระสันตะปาปาจอห์นที่ 23 และเสร็จสิ้นในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2508 ในสมัยของสมเด็จพระสันตะปาปาปอลที่ 6 ซึ่งถือเป็นการประชุมที่เป็นสากลครั้งแรกของศาสนาคริสต์ เนื่องจากการประชุมที่ผ่านมา เช่น การสังคายนาแห่งเทรนต์ ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อต่อต้านการปฏิรูปศาสนาของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในยุโรป เป็นต้น ผู้เข้าร่วมการประชุมดูเหมือนว่าจะถูกจำกัดอยู่เฉพาะที่ในยุโรปและประเทศตะวันตกเท่านั้น อีกทั้งประเด็นในพิจารณาก็จำกัดอยู่ในแวดวงภายในของพระศาสนจักรในตะวันตกเช่นเดียวกัน แต่การประชุมในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากทั่วโลก และหัวข้อในการประชุมก็ครอบคลุมจนทั่วพระศาสนจักร (เสรีพงศ์พิศ, 2531)

โดยภาพรวมแล้วเนื้อหาของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ปรากฏออกมาในรูปแบบเอกสาร 16 ฉบับดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552)

1) ธรรมนูญ 4 ฉบับ เป็นคำสอนที่เป็นแก่นของศาสนา ได้แก่ ธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักร ธรรมนูญเรื่องการเผยแสดงของพระเจ้า ธรรมนูญเรื่องพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรในโลกปัจจุบัน

2) กฤษฎีกา 9 ฉบับ ใช้ระบุถึงกรณีข้อคำสอนสำคัญแต่เป็นสิ่งที่ยังต้องศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่ กฤษฎีกาเรื่องสื่อมวลชน กฤษฎีกาเรื่องคริสตศาสนสัมพันธ์ กฤษฎีกาเรื่องบรรดาคริสตจักรคาทอลิกตะวันออก กฤษฎีกาเรื่องอำนาจหน้าที่ของพระสังฆราชในการอภิบาลสัตบุรุษในพระศาสนจักร กฤษฎีกาเรื่องการอบรมพระสงฆ์ กฤษฎีกาเรื่องการปรับปรุงและฟื้นฟูชีวิตนักบวช กฤษฎีกาเรื่องการแพร่ธรรมของฆราวาส กฤษฎีกาเรื่องการศึกษาและชีวิตของพระสงฆ์ และกฤษฎีกาเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักร

3) คำแถลง 3 ฉบับ เป็นการกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งบางทีอาจมีความขัดแย้งและยังต้องพัฒนาเป็นความเชื่อต่อไป ได้แก่ คำแถลงเรื่องการอบรมตามหลักพระคริสตธรรม คำแถลงเรื่องความสัมพันธ์ของพระศาสนจักรกับบรรดาศาสนาที่มีใช้คริสต์ศาสนา และคำแถลงเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา

ในการสังคายนาवादิกันครั้งนี้ได้มีผู้ที่เข้าร่วมสังเกตการณ์รับเชิญ ทั้งที่เป็นคาทอลิกแต่ไม่ใช่สังฆราชและชาวคริสต์นิกายอื่น ๆ และศาสนิกชนจากศาสนาอื่น ๆ ด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการประชุมครั้งนี้ด้วย ทั้งนี้ประเด็นที่สำคัญที่สุดสำหรับการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 ก็คือแนวคิดเกี่ยวกับ “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ของลัทธิเจนเซนนิสต์ ซึ่งถือเป็นแนวคิดหลักของศาสนาคริสต์มาอย่างยาวนาน การสังคายนาในครั้งนี้ได้เปลี่ยนมุมมองและท่าทีของศาสนาคริสต์ที่มีต่อศาสนาอื่น ๆ โดยได้ให้ความเข้าใจใหม่ว่า ไม่ว่าใครก็ตามแม้ไม่ได้เข้ารับเป็นคริสต์ หากพวกเขาสามารถปฏิบัติตนเป็นคนดีได้ เขาก็สามารถมีความรอดได้เช่นกัน (เสรี พงศ์พิศ , 2531)

“พระศาสนจักรคาทอลิกไม่ได้ปฏิเสธสิ่งใดที่จริงและศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเหล่านี้ พระศาสนจักรพิจารณาด้วยความเคารพอย่างจริงจังซึ่งวิธีปฏิบัติและวิถีชีวิต ตลอดจนกฎและหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ถึงแม้จะผิดไปจากที่ตนเองถือและสอนหลายประการ แต่บ่อยครั้งก็นำแสงสว่างจากองค์ผู้เป็นสัจธรรมมาสู่มนุษย์ อย่างไรก็ตามพระศาสนจักรประกาศและยึดมั่นที่จะประกาศองค์พระคริสต์ ซึ่งเป็นหนทางความจริงและชีวิต ในพระองค์นั้นมนุษย์จะต้องพบชีวิตทางศาสนาอย่างเต็มเปี่ยม ในพระองค์นั้นพระเป็นเจ้าได้รับทุกสิ่งกลับมาคืนดีกับพระองค์

ฉะนั้นพระศาสนจักรจึงขอเตือนลูก ๆ ให้รับรู้ ปกป้อง และทำให้คุณค่าทางจิตทางศีลธรรมและทางสังคม และวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในตัวคนต่างศาสนาเหล่านี้ ให้ลูก ๆ ทำเช่นนี้โดยการเสวนาร่วมมือกับผู้นับถือศาสนาอื่น ด้วยความฉลาดรอบคอบและความรัก โดยแสดงความเชื่อและดำเนินชีวิตแบบคริสตชน” (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2552)

ดังนั้นวิธีการเผยแพร่ศาสนาของธรรมทูตจึงต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยเน้นที่เรื่องของการเสวนา (dialogue) และการปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น (inculturation) ให้มากขึ้น ศาสนาคริสต์จะต้องเรียนรู้คุณค่าและความจริงจากศาสนาอื่น เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคาทอลิกในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย งานเผยแพร่ศาสนาของธรรมทูตจึงมีความหมายใหม่ คือการเผยแพร่ธรรมให้ผู้อื่นเป็นคนดีมากกว่ามุ่งเป้าหมายเพื่อให้ผู้อื่นรับเข้าล้าบบาเป็นคาทอลิก (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2552)

“ชาวคริสต์ต้องเป็นหนึ่งเดียวกับคนเหล่านี้ด้วยความเคารพและรัก ถือว่าตนเป็นสมาชิกร่วมประชาคมเดียวกัน มีส่วนร่วมในวิถีทางวัฒนธรรมและสังคม โดยการคบหาและร่วมงาน ต้องรู้จักประเพณีวัฒนธรรมของชาติ และศาสนาอื่น ๆ เป็นอย่างดี” (เสรี พงศ์พิศ, 2531)

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์จะต้องไม่มีการบีบบังคับเหมือนพวกลัทธิล่าอาณานิคมที่เคยทำมา แต่จะต้องเน้นที่การเสวนาและการเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตของชาวคาทอลิก (เสรี พงศ์พิศ, 2531) เพื่อสร้างศรัทธาให้แก่คนศาสนาอื่น ทั้งนี้เพราะเรื่องศาสนาเป็นเรื่องของสิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคล ไม่มีมนุษย์ผู้ใดสามารถบังคับใครได้ นอกจากพระเจ้าเท่านั้นที่สามารถสร้างแรงดลใจให้กับมนุษย์ได้ ซึ่งมนุษย์ผู้ที่เข้ารับเป็นคาทอลิกถือว่าเป็นผู้ที่ถูกพระเจ้าเลือกให้มาทำงานรับใช้พระองค์เท่านั้น ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอื่นหรือไม่มีศาสนาไม่ได้หมายความว่าพระเจ้าจะไม่ดูแล แต่พระองค์ได้ไตร่ตรองแล้วที่จะให้ผู้คนเหล่านั้นไปสู่ความรอดด้วยวิธีการอื่น

5.1.2 ผลของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ต่อศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

แนวคิดจากการประชุมสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (the second Vatican council) ถือว่าเป็นการปฏิรูปคำสอนของคาทอลิกครั้งสำคัญ เพราะหลังจากการประชุมครั้งนี้คาทอลิกได้เริ่มมีการปรับตัวโดยพัฒนาหลักคำสอนเก่าให้มีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น เพื่อให้เท่าทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน คาทอลิกเริ่มยอมรับว่ากิจการฝ่ายโลกก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทางศาสนา และยอมรับว่าศาสนาอื่นก็สามารถนำมนุษย์ไปสู่เสรีภาพและทางรอดได้อย่างแท้จริงเช่นเดียวกัน

จากแนวคิดการปรับตัวของคาทอลิกโลกได้ส่งผลให้ชาวคาทอลิกในประเทศไทยต้องปรับตัวตาม โดยชาวคาทอลิกในประเทศไทยพยายามเข้าใจสังคมไทยมากขึ้นและไม่ต่อต้านศาสนาพุทธ ไม่พยายามเผยแพร่ศาสนาคริสต์ แต่สนใจที่จะรักษาความเป็นอยู่และความเชื่อในหมู่สมาชิกชาวคาทอลิก และเน้นการร่วมมือกับรัฐในการสร้างจิตกรรรมความเป็นชาติมากกว่าการชักนำให้ชาวไทยเข้ารับเป็นคริสต์ (เคียว อุค ลี, 2539)

“พระศาสนจักร ต้องแทรกซึมเข้าไปในหมู่มนุษย์ทุกหมู่เหล่านี้ โดยเคลื่อนไหวแบบเดียวกับที่พระคริสตเจ้าเอง เมื่อเสด็จมาเกิดเป็นมนุษย์ทรงนำตัวมาผูกพันกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งพระองค์เสด็จมาอยู่ด้วย” (ชียยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2552)

ดังนั้นชาวคาทอลิกในประเทศไทยจึงต้องเข้าใจการอยู่ร่วมกับคนต่างศาสนาในสังคม (incarnation) คือชาวคาทอลิกต้องไม่ทำตัวแปลกแยก ต้องพยายามผสมผสานวัฒนธรรมและอยู่ร่วมทุกกลุ่มสุขกับคนศาสนาอื่น ๆ ในสังคมด้วย (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

5.2 โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อการปรับตัวของชาวคาทอลิกในสังคมไทย

โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการยอมรับความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย เนื่องจากก่อนหน้านี้ศาสนาคริสต์ซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับสถาบันกษัตริย์

ไทย ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยอย่างสงบสุขในฐานะที่เป็นสถาบันย่อยในการสนับสนุนการทำงานของสถาบันกษัตริย์ แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลพลเรือนได้ขึ้นมาบริหารประเทศแทนศาสนาคริสต์ก็ได้ปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาคริสต์กับรัฐบาลใหม่นี้ก็ยังไม่แน่นแฟ้นเท่ากับรัฐบาลของกษัตริย์ ทำให้เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในช่วงสงครามอินโดจีน จึงเกิดการเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง

ดังนั้นปัจจัยทางด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากต่อการสร้างจิตกรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก ซึ่งในปัจจุบันพบว่ามียุทธศาสตร์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองหลายประการที่ช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถปรับตัวเข้าสังคมไทยได้ดีขึ้น โดยผู้วิจัยได้แบ่งปัจจัยดังกล่าวออกเป็นสองส่วนคือ โครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายในประเทศ และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายนอกประเทศ

สำหรับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายในประเทศ แบ่งได้เป็น 4 ประการ ดังนี้

1) “ศาสนาที่ถูกต้องตามกฎหมาย” คือ ศาสนาคริสต์ได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (พิสิทธ์ นีรัตติวงศกรณ และคณะ, 2554)

2) “เสรีภาพในการนับถือศาสนา” คือ รัฐบาลไม่ได้กีดกันเสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชน อีกทั้งสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชนได้ถูกระบุไว้ตามรัฐธรรมนูญของไทยด้วย (เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550)

3) “การได้รับความอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์” คือ สถาบันกษัตริย์ซึ่งทรงวางตนเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา

4) “การร่วมมือกับรัฐไทยในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมือง” คือ การอบรมและจัดกิจกรรมของศาสนาคริสต์ในการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชาติ โดยการเข้าร่วมโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติด้วยมติศาสนาของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (พูลศักดิ์ สุขทรัพย์ทวีพล และคณะ, 2557) เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในปี พ.ศ. 2557

ส่วนโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายนอกประเทศ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ ดังนี้

1) “การสิ้นสุดลงของลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตกของฝรั่งเศส และปัญหาสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส” คือ ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามดังกล่าวระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ถือเป็น

ฉนวนเหตุสำคัญในการสร้างความเกลียดชังศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เนื่องจากชาวไทยส่วนใหญ่ เชื่อว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชาวฝรั่งเศส มิซชันนารีส่วนใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่เป็นชาวฝรั่งเศส ทำให้ในช่วงสงครามอินโดจีนจึงเกิดการเปิดเบียดเบียนศาสนาคริสต์ เพื่อเป็นการขับไล่ศาสนาของชาวฝรั่งเศสให้ออกไปจากประเทศไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าหากไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในช่วงสงครามอินโดจีน ก็อาจจะไม่เกิดการเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรงขึ้นอย่างแน่นอนในประเทศไทย

ซึ่งจะเห็นได้จากความเห็นของคุณพ่อสุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์ ที่ได้กล่าวว่า

“การเบียดเบียนศาสนาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดขึ้นเฉพาะ คณะนักบวชที่มาจากฝรั่งเศสเท่านั้น คณะนักบวชชาวอิตาลีที่อยู่ที่ราชบุรีไม่ได้รับความเสียหายเลย เพราะตอนนั้นรัฐบาลเป็นพันธมิตรกับอิตาลีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การเบียดเบียนศาสนาก็อาจจะเกิดขึ้นได้เหมือนกันถ้าบาทหลวงอิตาลีเดินทางออกไปนอกพื้นที่ไปในจังหวัดอื่น เนื่องจากคนไทยไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่า บาทหลวงคนนั้นมาจากประเทศใด จึงเหมารวมไปว่าเป็นพวกฝรั่งเศส” (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2558)

2) “การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2” คือ การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ถือเป็น การปรับตัวครั้งใหญ่ของศาสนาคริสต์ในระดับโลก ซึ่งส่งผลเอื้อให้ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ดีขึ้น โดยศาสนาคริสต์ได้ปรับเปลี่ยนมุมมองและทำที่ที่มีต่อศาสนาอื่น ๆ ในความเข้าใจใหม่ว่า ไม่ว่าใครก็ตามแม้ไม่ได้เข้ารับเป็นคาทอลิก หากพวกเขาปฏิบัติตนเป็นคนดีเขาก็สามารถมีความรอดได้เช่นกัน นอกจากนี้ศาสนาคริสต์ยังพยายามไม่ทำตัวแปลกแยก และพยายามผสมผสานวัฒนธรรมของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทยด้วย

3) “การร่วมมือกับรัฐไทยในการเผชิญหน้ากับลัทธิคอมมิวนิสต์” คือ ศาสนาคริสต์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐไทยในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่เริ่มเข้ามาเผยแพร่่อุดมการณ์ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2508–2525 ศาสนาคริสต์ได้ร่วมมือกับรัฐไทยในการอบรมสั่งสอนชาวคาทอลิกให้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และชี้ให้ชาวคาทอลิกเห็นว่าอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นอุดมการณ์ที่ตรงกันข้ามกับความเชื่อของศาสนาคริสต์ โดยสะท้อนผ่านงานเขียนของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในหนังสือเรื่อง ศาสนากับความมั่นคงของชาติ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2520)

กล่าวโดยสรุปปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ให้ศาสนาคริสต์สามารถปรับตัวและดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ราบรื่นขึ้น และในปัจจุบันพบว่า การที่ศาสนาคริสต์ร่วมมือกับ

รัฐบาลใหม่ที่เป็นพลเรือนมากขึ้นส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างศาสนาคริสต์กับรัฐบาลใหม่นี้ด้วย

5.3 การปรับตัวและการสร้างจิตกรรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย

ศาสนาคริสต์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ดีมากขึ้น โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อให้เกิดการยอมรับศาสนาคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งการยอมรับนี้จะส่งผลต่อการยอมรับความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิกด้วย ในการปรับตัวที่สำคัญศาสนาคริสต์ได้พยายามสร้างจิตกรรรมความเป็นพลเมืองในแบบชาวคาทอลิก ซึ่งเป็นการผสมผสานศาสนาคริสต์ให้เข้ากับความเป็นไทย และเป็นการพยายามแสดงให้เห็นว่าศาสนาคริสต์ไม่ได้เป็นศาสนาเฉพาะของชาวยุโรป แต่เป็นศาสนาสากลที่เหมาะสมกับชาวไทยด้วย

ในการจิตกรรรมความเป็นไทยของชาวคาทอลิกผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสร้างจิตกรรรมความเป็นชาติของ แบน แอนเดอร์สัน มาวิเคราะห์ ซึ่งสำหรับการจิตกรรรมความเป็นชาติ แบน แอนเดอร์สัน ได้กล่าวว่า “ชาติ” คือชุมชนที่เกิดขึ้นจากการจิตกรรรมของผู้คนซึ่งมีรัฐเป็นผู้กำกับการสร้างอยู่เบื้องหลัง (เบน แอนเดอร์สัน, 2557) โดยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการในการจิตกรรรมความเป็นชาติ คือ

1) “พิธีกรรม” รัฐจำเป็นต้องสร้างเรื่องราวประวัติศาสตร์อันยาวนานต่าง ๆ ในความเป็นชาติ ซึ่งเปรียบเสมือนพิธีกรรมของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปศึกษาความเป็นชาติ และยังมีไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐเองในการอธิบายความเป็นชาติของตนเองด้วย

2) “แผนที่” รัฐจะต้องจัดทำแผนที่ขึ้นเพื่อสร้างเขตแดนของรัฐ ทั้งในความเป็นจริงที่รัฐต้องมีความชัดเจนในขอบเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐ และเขตแดนทางความคิดที่ประชาชนจะสามารถจิตกรรรมร่วมกันว่าชาติมีอาณาเขตกว้างไกลเท่าใดและสิ้นสุดที่ใด ซึ่งความคิดเรื่องเขตแดนนี้จะส่งผลต่อความคิดเรื่องการจัดแบ่งความเป็นพลเมืองของรัฐด้วย และ

3) “สำมะโนประชากร” เป็นการจัดแบ่งประชากรของรัฐเพื่อให้รัฐสามารถบริหารจัดการประชากรได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยการแบ่งประชากรเป็น 2 ส่วนคือ ประชากรที่เป็นพลเมืองและไม่ใช่นพลเมือง ซึ่งสำหรับประชากรที่เป็นพลเมือง รัฐจะต้องเน้นการสร้างจิตกรรรมความเป็นชาติต่อไป (เบน แอนเดอร์สัน, 2557)

ส่วนการวิเคราะห์การสร้างจิตกรรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่าความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกเป็นสิ่งที่ต้องถูกสร้างขึ้นโดยใช้ความเป็นไทยเป็นตัวเชื่อม ซึ่งก็

คือชาวคาทอลิกจะต้องพยายามสร้างความเป็นไทยในแบบของชาวคาทอลิก โดยชาวคาทอลิกจำเป็นต้องสร้างโดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) “พิพิธภัณฑ” ศาสนาคริสต์จำเป็นต้องสร้างประวัติศาสตร์อย่างยาวนานว่าศาสนาคริสต์มี ความเป็นไทยอย่างไร ซึ่งการสร้างประวัติศาสตร์จะเป็นการช่วยสร้างตัวตนให้กับชาวคาทอลิก ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมไทยที่มีจิตรกรรมความเป็นไทยเป็นหลักได้

2) “แผนที่” ศาสนาคริสต์ต้องกำหนดขอบเขตของชาวคาทอลิกให้เฉพาะเจาะจงมากขึ้นว่า เฉพาะชาวคาทอลิกไทยเท่านั้นที่เป็นพลเมืองไทย ซึ่งมีความรักชาติ ศาสนา (คริสต์) พระมหากษัตริย์ เหมือนชาวไทยทุกคน

3) “สามะโนประชากร” ศาสนาคริสต์ต้องพยายามผสมผสานตัวเองเข้ากับจิตรกรรมความเป็นพลเมืองไทย เพื่อทำให้ตนเป็นพลเมืองไทยในแบบจิตรกรรมหลัก

โดยในบทนี้ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นถึงภาพของการยอมรับความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิกผ่านปรากฏการณ์ในการพยายามสร้างวาทกรรมที่สำคัญในการปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย ดังนี้ 1) โรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก 2) บทบาทการพัฒนาสังคมและช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์ 3) การปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย และ 4) ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย

5.3.1 โรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก

แรกเริ่มที่ศาสนาคริสต์เข้ามาในประเทศไทย ศาสนาคริสต์ได้นำความรู้สมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาด้วย ทั้งวิชาความรู้ทางการแพทย์และวิชาความรู้ด้านการศึกษาอันเป็นที่ประจักษ์แก่ชนชั้นนำไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 จนนำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ระหว่างสถาบันกษัตริย์ไทยกับศาสนาคริสต์ จนในรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงเปิดใจยอมรับศาสนาคริสต์ให้สามารถเผยแพร่ศาสนาได้อย่างอิสระ ตั้งแต่นั้นมิชชันนารีจากประเทศทางยุโรปจึงได้ถูกส่งเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น มิชชันนารีเหล่านี้ได้เริ่มเข้ามาทำงานด้านสังคมอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการเผยแพร่ศาสนาด้วย เช่น การรักษาพยาบาล และการสอนหนังสือ ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากคนไทยที่ต้องการความรู้ใหม่ ๆ จากตะวันตก ในช่วงเวลาแห่งการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่เป็นอย่างมาก

ด้านการรักษาพยาบาล มิชชันนารีได้เข้ามาตั้งโรงพยาบาล โดยเปิดบริการให้แก่ชาวไทยทั้งที่เป็นคาทอลิกและไม่ได้เป็นคาทอลิก ทำให้งานด้านโรงพยาบาลกลายเป็นงานอย่างหนึ่งในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์สำหรับคนที่ไม่เป็นคาทอลิก แสดงให้เห็นว่าการที่มิชชันนารีรักษาอาการเจ็บป่วยให้กับชาวไทยโดยไม่เลือกศาสนานั้น ก็เหมือนกับการที่พระเจ้าทรงรักและดูแลมนุษย์ทุกคนโดยไม่

เลือกศาสนาเช่นกัน เพราะฉะนั้นในการที่มีขบวนการรักษาพยาบาลให้กับชาวไทยที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ก็เพราะพระเจ้าทรงรักและดูแลพวกเขาเช่นกัน แม้ว่าพวกเขาจะยังไม่เชื่อในพระเจ้าก็ตาม

ในช่วงเวลาแห่งการพัฒนาประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 มีขบวนการคาทอลิกถือว่ามีส่วนช่วย กษัตริย์ไทยในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาโรงพยาบาลที่ทันสมัยด้วย มีการสร้างโรงพยาบาลเซนต์ หลุยส์ เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2441 บริเวณถนนสาทรใต้ (กรุงเทพฯ) เพื่อรักษาผู้ป่วยโดยทั่วไป มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทุกสาขาและเปิดบริการตลอด 24 ชั่วโมง อย่างไรก็ตามโรงพยาบาลของคาทอลิกที่มีชื่อเสียงก็มีไม่มากนัก³³ แต่จะพบว่าโรงพยาบาลที่เปิดให้บริการส่วนมากเป็นของโปรเตสแตนต์ เช่น โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน (กรุงเทพฯ) โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน (นครปฐม) โรงพยาบาลคริสเตียนแม่น้ำแควน้อย (กาญจนบุรี) โรงพยาบาล แวนแชนด์วูร์ด (ลำปาง) และสถาบันแมคเคนเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพ (เชียงใหม่) เป็นต้น

ดังนั้นแม้งานด้านโรงพยาบาลของคาทอลิกจะเริ่มก้าวหน้ามากขึ้นแต่ก็ไม่ได้เกิดการขยายตัว มากนัก และไม่สามารถพัฒนาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างการยอมรับความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกได้ เนื่องจากโดยส่วนมากโรงพยาบาลที่เกิดขึ้นเป็นของโปรเตสแตนต์ ซึ่งตรงกันข้ามกับงานด้านการศึกษาของคาทอลิกที่สามารถพัฒนาและขยายตัว และผลิตชนชั้นนำไทยที่มีส่วนช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2551)

กล่าวคืองานด้านการศึกษาของโรงเรียนคาทอลิกก้าวไปไกลกว่าของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เพราะรัฐบาลมีปัญหาด้านงบประมาณทำให้ไม่สามารถจัดการศึกษาให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึง โรงเรียนคาทอลิกซึ่งมีงบประมาณและสามารถตั้งในทำเลที่เหมาะสมอีกทั้งการสอนวิชาความรู้ก็เป็นที่ต้องการของประชาชนในขณะนั้น (จิรภา พฤกษ์พาดิ, 2556) จึงได้ขยายตัวออกไปเป็นจำนวนมาก เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์คาทอลิกคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ วิทยาลัยเทคโนโลยีดอนบอสโก และโรงเรียนเซนต์ดอมินิก (เสรี พงศ์พิศ, 2527) เป็นต้น

โรงเรียนคาทอลิกมีชื่อเสียงอย่างมากในการฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนดีและมีคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ กล่าวคือโรงเรียนคาทอลิกจะมีการอบรมนักเรียนที่เข้มงวดเพื่อให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ โดยอาศัยพระพรพรทานของพระเจ้าและความร่วมมือของครูซึ่ง

³³ ปัจจุบันพบว่าโรงพยาบาลของคาทอลิกที่เปิดให้บริการอยู่มีจำนวนเพียง 2 แห่ง คือ โรงพยาบาลเซนต์ หลุยส์ (กรุงเทพฯ) และโรงพยาบาลเซนต์ แมรี (นครราชสีมา)

เป็นมนุษย์ที่จะอบรมสั่งสอนเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และศีลธรรม (จิรภา พฤษ์พาทิ, 2556) การอบรมแบบนี้นอกจากจะทำให้นักเรียนเป็นคนดีตามหลักคำสอนของพระเจ้าแล้ว ยังทำให้นักเรียนเป็นคนดีและมีคุณภาพตามความต้องการของรัฐด้วย

ทำให้นักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนคาทอลิกได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อรัฐและสังคม เนื่องจากความเข้มข้นขององค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ การสร้างระเบียบวินัยสำหรับนักเรียน และการสอนภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ซึ่งภายหลังนักเรียนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นชนชั้นนำไทยหัวสมัยใหม่ของประเทศ โดยแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มหลัก ๆ ดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ชาวสนิท, 2551)

1) ชนชั้นนำเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงได้ศึกษาระดับอนุบาลที่โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย ก่อนไปศึกษาต่อที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ส่วนพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงศึกษาที่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

2) ชนชั้นนำทหาร เช่น พลเอกกฤษณ์ ศรีวรรา ตระกูลกิตติขจร รวมทั้งลูกชนชั้นนำทหารจำนวนมากที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนเซนต์คาเบรียล จนโรงเรียนเซนต์คาเบรียลได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนของทหาร

3) ชนชั้นนำทางการเมือง ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พบว่ามีศิษย์เก่าโรงเรียนคาทอลิกที่ได้เป็นผู้นำทางการเมืองเป็นจำนวนมาก เช่น นายควง อภัยวงศ์ ศ.ดร. สัณญา ธรรมศักดิ์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ และนายสมัคร สุนทรเวช

4) ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ เช่น ลูกหลานของตระกูลลำชา ตระกูลจิราธิวัฒน์ ตระกูลเตชะไพบูลย์ และตระกูลโสภณพานิช

5) กลุ่มปัญญาชนของประเทศ เช่น กลุ่มคณะแพทยศาสตร์ศิริราช ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ซึ่งการที่นักเรียนของโรงเรียนคาทอลิกได้กลายเป็นชนชั้นนำของประเทศ มีผลทำให้เกิดความเข้าใจในศาสนาคริสต์มากขึ้น กล่าวคือคนที่คนเหล่านี้ได้เรียนโรงเรียนคาทอลิกทำให้เกิดความผูกพันกับโรงเรียนและมีความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาคริสต์มากขึ้นว่าศาสนาคริสต์ไม่ได้มีเจตนารมณ์จะเข้ามากลืนชาติไทยหรือทำลายพุทธศาสนา ในโรงเรียนคาทอลิกไม่มีการบังคับหรือพยายามยึดเยียดให้นักเรียนมานับถือศาสนาคริสต์ ทำให้เมื่อศาสนาคริสต์มีความขัดแย้งเกิดขึ้น นักเรียนเหล่านี้ก็จะมีตัวผสานความเข้าใจและอยู่เคียงข้างศาสนาคริสต์ ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่รุกรามจนเกิดการเบียดเบียนศาสนาที่รุนแรงเช่นในอดีต

นอกจากนี้โรงเรียนคาทอลิกยังมีส่วนร่วมในการสนับสนุนนโยบายของประเทศไทยด้วย เช่น ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นแผนที่ประกาศใช้ควบคู่ไปกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก (พ.ศ. 2503-2507) โรงเรียนคาทอลิกได้มีส่วนช่วยให้แผนทั้ง 2 แผนนี้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากประเทศไทยในขณะนั้นต้องการพัฒนาการศึกษาภาคบังคับของคนไทยให้สำเร็จภายใน 10 ปี แต่รัฐขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ โรงเรียนคาทอลิกจึงได้มีส่วนเข้ามาเติมเต็มและแบ่งเบาภาระด้านการเรียนการสอนในส่วนนี้ (จิรภา พฤษ์พาดิ, 2556)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเข้าไปมีบทบาทด้านการศึกษาของศาสนาคริสต์ทำให้ศาสนาคริสต์ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพลเมืองที่มีประสิทธิภาพให้กับประเทศไทย การใช้หนังสือแบบเรียนของโรงเรียนคาทอลิกในการเรียนการสอนจะมีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรม หน้าที่พลเมือง ประวัติศาสตร์ชาติไทย ความเคารพต่อบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ เป็นต้น ทำให้นักเรียนเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้รอบตัวดี ควบคู่กับเป็นผู้มีจิตใจดีงาม มีความรักและภูมิใจในชาติของตน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ โชติสา ขาวสนิท, 2551) เช่น หนังสือตรุณศึกษา³⁴ เป็นต้น

ปัจจุบันพบว่ามิโรงเรียนคาทอลิกที่มีชื่อเสียงโด่งดังในกรุงเทพฯ จำนวน 14 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์จอร์จคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ โรงเรียนวาสูเทวี โรงเรียนโยนออฟอาร์ค วิทยาลัยเทคโนโลยีคอนบอสโก โรงเรียนเซนต์ดอมินิก และโรงเรียนลาซาล โดยยังไม่รวมโรงเรียนนอกกรุงเทพฯ ที่มีชื่อเสียงอีกจำนวนมาก เช่น โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์และโรงเรียนบอสโกพิทักษ์ (นครปฐม) โรงเรียนลาซาลจันทบุรี (จันทบุรี) โรงเรียนลาซาลโชติรวินนครสวรรค์ (นครสวรรค์) โรงเรียนรุ่งอรุณวิทยาและโรงเรียนมารีย์วิทยา (นครราชสีมา) โรงเรียนมารีย์อนุสรณ์ (บุรีรัมย์) โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย และโรงเรียนศิริมัตย์เทวี (เชียงใหม่) และโรงเรียนสันติวิทยา (เชียงราย)

การเรียนที่เข้มข้นและการสอนภาษาต่างประเทศที่ดี ทำให้โรงเรียนคาทอลิกเป็นที่น่าสนใจและขยายตัวไปทั่วประเทศไทย ตัวอย่างเช่น โรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย

³⁴หนังสือแบบเรียนของโรงเรียนคาทอลิก เขียนโดย ฟ. ฮีแลร์ ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนังสือที่ดีที่สุดในการเรียนการสอนนักเรียนไทยในขณะนั้น ต่อมาเนื้อหาบางส่วนของหนังสือเล่มนี้ได้ถูกนำไปใช้ในหนังสือแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

ไทยที่มีถึง 15 แห่ง คือ โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี (กรุงเทพฯ) โรงเรียนอัสสัมชัญสมุทรปราการ (สมุทรปราการ) โรงเรียนอัสสัมชัญหลักสูตรภาษาอังกฤษ (สมุทรสาคร) โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา (ชลบุรี) โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง (ระยอง) โรงเรียนเซนต์หลุยส์ (ฉะเชิงเทรา) โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยและโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม (เชียงใหม่) โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง (ลำปาง) โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา (นครราชสีมา) โรงเรียนอัสสัมชัญอุบลราชธานี (อุบลราชธานี) และโรงเรียนอัสสัมชัญเทคนิคนครพนม (นครพนม)

5.3.2 บทบาทการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีบทบาทด้านการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในประเทศไทยมาอย่างยาวนานแล้ว ซึ่งงานด้านการช่วยเหลือสังคมเช่นนี้มีส่วนช่วยส่งเสริมการเผยแพรศาสนา ทำให้คนต่างศาสนาเปิดใจยอมรับศาสนาคริสต์ได้ง่ายขึ้น และยังมีช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุขด้วย

ในช่วงแรกที่มีมิชชันนารีเข้ามาในประเทศไทย มิชชันนารีจะตั้งวัดโดยการหาซื้อพื้นที่ใหญ่ ๆ เพื่อให้ชาวคาทอลิกมาอยู่กันเป็นชุมชนรอบวัดเพื่อรักษาความเชื่อของกันและกันนอกจากนี้ยังเป็นกุศโลบายในการเผยแพรศาสนาของมิชชันนารีด้วย เพราะว่าเมื่อชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทย คนเหล่านี้ไม่มีที่อยู่อาศัยและไม่มีที่ดินทำกิน พวกเขาจึงจะมาขออาศัยอยู่ในพื้นที่ของวัดกับมิชชันนารี ทำให้ส่วนใหญ่คนเหล่านี้จึงเข้ารับเป็นคริสต์ ซึ่งวิธีการช่วยเหลือคนยากไร้เช่นนี้ก็เป็วิธีการหนึ่งที่ดีเยี่ยมในการเผยแพรศาสนาคริสต์ (ประสาน พงศ์ศิริวัฒน์, 2557)

การช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากของมิชชันนารีสอดคล้องทั้งหลักคำสอนของพระเจ้าที่ ต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และการช่วยเหลือนี้ก็เป็วิธีการที่ดีในการโน้มนำให้คนต่างศาสนาได้รู้จักกับพระเจ้า งานด้านการพัฒนาสังคมและช่วยเหลือคนด้อยโอกาสจึงได้กลายเป็นงานหลักและได้แผ่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การก่อตั้งสถานศึกษา อาชีพแก่คนยากจน การก่อตั้งมูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าการก่อตั้งโรงเรียนอนุบาลโสตพัฒนา (โรงเรียนระดับอนุบาลสอนเด็กพิการทางการได้ยิน) การก่อตั้งโรงเรียนสำหรับผู้พิการทางสายตา และการก่อตั้งบ้านพักคนชรา รวมถึงคนที่พ้นโทษจากสถานกักกันและคนเหล่านี้ไ้ญาติพี่น้องด้วยซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีส่วนช่วยอย่างมากในการชักนำคนให้เกิดการกลับใจมาเข้ารับเป็นคริสต์อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คาทอลิกได้ชักนำผู้คนให้รู้จักพระเจ้า ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็กลวิธีที่ดีที่สุดที่ทำให้ผู้คนที่ขาดแคลนไม่อาจปฏิเสธได้ (เดือน คำดี, 2529)

หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ซึ่งมีเป้าหมายให้ชาวคาทอลิกผสมกลมกลืนกับท้องถิ่นที่ชาวคาทอลิกอาศัยอยู่ทำให้การพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของคาทอลิกไทยก็ได้มีความเข้มข้นมากขึ้น เพราะเป็นช่องทางที่สำคัญในการสร้างให้เกิดการยอมรับและผสมกลมกลืนกับท้องถิ่นนั้น มีการก่อตั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (catholic council of Thailand for development) เพื่อเป็นองค์กรในการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาส ประกอบด้วยองค์กรสมาชิก 35 องค์กร คือ ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนบท 10 ศูนย์ และองค์กรคาทอลิกที่ทำงานด้านการศึกษา งานเยาวชน การสงเคราะห์และพัฒนา และคณะนักบวชต่าง 25 องค์กร เป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่ได้รับการรับรองจากสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย (จรรยา พุคภัยชาติ, 2556)

ดังนั้นการทำงานด้านการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาส นอกจากจะทำให้ศาสนาคริสต์ได้มีบทบาทให้การช่วยเหลือสังคมไปพร้อม ๆ กับการเผยแพร่ศาสนา ยังทำให้ศาสนาคริสต์ได้เข้าไปช่วยเป็นกลไกเสริมให้กับประเทศไทยในการเข้าถึงคนจน ผู้พิการ และเด็กกำพร้าที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งการเข้าไปลงพื้นที่ช่วยเหลือคนเหล่านี้มีส่วนช่วยอย่างมากในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีของศาสนาคริสต์กับสังคมไทย

5.3.3 การปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย

เป็นการผสมผสานศาสนาคริสต์เข้ากับความเป็นไทย ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการสร้างจินตกรรมความเป็นไทยของศาสนาคริสต์ โดยจะเห็นได้จาก 5.3.3.1 การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมแบบไทย 5.3.3.2 การปรับภาษาบทสวด และ 5.3.3.3 การบวชบาทหลวงชาวไทย

5.3.3.1 การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมแบบไทย

การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย พบได้จากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสร้างวัด ซึ่งโดยปกติการสร้างวัดในประเทศไทยจะสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรมแบบโกธิค คือวัดที่มีลักษณะเป็นรูปแหลมเรียว ทุกส่วนพุ่งขึ้นไปในแนวสูง ประดับด้วยกระจกสี เพดานสูงทำให้รู้สึกโปร่ง ตามซุ้มประตูมักมีรูปปั้นของบรรดานักบุญ แต่หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ศาสนาคริสต์เริ่มปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อให้ศาสนาคริสต์สามารถเข้าถึงชาวไทย และสามารถผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยให้มากขึ้น โดยการหันมาใช้การสร้างวัดในแบบสถาปัตยกรรมแบบไทย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552) เช่น วัดของวัดมหาไถ่ กรุงเทพมหานคร และวัดของคณะมหาไถ่ พัทยา ชลบุรี เป็นต้น

รูปภาพที่ 1 วัดพระมหาไถ่กรุงเทพฯ
ที่มา: (คณะพระมหาไถ่ แห่งประเทศไทย, 2558)

ซึ่งเห็นได้ว่าวัดที่สร้างแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยนั้น ล้วนเป็นผลงานของคณะพระมหาไถ่ทั้งสิ้น เนื่องจากนักบวชของคณะนี้เป็นคณะที่เดินทางมาจากอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง พวกเขาจึงมีความเชื่อว่าศิลปะทางศาสนาไม่ควรถูกจำกัดอยู่แค่ศิลปะแบบตะวันตก (วิรัช อมรพัฒนา, 2558) ดังนั้นในการสร้างวัดหลังใหม่ของคณะพระมหาไถ่ จึงมีแนวคิดในการพยายามสร้างวัดในรูปแบบศิลปะแบบไทย ซึ่งมาจากคำแนะนำของ มองซินยอร์ ฟุลตัน ซีน พระสังฆราชชาวอเมริกันที่ท่านได้เดินทางมาเยือนประเทศไทย ท่านได้กล่าวกับคุณพ่อกอดเบียร์ผู้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างวัดในครั้งนี้ว่า “เมื่อคุณพ่อจะสร้างวัดใหม่ ทำไมไม่สร้างในแบบสถาปัตยกรรมไทย” (คณะพระมหาไถ่ แห่งประเทศไทย, 2558)

รูปภาพที่ 2 วัดพระมหาไถ่พัทยา
ที่มา: (ศูนย์พระมหาไถ่พัทยา, 2558)

วัดที่สร้างขึ้นใหม่จึงมีหน้าตาคล้ายกับวัดพุทธมาก ไม่ว่าจะป็นหลังคาหน้าจั่ว หรือซุ้มประตู สัญลักษณ์ที่ทำให้ทราบว่าเป็นวัดคริสต์ก็ยังมีเพียงกางเขนด้านหน้าเท่านั้น เป็นเหตุให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งชาวพุทธและชาวคาทอลิกแต่คุณพ่อออกบิณฑบาตก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าท่านทำถูกต้อง จากการที่ท่านให้เหตุผลตามหลักการของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ที่ต้องการทำให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของท้องถิ่น ดังนั้นการสร้างวัดในศิลปะแบบไทยจึงเป็นเรื่องใหม่ที่ควรทำ

งานศิลปะของคณะพระมหาไถ่จึงมีความโดดเด่นในการผสมผสานวัฒนธรรมไทยกับศาสนาคริสต์ ซึ่งปรากฏชัดเจนที่ภาพเขียนชีวประวัติพระเยซูบนฝาผนัง ของวัดคณะมหาไถ่ พัทยา ชลบุรี โดยวัดนี้คณะพระมหาไถ่ได้สร้างในศิลปะแบบไทย คือภายนอกวัดเป็นสถาปัตยกรรมยุคกรุงธนบุรี ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมจีน เห็นได้จากตัวหลังคาที่ยื่นออกจากฝาผนังเพียงเล็กน้อย มีพญานาค ฝาผนังและเสาประดับด้วยเครื่องปั้นดินเผาและชิ้นส่วนกระจกหลากสี มีถั่วขามคว่ำ-หงายประดับบนจั่วหลังคา กล่าวได้ว่า เป็นการสร้างตามแบบวัดอรุณราชวราราม ส่วนภายในวัดจะเห็นเพดานประดับด้วยสีทอง มีลักษณะของดวงจันทร์และดาวล้อมรอบ เพื่อบ่งบอกว่า สถานที่แห่งนี้เปรียบได้กับสวรรค์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพที่ 3 กำเนิดพระเยซูคริสต์เจ้า ศิลปะคณะพระมหาไถ่
ที่มา: (หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, 2558)

ส่วนภายในวัด รอบผนังจะมีภาพวาดเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ในศิลปะแบบไทย โดยแบ่งออกเป็น สาม ส่วนคือ หนึ่ง ชีวประวัติของพระเยซูตั้งแต่เกิดจนสิ้นพระชนม์ ทรงกลับคืนชีพ และเสด็จสู่สวรรค์ พระเยซูคริสต์เจ้าทรงประทับบรมหมา มีม้าสีขาว 4 ตัวเป็นพาหนะ ทหยานสู่สวรรค์ ภาพคนและเทวดาที่เห็นจะมีลักษณะเป็นศิลปะไทยของคนในสมัยก่อน สอง ประวัติของคณะพระมหาไถ่ ตั้งแต่นักบุญอัลฟอนโซ³⁵เกิดจนก่อตั้งคณะพระมหาไถ่ต่อมา 4 ธรรมทูตคณะพระมหาไถ่

³⁵นักบุญอัลฟอนโซ มาเรีย เด ลีกูโอรี เกิดที่เมืองเนเป็ลส์ ประเทศอิตาลี ปี พ.ศ. 2239 เรียนจบปริญญาเอกด้านกฎหมายตั้งแต่อายุ 16 ปี แต่ใช้ชีวิตทางโลกแล้วเกิดการเบื่อหน่ายจึงตัดสินใจบวชเมื่ออายุ 30 ปี และได้เป็นผู้ก่อตั้งคณะพระมหาไถ่ พ.ศ. 2275 (อายุ 36 ปี)

จากอเมริกาถูกส่งมาประเทศไทยเมื่อ วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2491 แล้วคณะก็เจริญเติบโต จนมี การทำงานอยู่ทั่วประเทศไทย ยกเว้นภาคใต้ และ สาม สักการะสถานของพระมารดานิจจานุเคราะห์³⁶ ซึ่งรูปแท้ประดิษฐานอยู่ที่เหนือพระแท่นในวัดนักบุญอัลฟอนโซ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ซึ่งพระ สันตะปาปาปิโอที่ 9 ได้มอบให้คณะพระมหาไถ่ดูแลเมื่อปี พ.ศ. 2409 พร้อมกับสั่งว่า “จงเผยแพร่รูป นี้ให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก”

รูปภาพที่ 4 พระเยซูคริสต์เจ้าทรงประทับรถม้าทะยานขึ้นสู่สวรรค์
ที่มา: (ศูนย์พระมหาไถ่พัทยาฯ, 2558)

³⁶เป็นรูปของแม่พระมารีซึ่งเป็นที่เชื่อกันว่า เป็นรูปอัศจรรย์ที่เคารพนับถือของชาวคาทอลิกมาเป็น เวลานาน นักบุญลูกาเป็นผู้วาดในเมืองคอนสตันติโนเปิล

รูปภาพที่ 5 พระเยซูคริสต์เจ้าทรงเผยแผ่ศาสนาคริสต์
ที่มา: (ศูนย์พระมหาไถ่พัทยาฯ, 2558)

5.3.3.2 การปรับภาษา บทสวด

การปรับเปลี่ยนภาษาในการสวดภาวนาจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย เป็นส่วนสำคัญในการทำให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของคนไทยมากขึ้น เพราะเนื่องจากชาวคาทอลิกเดิมที่นั่นไม่ใช่ชาวไทยดังที่ได้เคยกล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ทำให้ภาษาในการสวดภาวนาของคนเหล่านั้นจะแตกต่างกันไปตามชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าชุมชนนั้นมีคนเชื้อชาติใดอยู่บ้าง ถ้าบางชุมชนมีหลายเชื้อชาติก็ต้องสวดหลายภาษาโดยมีการแบ่งตามช่วงเวลาด้วย (พุฒิพงศ์ พุฒตาลศรี, 2558)

ดังนั้นเมื่อเกิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จึงเกิดการปรับเปลี่ยนภาษาในการสวดมาใช้ภาษาไทยเพื่อให้ศาสนาคริสต์สามารถเข้าถึงคนไทยได้ง่ายมากขึ้น เช่น ชาวคาทอลิกที่จังหวัดจันทบุรี เดิมเป็นชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามา พวกเขาจึงใช้ภาษาเวียดนามในการสวดภาวนาเป็นหลัก แต่เมื่อมีการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พวกเขาก็ได้ปรับตัวโดยการปรับเปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยในการสวดภาวนาแทน ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป คือ ลดการสวดภาษาเวียดนามจากอาทิตย์ละครั้ง เป็นเดือนละครั้ง และต่อมาเหลือแค่สวดเฉพาะวันที่มีเทศกาลเท่านั้น จนในปัจจุบันแทบไม่มีการสวดภาษาเวียดนามแล้ว เป็นต้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552)

5.3.3.3 การบวชบาทหลวงชาวไทย

การบวชบาทหลวงชาวไทยเป็นงานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของมิชชันนารีชาวต่างประเทศ เนื่องจากในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยแม้จะสามารถดำเนินการได้โดยมิชชันนารีชาวต่างประเทศ แต่สำหรับความยั่งยืนต่อไปในอนาคตศาสนาคริสต์ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีบาทหลวงชาวไทยขึ้นมาดูแลชาวคาทอลิกไทยเอง เนื่องจากปัญหาความไม่แน่นอนของจำนวนมิชชันนารีต่างประเทศที่เข้ามาและกลับออกไป และปัญหาการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการขับไล่มิชชันนารีชาวต่างประเทศออกนอกประเทศจนเกือบจะหมดสิ้นจนส่งผลถึงความมั่นคงของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวศาสนาคริสต์ในประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมบาทหลวงชาวไทย เพื่อขึ้นมาปกครองศาสนจักรในประเทศไทยนั่นเอง ทั้งนี้การเตรียมบาทหลวงชาวไทย ซึ่งเป็นบาทหลวงพื้นเมืองยังสอดคล้องกับแนวทางของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ที่ต้องการผสมผสานศาสนาคริสต์กับท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วโลกอีกด้วย

มีการตั้งวิทยาลัยแสงธรรม ซึ่งเป็นเหมือนสามเณรลัยใหญ่ (major seminary) เพื่อเป็นสถานที่อบรมผู้ที่เตรียมตัวเป็นบาทหลวง โดยเป็นวิทยาลัยที่ได้รับการรับรองการศึกษาจากรัฐ เปิดสอนวิชาปรัชญาและเทวศาสตร์เทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยทั่วไป ผู้ได้เข้ารับการศึกษานอกจากจะได้รับการศึกษาด้านวิชาการแล้ว ยังต้องได้รับการฝึกอบรมด้านจิตใจ ระเบียบวินัย และประสบการณ์ในงานของคาทอลิกด้วย ซึ่งรวมเป็นเวลา 7 ปี จึงจะมีสิทธิได้รับการบวชเป็นบาทหลวง (เสรี พงศ์พิศ, 2527)

การมีบาทหลวงชาวไทยมากขึ้น ทำให้ต่อมา มีการปรับตัวทางโครงสร้างการปกครองของพระศาสนจักรในประเทศไทยในตำแหน่งพระสังฆราช จากเดิมที่จะเป็นตำแหน่งที่มีแต่มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสหรืออิตาลีดำรงตำแหน่ง ได้กลายมาเป็นตำแหน่งของชาวไทยทั้งหมด เช่น พระคาร์ดินัลไมเคิล มีชัย กิจบุญชู (พระอัครสังฆราชแห่งกรุงเทพฯ) พระสังฆราช โรเบิร์ต รัตน์ บำรุงตระกูล (พระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลเชียงใหม่) พระสังฆราช ยอแซฟ เอก ทับปิง (พระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลราชบุรี) และพระสังฆราช ลอเรนซ์ คายน์ แสสนพลอ่อน (พระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง) เป็นต้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552)

5.3.4 ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย

ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและสนิทสนมกันมากขึ้น เนื่องจากศาสนาคริสต์ได้เข้าไปมีส่วนช่วยสถาบันกษัตริย์ไทยในการพัฒนาประเทศให้เป็นรัฐชาติ

สมัยใหม่ศาสนาคริสต์จึงได้รับความคุ้มครองจากสถาบันกษัตริย์ไทยให้สามารถอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุขได้ แม้ว่ากษัตริย์ไทยจะไม่ได้เข้ารับมานับถือศาสนาคริสต์ แต่ก็ไม่ได้ต่อต้านศาสนาคริสต์ อีกทั้งยังต้อนรับและเปิดโอกาสให้ศาสนาคริสต์สามารถเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยได้อีกด้วย

ซึ่งแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกก็ได้เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว จากฎีกาของพระดิฐการภักดี (เซเลสตีโน มาเรีย ซาเวีย) ซึ่งเป็นชาวคาทอลิกเชื้อสายโปรตุเกสที่ได้เข้ามาเป็นทหารใกล้ชิดกับกษัตริย์ไทยอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคน ซึ่งเขามีความต้องการที่จะแปลงชาติเป็นคนไทย

“ด้วยทรงพระมหากรุณาชุบเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้ามียศ แลได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แลบำเหน็จในราชการเป็นอเนกประการ พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าฯหาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ตั้งใจรับราชการฉลองพระเดชพระคุณจนชีวิตหาไม่ แม้ว่าต้นตระกูลของข้าพระพุทธเจ้าก็เกิดในพระราชอาณาจักร แลทั้งปู่แลบิดาข้าพระพุทธเจ้าก็ได้เป็นข้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเนื่องมาจนบัดนี้ แลเมื่อทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานยศศักดิ์และบำเหน็จในราชการนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ขอ แลไม่ได้รับอนุญาต รัฐบาลโปรตุเกสเป็นอันขาดจากชาติโปรตุเกสตามกฎหมายประเพณีประเทศนั้นแล้ว แล ข้าพระพุทธเจ้าก็ถือนอญโดยความยินดีอย่างยิ่งว่า เป็นคนไทยแลเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เสมอมา

แต่กระนั้น ยังมีคำสอดแค้นกล่าววว่า ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เป็นคนไทยแท้ด้วยยังไม่ได้แนตุราลัยส์³⁷แปลงชาติตามกฎหมายสำหรับประเทศนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงมีความเดือนร้อนในข้อนี้ที่จะเป็นไปได้เหมือนหนึ่งว่า ข้าพระพุทธเจ้าไม่คิดถึงพระเดชพระคุณที่ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงจึงไม่ยอมเป็นคนไทย

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าได้ประพุดิตนมีคุณสมบัติที่จะเป็นคนไทยได้ตามกฎหมายนานาประเทศทุกประเทศไม่ยกเว้นแล้ว ยังขาดอยู่แต่เพียงที่จะกระทำการให้ปรากฏเป็นพยานความกตัญญูกตเวทิต แลความสวามิภักดีในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสทำฎีกานี้ ทูลเกล้าฯถวาย ขอพระราชทานพระบารมีปกเกล้าฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าแนตุราลัยส์แปลงชาติเป็นชาติไทย โดยความกำเนิดแลความเต็ม

³⁷ การแปลงชาติเป็นคนไทย

ใจของข้าพระพุทธเจ้าที่มีจิตคิดถึงพระคุณอยู่เสมอมิได้ขาดควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” (วิทยา เวชชาชีวะ, 2554)

จากฎีกาของพระดิฐการภักดี (เซเลสดีโน มาเรีย ซาเวีย) นั้นแสดงให้เห็นว่าชาวคาทอลิกที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างมาก เนื่องจากความใกล้ชิดสนิทสนมและการที่สถาบันกษัตริย์ให้ความคุ้มครองพวกเขาโดยตลอด นอกจากนี้คำกล่าวข้างต้นยังแสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องจิตสำนึกความเป็นชาวไทยของชาวคาทอลิกได้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่นั้นแล้ว

แต่หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 บทบาทของสถาบันกษัตริย์ก็ลดลงเป็นอย่างมาก ในช่วงรัชกาลที่ 7 ถึงรัชกาลที่ 8 เนื่องจากอำนาจการบริหารประเทศถูกตกเป็นของคณะราษฎร สถาบันกษัตริย์จึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองศาสนาคริสต์ได้อย่างเช่นในอดีต ทำให้การเบียดเบียนศาสนาในช่วงสงครามอินโดจีนเกิดขึ้นอย่างรุนแรง

ต่อมาสถาบันกษัตริย์ได้กลับมามีบทบาทขึ้นอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 9 จากการที่ระบอบการปกครองแบบจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำแนวคิดราชาชาตินิยมมาใช้ในการปกครอง โดยระบอบนี้ได้ใช้การเชิดชูสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติ มาสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองแบบเผด็จการทหารที่ขาดความชอบธรรมของตน (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2552)

เมื่อสถาบันกษัตริย์กลับขึ้นมามีบทบาทอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 9 พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ก็ได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันศาสนาซึ่งเป็นฐานทางอุดมการณ์สำคัญของสถาบันกษัตริย์ไทยมาอย่างยาวนาน ไม่เพียงศาสนาพุทธเท่านั้นแต่ในศาสนาอื่น ๆ ด้วย โดยเริ่มต้นที่ทรงวางตนเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา คือการที่ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนานั้นเอง อีกทั้งยังทรงพัฒนาความสัมพันธ์กับศาสนาทุกศาสนาในประเทศไทยอีกด้วย

สำหรับศาสนาคริสต์ พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ทรงสร้างความสัมพันธ์อันดีกับศาสนาคริสต์มาโดยตลอดรัชกาลของพระองค์ กล่าวคือทรงให้การอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์และเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนาคริสต์อยู่เสมอ เช่น การเข้าพบสมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ที่ 23 ครั้งที่พระองค์เสด็จเยือนนครรัฐวาติกัน (อนุชา ไชยเดช, 2557) การที่พระองค์เสด็จไปเป็นประธานเปิดอาคารหอประชุม เดอ มงฟอร์ต ณ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล และวัดพระแม่มหาการุณย์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี (กุลชลี เสริมทวีทรัพย์, 2555) และการที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 เสด็จเข้าเฝ้าพระองค์ ในครั้งที่องค์สมเด็จพระสันตะปาปาเสด็จเยือนประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2527 (วรยุทธ กิจบำรุง, 2537) เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์ไทยในรัชกาลที่ 9 และศาสนาคริสต์ได้กลับมามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเช่นในอดีต (สมัยรัชกาลที่ 4-5)

ทั้งนี้การที่สถาบันกษัตริย์ไทยโดยพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ สิริกิติ์ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนครรัฐวาติกันอย่างเหนียวแน่น มิได้เกิดขึ้นจากการสร้างความเข้าใจกันแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการร่วมมือกันของทั้งสองฝ่ายกลายเป็นความเข้าใจกันระหว่างผู้นำ วิเคราะห์จากบันทึกความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนนครรัฐวาติกัน วันที่ 1 ตุลาคม 2503 พระราชนิพนธ์โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ สิริกิติ์ ซึ่งมีใจความน่าสนใจดังนี้

“เมื่อสันตะปาปาทรงยื่นหัตถ์มา³⁸ พระเจ้าอยู่หัวทรงก้มพระองค์ลงคำนับ แล้วจับพระหัตถ์ ทรงเล่าประทานข้าพเจ้าภายหลังว่าสันตะปาปาทรงเอื้อมกรมายึดพระองค์ไว้ไม่ให้ทรงก้มต่ำเกินไป เราทั้ง 2 คิดเอาเองว่าเห็นจะเป็นเพราะท่านมีพระเมตตา ไม่อยากให้เราทำอะไรที่ไม่ถูกต้องศาสนาของเรากระมัง ส่วนข้าพเจ้าเมื่อท่านส่งพระหัตถ์มาประทาน ก็ถอนสายบัวถวายท่านด้วยความเคารพขณะที่จับพระหัตถ์ เราทั้ง 2 เห็นว่านอกจากทรงมีวิญญูติแล้ว ยังมีคุณวิญญูติซึ่งสาธุชนนับถือกันทั่วโลกอีกด้วย พระบรมศาสดาของเราก็ทรงสอนเราไว้ว่าการบูชาผู้ควรบูชาเป็นมงคลอย่างยิ่ง สันตะปาปาทรงเป็นบุคคลที่พึงเคารพที่สุด เพียงแต่มองดูท่านก็มีความรู้สึกท่านเป็นคนดี บริสุทธิ์เต็มไปด้วยความเมตตากรุณา

พระสันตะปาปารับสั่งกับพระเจ้าอยู่หัวเป็นภาษาฝรั่งเศส ทรงคุยกันอยู่นานเกือบชั่วโมงด้วยเรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ในที่สุดก็ลงเอยด้วยเรื่องเมืองไทย และเรื่องพระพุทธศาสนา พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งบอกสันตะปาปาว่าท่านทรงสนับสนุนศาสนาทุกศาสนาในเมืองไทย ในเมืองเราราษฎรมีเสรีที่จะนับถือศาสนาต่าง ๆ ตามใจชอบผู้ที่ถือคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกก็มีอยู่ไม่น้อย ล้วนเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ อันเป็นข้อพิสูจน์ว่าถ้าผู้ใดเคร่งอยู่ในศาสนาแล้วศาสนาทุกศาสนาย่อมสอนมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่ดี อยู่ในศีลในสัตย์ด้วยกันทั้งนั้น” (วรยุทธ กิจบำรุง, 2552)

จะเห็นว่าทั้งผู้นำของไทยและวาติกันต่างให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก และจากการที่สมเด็จพระสันตะปาปายอห์น ที่ 23 ได้แสดงความห่วงใยพี่น้องชาวคาทอลิกในประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความกังวลในเรื่องของความไม่เข้าใจกันระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แต่พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ได้ตอกย้ำว่าประเทศไทยในรัชสมัยของพระองค์ยินดีที่จะต้อนรับศาสนาคริสต์ และให้ประชาชนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาต่อไป

³⁸สันตปาปา ในความหมายนี้ คือ สมเด็จพระสันตะปาปายอห์น ที่ 23

และสุดท้ายก่อนที่จะสิ้นสุดการเสด็จพระราชดำเนินเยือนนครรัฐวาติกัน วันที่ 1 ตุลาคม 2503 นี้เองสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ที่ 23 ทรงฝากความปรารถนาดีและพระพรมายังโอรสและพระธิดาทุกพระองค์ด้วย และทรงมีพระราชดำรัสต่อ พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ สิริกิติ์ ดังนี้

“ข้าพเจ้ารู้สึกปีติซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ในการเสด็จมาเยือนของพระองค์ เป็นโอกาสให้ข้าพเจ้าได้แสดงความรู้สึกหวังดีเป็นพิเศษต่อประชากรแห่งประเทศไทย บรรดาพระสงฆ์ นักบวช และสัตบุรุษชาวคาทอลิกผู้เป็นบุตรของข้าพเจ้า ต่างใฝ่ใจที่จะได้มีส่วนช่วยเหลือในการนี้ ด้วยกิจการอันเกิดผลรุ่งเรืองและมากมาย หลายชนิดด้วยกัน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล และสุสาน เพื่อแสดงให้เห็นปรากฏว่าตนเองก็กระหายที่จะทำงานเช่นบุตรผู้ซื่อสัตย์ เพื่อความเจริญวัฒนาและความรุ่งเรืองของปิตุภูมิของตนในโลกนี้

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะกราบบังคมทูลเฉพาะพระพักตร์พระองค์ว่า คาทอลิกได้รับการเคารพและเสรีภาพ ซึ่งเป็นผลของการมองเห็นอนาคตอันเฉียบแหลมแห่งข้อกำหนดกฎหมาย และความหวังดีอันน่าชมของบรรดาผู้มีอำนาจในรัฐ” (วรยุทธ กิจบำรุง, 2537)

ข้อความข้างต้นเป็นเครื่องยืนยันความสัมพันธ์ที่ดีของสถาบันกษัตริย์กับนครรัฐวาติกัน และสถาบันกษัตริย์กับคาทอลิกไทยด้วย แต่แล้วเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2506 ชาวคาทอลิกต้องสูญเสียสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ที่ 23 ผู้นำที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศไทยไปอย่างน่าใจหายสำหรับในประเทศไทย พระสังฆราชหลุยส์ โชแรง ประมุขมิสซังกรุงเทพฯ ได้กำหนดให้วันที่ 12 มิถุนายน 2506 เป็นวันถวายมิสซาอุทิศแด่สมเด็จพระสันตะปาปา โดยมีอัครสังฆราช พระสังฆราช และพระสงฆ์จำนวนมากมาร่วมพิธี นอกจากนี้ยังมี พลโท พระยาศัลวิธานนิเทศ เป็นผู้แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภ ประธานองคมนตรี ข้าราชการ และคณะทูตจากประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมพิธีไว้อาลัยนี้ อีกทั้งยังมีผู้นำจากกรมการศาสนา นายฟุ้ง ศรีวิจารณ์ (อธิบดีกรมศาสนา) และผู้นำจากศาสนาพุทธ พระอริยวงศาตถญาณ (สมเด็จพระสังฆราช) นับเป็นการแสดงออกซึ่งความเข้าใจของสังคมไทยต่อศาสนาคริสต์มากขึ้น และความสัมพันธ์ระดับผู้นำของศาสนาคริสต์และพุทธที่ดียิ่งขึ้น (วรยุทธ กิจบำรุง, 2537)

หลังจากการจากไปของสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ที่ 23 ต่อมาสถาบันกษัตริย์ไทยได้มีโอกาสดอนรับผู้นำของนครรัฐวาติกันอีกครั้ง ในการเสด็จเยือนประเทศไทยของสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 ในวันที่ 10-11 พฤษภาคม 2527 ซึ่งการเดินทางครั้งนี้ได้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำให้ดีขึ้นอีกครั้ง โดยในการเดินทางเยือนประเทศไทยในครั้งนี้สมเด็จพระ

พระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 ได้เข้าพบทั้ง สถาบันกษัตริย์ รัฐบาล รวมถึงผู้นำศาสนาพุทธอีกด้วย โดยมีกำหนดการ ดังนี้

วันที่ 10 พฤษภาคม 2527

14.00 น. เครื่องบินพระที่นั่งของสมเด็จพระสันตะปาปาและคณะผู้ติดตามถึง ณ ท่าอากาศยานทหาร กองบัญชาการกองทัพอากาศ ดอนเมือง

15.00 น. เสด็จเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

16.00 น. เสด็จเข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

16.45 น. เสด็จไปยังสนามศุภชลาศัยสนามกีฬาแห่งชาติ เพื่อทรงเป็นประธานในพิธีมิสซาบูชาขอบคุณสำหรับคริสตศาสนิกชนชาวไทย และประทานรางวัลให้แก่ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านโทรทัศน์ประจำปี 2526

19.30 น. เสด็จไปประทับแรม ณ สถานเอกอัครสมณทูตวาติกัน ถนนสาทรใต้

วันที่ 11 พฤษภาคม 2527

07.30 น. เสด็จไปยังศูนย์อพยพผู้ลี้ภัยชาวอินโดจีน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี

11.30 น. เสด็จถึงอาสนวิหารอัสสัมชัญ บางรัก บรรดาพระสงฆ์ นักบวช และฆราวาสชาย-หญิง คาทอลิกเข้าเฝ้า

14.30 น. เสด็จไปประกอบพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณ และทรงเป็นประธานในพิธีบวชพระสงฆ์ใหม่จำนวน 23 องค์ พร้อมกับทรงปิดปีศาจดีสตีร์ตีสำหรับประเทศไทย ณ สามเณรลัยนักบุญยอแซฟ สามพราน จ.นครปฐม

19.00 น. เสด็จไปในงานสโมสรสันนิบาตที่รัฐบาล จัดถวายพระเกียรติ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

20.30 น. เสด็จเยี่ยมโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ ถนนสาทรใต้ เพื่อประสาทพรผู้ป่วยและเสวยพระกระยาหารค่ำ

23.00 น. เสด็จจากสถานเอกอัครสมณทูตวาติกันสู่ท่าอากาศยานทหาร กองบัญชาการกองทัพอากาศ

23.59 น. เครื่องบินพระที่นั่งออกจากท่าอากาศยานทหาร กองบัญชาการกองทัพอากาศ ดอนเมือง กลับกรุงโรม

สำหรับการเดินทางเยือนประเทศไทยของสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮันน์ ปอล ที่ 2 ผู้วิจัยพบว่า มีข้อสังเกตที่น่าสนใจในถ้อยคำกล่าวของผู้นำศาสนาคริสต์ สถาบันกษัตริย์ รวมถึงรัฐบาลและผู้นำศาสนาพุทธ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) บางส่วนของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่สมเด็จพระสันตะปาปาโยฮันน์ ปอล ที่ 2 เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันที่ 10 พฤษภาคม 2527

“ข้าพเจ้า และพระราชินีมีความปิติชื่นชมยินดีนักที่ได้รับพระคุณเจ้า ในโอกาสที่เสด็จมาเยือนประเทศของเรา สำนักวาติกันกับประเทศไทย แม้จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างสมบูรณ์ไม่นานนัก แต่แท้ที่จริงเราได้ผูกพันอันลึกซึ้งต่อกันมาแล้วช้านาน...การที่ประเทศไทยและชาวไทยยินดีต้อนรับผู้เผยแพร่ศาสนาต่าง ๆ ด้วยไมตรีและความจริงใจอันมิตรทุกสมัยมานั้น เป็นเพราะชาวไทยซึ่งเป็นพุทธมามกชน มีจิตสำนึกมั่นคงอยู่ในกุศลสุจริต และในความเมตตากรุณา เห็นว่าศาสนาทั้งปวงย่อมสั่งสอนความดี ให้บุคคลประพฤติปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกที่ชอบที่เป็นโยชนให้ไผ่หาความสงบสุขอย่างผ่องใสให้แก่ชีวิต ทั้งเรายังมีเนติแบบธรรมเนียมให้ต้อนรับนับถือชาวต่างชาติต่างศาสนาด้วยความเป็นมิตร แม้ไมตรีแก่กันด้วยเมตตาจิตและด้วยความจริงใจบริสุทธิ์ใจ มิให้ดูแคลนเบียดเบียนผู้ถือสัญชาติและศาสนาอื่น ด้วยจะเป็นเหตุนำความแตกร้างและความรุนแรงเดือดร้อนมาให้ ดังนั้นคริสต์ศาสนาจึงเจริญงอกงามขึ้นได้ในประเทศนี้ ชาวไทยต่างรู้จักและเคารพยกย่ององค์พระสันตะปาปาประมุขแห่งชาวคาทอลิกอย่างสูง ในฐานะบุคคลสำคัญผู้หนึ่ง ผู้แผ่ความสงบร่มเย็นและความสว่างแจ่มใสแก่ชาวโลกถ้วนหน้า” (วรยุทธ กิจบำรุง, 2552; อนุชา ไชยเดช และคณะ, 2552)

มีรายละเอียดที่น่าสนใจคือการยอมรับความสัมพันธ์ที่ดีของสถาบันกษัตริย์กับวาติกันว่ามีมาอย่างช้านาน แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ที่ดีนั้นไม่เกี่ยวกับการที่ชาวไทยจะต้องนับถือคริสต์ แต่ในทางกลับกันการที่ชาวไทยนับถือศาสนาพุทธกลับเป็นการดีเช่นกัน เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีจิตใจเมตตา สังคมที่เป็นพุทธแบบไทยสามารถเปิดรับศาสนาคริสต์ได้โดยไม่เกิดการเบียดเบียนศาสนา นอกจากนี้ชาวไทยก็ยังเชิดชูองค์สมเด็จพระสันตะปาปาโยฮันน์ ปอล ที่ 2 ในฐานะบุคคลสำคัญแก่การยกย่องอีกด้วย

2) บางส่วนของพระราชดำรัสของสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮันน์ ปอล ที่ 2 ในโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันที่ 10 พฤษภาคม 2527

“ขอถวายพระพรแต่สมเด็จพระบรมพิตร...ข้าพเจ้าซาบซึ้ง ชื่นชมในน้ำพระราชหฤทัย ที่ได้ทรงเชิญข้าพเจ้ามาเยือนประเทศอันสวยงามของสมเด็จพระบรมพิตร...ด้วยความเคารพและเทิดทูนข้าพเจ้ารู้สึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นผู้แทนพระองค์ในการต้อนรับข้าพเจ้าที่ท่าอากาศยาน

ข้าพเจ้าถือว่าการเยี่ยมเยือนครั้งนี้ เป็นการเชิดชูความสัมพันธ์อันยืนนานและเปี่ยมด้วยมิตรไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนครรัฐวาติกัน...ประวัติความเป็นไทยของประเทศไทยและจิตตารมณ์โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเกื้อกูลอันเลื่องชื่อของประเทศไทย เป็นความมุ่งมั่นปรารถนาอันลึกซึ้งของครอบครัวมนุษยชาติ ในอันที่จะเจริญชีวิตอยู่ในสันติ ในความสามัคคีกลมเกลียวและในความเป็นพี่น้อง โดยเฉพาะการที่สมเด็จพระบรมพิตรทรงเคารพสิทธิของมนุษยชนในด้านเสรีภาพทางศาสนานั้น นำเกียรติมาสู่ประเทศของสมเด็จพระบรมพิตรอย่างยิ่ง” (วรยุทธ กิจบำรุง , 2552; อนุชา ไชยเดช และคณะ, 2552)

มีรายละเอียดที่น่าสนใจคือสถาบันกษัตริย์ได้ให้เกียรติกับทางวาติกันเป็นอย่างมากโดยโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จไปต้อนรับสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 ที่สนามบิน และในการเสด็จเยี่ยมเยือนในครั้งนี้ก็เป็นเหมือนการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและนครรัฐวาติกันต่อไป นอกจากนี้ยังแสดงความเห็นต่อประเทศไทยของสมเด็จพระสันตะปาปาฯ ว่าเป็นประเทศที่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาต่อประชาชนอย่างแท้จริง

3) บางส่วนของสุนทรพจน์ของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ในงานสโมสรสันนิบาตเพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 ณ ตึกสันติไมตรี วันที่ 11 พฤษภาคม 2527

“ในนามของรัฐบาลไทย...เรามีความปลื้มปิติอย่างยิ่งที่พระคุณเจ้าเสด็จมาประทับกลางสันนิบาตของบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทย และคณะทูตานุทูตผู้ทรงเกียรติทั้งหลาย การเสด็จเยือนประเทศไทยของพระคุณเจ้า ซึ่งเป็นครั้งแรกขององค์สมเด็จพระสันตะปาปานี้ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับประชาชนชาวไทยทั้งปวง

นับแต่โบราณกาลสมัยมา คนไทยได้ยึดหลักเสรีภาพแห่งการนับถือศาสนา พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ทั้งนี้ย่อมหมายความว่าพระมหากษัตริย์ของไทยซึ่งทรงเป็นพุทธมามกะนั้น พระราชทานพระบรม

ราชูปถัมภ์แก่กิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ของพสกนิกรของพระองค์โดยมิได้ทรง
 ลำเอียง ด้วยเหตุนี้พลเมืองของราชอาณาจักรนี้ซึ่งนับถือศาสนาต่างกัน จึงอยู่
 ร่วมกันอย่างสันติสุข ด้วยความเคารพนับถือและเข้าอกเข้าใจกัน ในการปฏิบัติ
 ภารกิจทางศาสนาในประเทศไทยนั้น คณะพระธรรมจาริกโรมันคาทอลิกสามารถ
 เผยแพร่ศาสนาของตนได้อย่างเสรีตลอดมาเป็นเวลากว่า 400 ปี ส่วนบาทหลวง
 พระธรรมจาริก และฆราวาส ศาสนิกชนผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก
 ทั้งหลายก็ได้มีส่วนช่วยเกื้อกูลตอบสนองเป็นอย่างมากต่อการสร้างความ
 เจริญก้าวหน้า และการพัฒนาสังคมไทยหลายด้านหลายสาขาด้วยกัน” (อนุชา
 ไชยเดช และคณะ, 2552)

มีรายละเอียดที่น่าสนใจคือ นี่เป็นเหตุการณ์สำคัญของเมืองพุทธอย่างประเทศไทยที่ได้
 ต้อนรับผู้นำศาสนาคริสต์ การต้อนรับอันอบอุ่นนี้แสดงให้เห็นว่าผู้นำโดยเฉพาะรัฐบาลและสถาบัน
 กษัตริย์ดูแลปกครองชาวคาทอลิกในประเทศไทยให้สามารถดำรงอยู่อย่างสงบ และไม่มีการบังคับ
 การนับถือศาสนา ทำให้ทุกศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4) บางส่วนของพระดำรัสของสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 ประทานแก่รัฐบาล
 พูตานูทูต และผู้นำศาสนา ณ ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ วันที่ 11 พฤษภาคม 2527

“ความสัมพันธ์ฉันมิตร ซึ่งมีอยู่ระหว่างนครรัฐวาติกันและราชอาณาจักร
 ไทยนั้น ดำรงอยู่นับย้อนหลังไปได้ในประวัติศาสตร์เป็นเวลากว่า 300 ปี มาแล้วใน
 พ.ศ. 2212 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สถานภาพแห่ง
 ความสัมพันธ์ทางการทูตปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
 ซึ่งมีอยู่ระหว่างนครรัฐวาติกันกับประเทศไทย เป็นการให้ความมั่นใจอย่างพอเพียง
 แก่รัฐบาลไทยว่า ไม่มีการขัดแย้งในระดับใด ๆ ระหว่างความเป็นพลเมืองไทยที่
 ชื่อสัตย์ ชื่อตรงต่อประเทศของตน พระศาสนจักรถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญประการ
 หนึ่งที่จะแสวงหาหนทางแห่งความเข้าใจกันและความร่วมมือกันอย่างสันติระหว่าง
 ชนชาติต่าง ๆ

ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงบรรดาผู้แทนศาสนาและธรรมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งได้ให้
 เกียรติมาร่วมอยู่ในประชุมค่านี การที่เขามาร่วมด้วยนี้ย่อมเป็นสักขีพยานถึงความ
 มั่นใจร่วมกันในหน้าที่ที่จะเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงคุณค่าของชีวิตมนุษย์ในด้านจิตใจ
 จากแง่มุมนี้จะได้เห็นว่า ความพยายามเป็นหนึ่งเดียวของศาสนาคริสต์ชนและ
 สมาชิกศาสนาที่มีใช่คริสต์ชนในภารกิจแห่งการประนีประนอมระหว่างบุคคลและ
 กลุ่มต่าง ๆ ให้ความเข้าใจซึ่งกันและกันนั้น สามารถเป็นเนื้อหาแห่งผลผลิตของ

การทำงานร่วมกัน นี่เป็นความจริงอย่างแท้จริง ด้วยว่าความพยายามเหล่านั้นเป็นการตอบรับสัญญาตถุณพื้นฐานของจิตมนุษย์” (อนุชา ไชยเดช และคณะ, 2552)

มีรายละเอียดที่น่าสนใจคือ ยืนยันว่าในระดับผู้นำของประเทศไทยและนครรัฐวาติกันนั้นมีความเข้าใจกันอย่างดี และเห็นการร่วมมือกัน การเข้าใจกันในระดับผู้นำศาสนาด้วย การให้เกียรติมาร่วมงานของฝ่ายพุทธศาสนา แสดงถึงความเข้าใจกันอย่างแท้จริง

หากกล่าวโดยสรุปจากเนื้อหาของถ้อยคำกล่าวทั้งหมดของผู้นำศาสนาคริสต์ สถาบันกษัตริย์ รวมถึงรัฐบาลและผู้นำศาสนาพุทธ จะพบว่าเป็นการสร้างวาทกรรมร่วมในการที่จะบอกว่าศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในประเทศไทยได้อย่างสงบแล้ว ไม่มีการกล่าวถึงปัญหาการเบียดเบียนศาสนาในครั้งก่อนที่เกิดขึ้นอีก เช่น ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้น ความร่วมมือในลักษณะนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากการรักษาความสัมพันธ์ที่ดี

ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวมีส่วนช่วยอย่างมากในสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก เนื่องจากในการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกจำเป็นต้องอาศัยการจินตกรรมความเป็นพลเมืองภายใต้กรอบการเคารพและเชิดชูสถาบันกษัตริย์ด้วย ซึ่งกรอบคิดดังกล่าวถือเป็นจินตกรรมหลักของความเป็นไทยที่จะต้องเคารพและเชิดชูสถาบันกษัตริย์ ดังนั้นการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก ศาสนาคริสต์จึงต้องเข้าไปมีส่วนช่วยในการช่วยสร้างอุดมการณ์สถาบันกษัตริย์ด้วย

ศาสนาคริสต์จึงกลายมาเป็นศาสนาหนึ่งที่มีความสำคัญมากขึ้นต่อการสร้างอุดมการณ์เชิดชูสถาบันกษัตริย์ ตัวอย่างเช่น

1) “การจัดพิธีอาเศียรวาทในวันพ่อและวันแม่แห่งชาติที่วัด” ดังคำกล่าวของบาทหลวงวิบูลย์ ลิมปนวุฒิ ที่ว่า “การจัดงานวันพ่อวันแม่ที่วัดแต่ละแห่ง เราไม่ต้องรอให้ใครมาสั่ง พวกเราจะรู้กันดีอยู่แล้วว่าต้องจัด...ใกล้ ๆ วันที่ 12 สิงหาคม และ 5 ธันวาคม ของทุกปี เราจะติดรูปของพระองค์ท่านเพื่อเป็นการสรรเสริญ ในวันงานเราจะมีการสวดอวยพระพร ผู้นำวัดแต่ละแห่งจะนำกล่าวบทอาเศียรวาท และร่วมกันร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี” (วิบูลย์ ลิมปนวุฒิ, 2557) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวคาทอลิกในประเทศไทยทุกคนให้ความสำคัญและต้องการแสดงถึงความเคารพสถาบันกษัตริย์ โดยกิจกรรมนี้ทุกวัดจะจัดขึ้นพร้อมกันในทุก ๆ ปี

2) “การจัดพิธีมิสซาในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 25 ปี” ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 คณะกรรมการสภาฆราวาสคาทอลิกแห่งประเทศไทย ในสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย จัดพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณเพื่อเฉลิมพระเกียรติและแสดงความจงรักภักดี ณ สวนลุมพินี กรุงเทพฯ (สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิก

แห่งประเทศไทย, 2550) นอกจากนี้แต่ละวัดจะจัดพิธีมิสซาถวายพระพรชัยมงคลแด่พระเจ้าอยู่และพระราชินีทุกปี

3) “การจัดการประชุมลูกเสือคาทอลิกโลก ครั้งที่ 1 ในประเทศไทย” (คาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2555) ในการจัดการประชุมในครั้งนี้ นอกจากจะช่วยสร้างความสามัคคีให้กับชาวคาทอลิกแล้ว ศาสนาคริสต์ได้สอดแทรกการเชิดชูพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งลูกเสือไทย และการเชิดชูพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ที่พระองค์ทรงสืบสานและพัฒนากิจการลูกเสือไทยจนเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

4) “การให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ในหนังสือที่จัดทำโดยวัดของศาสนาคริสต์” (นิมิตร อานามนารณ, 2552) กลไกสำคัญในการสร้างอุดมการณ์สถาบันกษัตริย์ผ่านหลักการทำหนังสือของศาสนาคริสต์ โดยศาสนาคริสต์มีความเชื่อว่าอำนาจที่มาจากพระเจ้าสุดท้ายก็ต้องกลับไปสู่พระเจ้า หลักการทำหนังสือของวัดก็เช่นกัน “จุดมุ่งหมายของการทำหนังสือก็เพื่อให้คนอ่านแล้วเป็นคนดี ดังนั้นการจัดเรียงหน้าของหนังสือก็มีส่วนสำคัญ โดยหน้าแรกรองจากปกต้องให้พระเจ้านำมาก่อน (พระเยซู แม่พระ) หน้าถัดไปเป็นผู้นำทางศาสนา (โป๊ป พระซังฆราช) และหน้าถัดไปจึงต่อด้วยผู้นำบ้านเมือง (สถาบันพระมหากษัตริย์) หลังจากนั้นจึงเข้าสู่เนื้อหาของหนังสือ และหน้าสุดท้ายควรเป็นรูปพระเจ้าหรือรูปนักบวชในขณะนั้น ๆ” (ประสาน พงศ์ศิริพัฒน์, 2557) ซึ่งจะเห็นว่ามีมการยึดโยงอำนาจของสถาบันกษัตริย์ไทยไว้กับพระเจ้าในศาสนาคริสต์ด้วย

5) “การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน” โดยจะพบว่าศาสนาคริสต์ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาผสมผสานกับการใช้ชีวิตประจำวันของตนโดยเฉพาะด้านสังคม ชาวคาทอลิกจะต้องใส่ใจและรับผิดชอบสังคมร่วมกันกับพี่น้องต่างศาสนาทั่วโลก ซึ่งเป็นประชากรของพระเจ้าเหมือนกัน ซึ่งมีนัยว่าชาวคาทอลิกจะเป็นคริสตชนที่ดีไม่ได้หากไม่ใส่ใจสังคม (สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2550) นอกจากนี้ยังได้มีการอบรมเกี่ยวกับการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน ที่สำนักงานใต้ร่มพระบารมีเขตบางรัก กรุงเทพฯ (กิริติ บุญเจือ, 2557)

การที่ศาสนาคริสต์ได้มีส่วนช่วยในการสร้างอำนาจความชอบธรรมของสถาบันกษัตริย์ นอกจากจะเป็นประโยชน์โดยตรงให้กับสถาบันกษัตริย์แล้ว ยังส่งผลดีต่อการดำรงอยู่ในสังคมไทยของศาสนาคริสต์เองด้วย เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดการยอมรับศาสนาคริสต์ในสังคมไทย เพราะว่าโดยปกติแล้วสำหรับวัฒนธรรมของสังคมไทย การเคารพและให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ถือเป็นเรื่องที่ดีงามและควรปฏิบัติ การที่ศาสนาคริสต์ปฏิบัติตามธรรมเนียมของสังคมไทยเช่นนี้จึงมีส่วนช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถผสมกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยไปด้วย

กล่าวโดยสรุปเราจะเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ที่ยาวนานระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทยตั้งแต่ศาสนาคริสต์เริ่มเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพบว่าศาสนาคริสต์ไม่สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างราบรื่น หากไม่ได้รับการอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ในปัจจุบันจะพบว่าศาสนาคริสต์มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมไทยมากขึ้น ผ่านการสนับสนุนอุดมการณ์ของสถาบันกษัตริย์ โดยการทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งในกลไกการเสริมสร้างสถานะและการดำรงอยู่ให้กับสถาบันกษัตริย์ผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในศาสนา ซึ่งในด้านของตัวสถาบันกษัตริย์เองก็ได้ให้ความสำคัญกับศาสนาคริสต์เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ในการเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนาคริสต์และการให้ความอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์นั่นเอง

5.4 ผลจากการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

การปรับตัวของศาสนาคริสต์เข้ากับสถาบันกษัตริย์ในการเชิดชูและรักษาอุดมการณ์ของสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 9 นี้และผลจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 นำมาซึ่งการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าชาวคาทอลิกมีความพยายามในการสร้างจิตรกรรมความเป็นพลเมืองขึ้นมาอีกชุดหนึ่งในรูปแบบของพลเมืองชาวคาทอลิกไทย เพื่อให้สอดคล้องกับจิตรกรรมความเป็นพลเมืองของรัฐไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

อย่างไรก็ตามแม้ชาวคาทอลิกจะพยายามผสมผสานวัฒนธรรมไทยกับศาสนาคริสต์อย่างไรแต่ก็มีบางส่วนที่ไม่สามารถผสมผสานให้เข้ากันได้ อีกทั้งชาวคาทอลิกเองก็ยังติดกับภาพลักษณ์ของศาสนาคริสต์ในแบบตะวันตกอยู่ การปรับเปลี่ยนศาสนาคริสต์ในลักษณะแบบไทยจึงเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งในการปรับตัวหลาย ๆ อย่างของศาสนาคริสต์ก็เป็นเหมือนการลองผิดลองถูก บางอย่างสามารถทำได้สำเร็จดี แต่หลายอย่างก็ไม่ประสบความสำเร็จเลยเช่นกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงเครื่องดนตรีและทำนองการร้องเพลงจากแบบตะวันตกมาเป็นแบบไทย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552)

“ประมาณราว ปี พ.ศ. 2513 หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พระศาสนจักรในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปหลายอย่างเพื่อให้สามารถผสมผสานกับสังคมไทย โดยเริ่มมีการหันมาใช้เครื่องดนตรีไทยมาบรรเลงเพลงในการทำพิธีมิสซา เช่น การนำฆ้อง ระนาด ซออู้ ซอด้วง มาใช้ เป็นต้น แทนการใช้เครื่องดนตรีสากล เช่น เปียโน กีตาร์ เป็นต้น แต่ภายหลังก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะชาวคาทอลิกไทยส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้เครื่องดนตรีไทยไม่เหมาะกับการทำพิธีของศาสนาคริสต์” (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 2558)

ดังนั้นการพยายามปรับเปลี่ยนศาสนาคริสต์ในลักษณะแบบไทยจึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้วย เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็ไม่สามารถทำได้ นอกจากนี้การพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยของศาสนาคริสต์ยังถูกมองว่าเป็นการเบียดเบียนศาสนาพุทธด้วย เช่นในการใช้คำเรียกแทนพระสงฆ์ของศาสนาคริสต์ที่ใช้บางคำเรียกเหมือนศาสนาพุทธ เช่น การเรียกตำแหน่งผู้นำศาสนาในประเทศไทยของศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธที่เรียกว่า “สังฆราช” เหมือนกัน เป็นต้น ทำให้ชาวพุทธแนวอนุรักษนิยมเข้าใจว่าศาสนาคริสต์ต้องการจะกลืนศาสนาพุทธโดยการใช้นิยามเปลี่ยนแบบศาสนาพุทธ

พวกชาวพุทธแนวอนุรักษนิยมจึงได้ตอบโต้การผสมผสานศาสนาคริสต์กับความเป็นไทย โดยการที่พวกปัญญาชนชาวพุทธในกรมการศาสนาและราชบัณฑิตยสถานได้ประชุมตกลงกัน ให้ทางกรมการศาสนาประกาศใช้บัญญัติคำศัพท์ทางศาสนาคริสต์ใหม่ไม่ให้เหมือนกับศาสนาพุทธ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2552) โดยได้บัญญัติศัพท์ใหม่ ดังนี้

- 1) คุณพ่อผู้ประมุขมิสซัง เดิมเรียกว่าสังฆราช ให้เรียกใหม่ว่า มุขนายกมิสซัง
- 2) คุณพ่อผู้ช่วยประมุขมิสซัง เดิมเรียกว่า อุปสังฆราช ให้เรียกใหม่ว่า ผู้ช่วยมุขนายกมิสซัง
- 3) คุณพ่อผู้ปกครองวัด เดิมเรียกว่า เจ้าอาวาส ให้เรียกใหม่ว่า อธิการวัด
- 4) ผู้บวชเป็นคุณพ่อ เดิมเรียกว่า พระสงฆ์ ให้เรียกใหม่ว่า คุณพ่อ
- 5) ผู้เตรียมบวชเป็นพระสงฆ์ เดิมเรียกว่า สามเณร ให้เรียกใหม่ว่า เสมินาร์
- 6) เขตปกครองคาทอลิก เดิมเรียกว่า สังฆมณฑล ให้เรียกใหม่ว่า เขตมิสซัง

แต่อย่างไรก็ตาม แม้กรมการศาสนาจะประกาศใช้บัญญัติคำศัพท์ทางศาสนาคริสต์ใหม่ แต่ชาวคาทอลิกก็จะใช้คำเหล่านี้เฉพาะติดต่อกับราชการเท่านั้น ส่วนในชีวิตประจำวันพวกเขาก็ยังคงใช้คำศัพท์ในการเรียกกันแบบเดิมอยู่ เนื่องจากคำเหล่านี้เป็นคำที่ชาวคาทอลิกใช้กันมาอย่างยาวนาน จนเกิดเป็นความเคยชินแล้ว (พุดพิงศ์ พุดตาลศรี, 2558)

นอกจากนี้ตัวแทนฝ่ายพระสงฆ์ในพุทธศาสนาที่มองว่าศาสนาคริสต์กำลังเข้ามาเบียดเบียนศาสนาพุทธคือ พระโสภณคณาภรณ์ ท่านได้เขียนหนังสือที่ชื่อว่า “แผนการทำลายพระพุทธรศาสนา” ในปี พ.ศ. 2526 เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อตอบโต้การพยายามผสมผสานศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมของไทย เช่น ท่านได้วิจารณ์การเขียนบทความของกลุ่มคาทอลิกในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ราชวันฉบับประจำวันที 27 ตุลาคม 2525 ในหัวข้อ “อย่าทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่” ว่าเป็นการตกใจเกินแก่เหตุของศาสนาคริสต์มากกว่าที่กลัวว่าจะมีการบัญญัติให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ การออกมาเขียนบทความเช่นนี้ยิ่งจะทำให้เกิดเป็นสงครามศาสนา และเป็นการดูหมิ่นศาสนาพุทธ เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังมีแนวคิดที่ว่าชาวคาทอลิกในประเทศไทยไม่ได้มีใจให้อาณาจักรไทย

แต่มีใจให้กับนครรัฐวาติกัน ทำให้ชาวคาทอลิกบางคนพร้อมที่จะบิดเบือน ย่ำยี ดูหมิ่นพระพุทธเจ้า (พระโสภณคณาภรณ์, 2526) แต่เหตุการณ์ความไม่เข้าใจกันดังกล่าว ก็ได้ส่งพลังเมื่อสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 เสด็จเยือนประเทศไทย และได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2527 (อนุชา ไชยเดช และคณะ, 2552)

กล่าวโดยสรุปการกีดกันศาสนาคริสต์ดังกล่าวนั้น เกิดจากความกลัวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมชาวพุทธที่มองว่าศาสนาคริสต์กำลังดำเนินการกลืนศาสนาพุทธในประเทศไทย ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามแสดงให้เห็นว่าชาวไทยควรนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว โดยพวกเขาได้มีข้อเสนอที่สำคัญระดับชาติที่จะทำให้ชาวไทยหันมานับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว คือการเสนอให้มีการระบุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 มีการรวมตัวกันของพระเถระผู้ใหญ่ องค์กรศาสนาพุทธ รวมทั้งองค์กรทางสังคมสงเคราะห์ทั่วประเทศ เป็นการชุมนุมอย่างสงบ โดยมีการประท้วงอดอาหารและนอนในโรงศพ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2551) โดยพวกเขาอ้างว่าสังคมไทยแต่โบราณเป็นสังคมชาวพุทธ พระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ทรงเป็นพุทธมามกะและให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาโดยตลอด หากไม่บัญญัติพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติก็อาจทำให้ศาสนาอื่นเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งการที่ชาวไทยนับถือศาสนาแตกต่างกันหลายศาสนาอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในอนาคต (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2551)

ดังนั้นกลุ่มอนุรักษ์นิยมชาวพุทธจึงได้รวมตัวกันชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 แปรญัติติบรรจุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวเพื่อบัญญัติให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของคนกลุ่มนี้ก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จ เนื่องจากเป็นการเคลื่อนไหวจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมชาวพุทธเพียงลำพัง อีกทั้งยังขาดการสนับสนุนจากรัฐบาล และสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่สำคัญของประเทศ ซึ่งเห็นว่าไม่ควรบังคับประชาชนในการนับถือศาสนา

โดยจะเห็นได้จากพระดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในการยืนยันนโยบายการให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชนในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ท่าน ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2550 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 ของรัฐบาลที่ยังคงไว้ซึ่งบัญญัติการให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาเช่นเดิม (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ขาวสนิท, 2551) สองเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเครื่องยืนยันอย่างชัดเจนถึงความเห็นของรัฐบาลและสถาบันกษัตริย์ที่ไม่ต้องการให้ระบุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ

5.5 การสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย (imagined communities of Catholics in Thai society)

ความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาในการสร้างการยอมรับ เพราะในความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อชาวคาทอลิกนอกจากความรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติแล้ว ยังมีความแตกต่างและความขัดแย้งในเรื่องความเชื่อด้วย เนื่องจากคนไทยถูกทำให้มีความผูกพันกับศาสนาพุทธมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นผลจากการกำหนดแนวทางของชนชั้นนำที่ต้องการใช้ศาสนาพุทธเป็นฐานในการสร้างอำนาจความชอบธรรมในการปกครองประเทศ โดยเราจะเห็นว่าความเชื่อและวัฒนธรรมของสังคมไทยไม่สามารถแยกศาสนาพุทธออกไปได้เลย ทำให้การยอมรับศาสนาอื่นของสังคมไทยจะเป็นไปได้ยากหากไม่ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำ

ในความพยายามเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ศาสนาคริสต์ได้พยายามสร้างจินตกรรมความเป็นไทยในแบบชาวคาทอลิกขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับจินตกรรมความเป็นไทยของรัฐ โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ การสร้างความทรงจำใหม่ และการทำให้ลึ้มความทรงจำเก่า (ความพยายามลบความทรงจำ)

การสร้างความทรงจำใหม่ เป็นส่วนที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวคาทอลิก โดยการสร้างจิตสำนึกนี้จะกระทำผ่าน 2 สถาบัน คือ โรงเรียนและวัด โดยโรงเรียนจะทำการสอนในเรื่องจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยโดยตรงให้กับนักเรียน และวัดจะทำการสอนในเรื่องจิตสำนึกความเป็นพลเมืองทางอ้อมผ่านคำสอนและกิจกรรมของวัด จากการปลูกฝังความเป็นพลเมืองไทยของทั้งสองสถาบันนี้จะทำให้ชาวคาทอลิกมีความเป็นพลเมืองไทยตามแบบที่รัฐต้องการ

ส่วนการทำให้ลึ้มความทรงจำเก่า เป็นงานที่สร้างขึ้นเพื่อลบล้างหรือทำให้ลึ้มประวัติศาสตร์ที่ไม่ควรจดจำ เช่น การเบียดเบียนศาสนาคริสต์ในช่วงสงครามอินโดจีน เป็นต้น ซึ่งถูกทำให้ลึ้มจากการทำกิจกรรมและการสอดแทรกความเป็นพลเมืองไทยผ่านคำสอนของวัด

ดังนั้นในการสร้างหรือการทำให้ลึ้มความทรงจำของชาวคาทอลิก จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของศาสนาคริสต์ในการร่วมมือกับรัฐไทย เพื่อสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยของชาวคาทอลิกให้เป็นหนึ่งเดียวกับจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยของรัฐไทยในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันจะพบว่าเมื่อชาวคาทอลิกถูกสร้างความทรงจำให้เหมือนกับชาวไทยทั่วไปแล้ว ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยคริสต์อย่างเช่นในอดีตอีก ส่งผลให้ชาวไทยคริสต์สามารถอยู่ร่วมกับสังคมไทยได้อย่างปกติสุข

5.6 สรุป

ในช่วงรัชกาลที่ 9 ศาสนาคริสต์ได้เริ่มปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ดีขึ้น จากผลของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ที่ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทยได้มากขึ้น โดยศาสนาคริสต์ได้พัฒนาชุดวาทกรรม 4 ประการ คือ 1) โรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก (งานด้านโรงเรียนคาทอลิกโดดเด่นกว่างานด้านโรงพยาบาล เนื่องจากโรงพยาบาลของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นของโปรเตสแตนต์มากกว่าคาทอลิก) 2) บทบาทการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์ 3) การปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย และ 4) ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย ในสร้างจิตรกรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก

โดยมีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อการปรับตัวของชาวคาทอลิกในสังคมไทยภายในประเทศ 4 ประการ คือ 1) ศาสนาคริสต์ได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม 2) รัฐบาลไม่ได้กีดกันเสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชน อีกทั้งสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชนได้ถูกระบุไว้ตามรัฐธรรมนูญของไทยด้วย 3) การอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ ทรงวางตนเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา และ 4) การร่วมมือกับรัฐไทยในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองในปี พ.ศ. 2557 และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายนอกประเทศ 3 ประการ คือ 1) การสิ้นสุดของลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตกของฝรั่งเศส และปัญหาสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส 2) การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 และ 3) การร่วมมือกับรัฐไทยในการเผชิญหน้ากับลัทธิคอมมิวนิสต์

ซึ่งผลจากการดำเนินการและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองดังกล่าวของศาสนาคริสต์ได้ส่งผลให้เกิดการยอมรับความเป็นพลเมืองทางสังคมของชาวคาทอลิกมากยิ่งขึ้น ดังนั้นชนชั้นนำไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือสถาบันกษัตริย์จึงให้ความคุ้มครองและร่วมมือกันกับศาสนาคริสต์ในการสร้างฐานอำนาจทางอุดมการณ์ในการปกครองประเทศในอนาคต ทำให้ในปัจจุบันไม่พบปัญหาการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ที่รุนแรงขึ้นอีก

บทที่ 6

บทสรุป

จากผลการวิจัยความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย พบว่าการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก เกิดจากการต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ โดยสำหรับประเทศไทยที่สถาบันกษัตริย์รวมทั้งชนชั้นนำต่างก็ได้ร่วมกันสร้างวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทยในแบบพุทธ ทำให้ความเป็นพลเมืองไทยถูกหลอมรวมเข้ากับศาสนาพุทธอย่างแยกไม่ออก จนทำให้วาทกรรม “ความเป็นพลเมืองไทยคือความเป็นพุทธ” กลายเป็นวาทกรรมหลักของสังคมไทย

ชาวคาทอลิกที่นับถือศาสนาคริสต์จึงต้องพยายามสร้างพื้นที่ความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทย โดยศาสนาคริสต์ได้ต่อต้านชุดวาทกรรมความเป็นพลเมืองแบบพุทธที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ โดยใช้โอกาสที่ได้ใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์และชนชั้นนำ เช่น การเป็นผู้นำในการพัฒนาความรู้ทางตะวันตก การสอนหนังสือ เป็นต้น เพื่อสร้างวาทกรรมความเป็นพลเมืองของคาทอลิก อย่างไรก็ตามการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นนัก คือมีบางช่วงที่สามารถมีบทบาทเข้ามากำหนดวาทกรรมร่วมกับผู้มีอำนาจ และบางช่วงที่โดนโจมตีอย่างรุนแรงโดยวาทกรรมของฝ่ายพุทธร่วมกับผู้มีอำนาจ

ดังนั้นสถานภาพความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยจึงจะต่างกันไปในแต่ละช่วงสมัย ขึ้นอยู่กับปัจจัยเอื้อและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก ผู้วิจัยได้เน้นการศึกษาในช่วงประวัติศาสตร์ที่สำคัญ 3 ช่วง คือ 1) ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วง รัชกาลที่ 4 – การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 2) ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงการสร้างชาติสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และ 3) กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 9 โดยมีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

1) ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วง รัชกาลที่ 4 – การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างมากในช่วงรัชกาลที่ 4 สืบเนื่องมาจนถึงช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 โดยในช่วงแรกศาสนาคริสต์ได้เข้ามาเป็นผู้แทนของประเทศไทยในการติดต่อกับต่างประเทศและนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาในช่วงเวลาของการพัฒนารัฐชาติสมัยใหม่ เช่น งานด้านการทูตและการค้า งานด้านวิทยาศาสตร์ งานด้านการ

รักษาพยาบาล และงานด้านการตั้งโรงเรียนและการสอนภาษา เป็นต้น ซึ่งการทำงานด้านต่าง ๆ นี้ มีส่วนช่วยในการสร้างวาทกรรมความรู้สมัยใหม่ของศาสนาคริสต์

นอกจากนี้การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ช่วยให้ศาสนาคริสต์สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุข และส่งผลดีต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกด้วย โดยพบว่าบาทหลวงได้มีบทบาทสำคัญในการช่วงสร้างวาทกรรมความสัมพันธ์ที่ดีต่อสถาบันกษัตริย์ด้วย ดังนี้

1. “พระสังฆราชปีลเลอกัวส์กับรัชกาลที่ 4” จากการแลกเปลี่ยนความรู้ต่างประเทศและมิตรภาพที่จริงใจ ทำให้รัชกาลที่ 4 ทรงเปิดโอกาสให้ศาสนาคริสต์สามารถเผยแพร่ศาสนาได้โดยเสรีภาพ

2. “พระสังฆราชเวย์กับรัชกาลที่ 5” พระสังฆราชเวย์ได้เข้าขัดขวางเรือรบของฝรั่งเศสที่เข้ามาปิดปากอ่าวไม่ให้ยิงปืนใหญ่ถล่มกรุงเทพฯ ส่งผลให้รัชกาลที่ 5 ทรงมองชาวคาทอลิกเป็นคนไทย เพราะว่าได้ช่วยเหลือประเทศไทย

จากความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์นี้เอง ส่งผลให้รัชกาลที่ 6 เมื่อทรงออกกฎหมายสัญชาติจึงไม่ได้วางเงื่อนไขกีดกันความเป็นพลเมืองไทยชาวคาทอลิก ทำให้ชาวคาทอลิกซึ่งเป็นคนต่างชาติหรือลูกครึ่งไทยต่างชาติได้รับสัญชาติไทยทั้งหมดในเวลาต่อมา แม้ว่าในช่วงนี้แรกศาสนาคริสต์จะปรับตัวโดยการสร้างวาทกรรมการนำความรู้สมัยใหม่ ความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันกษัตริย์ซึ่งช่วยในการสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก แต่ศาสนาพุทธก็ได้ตอบโต้การเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยในความขัดแย้งระหว่าง หนังสือปุจฉาวิสัชนาของศาสนาคริสต์ และ หนังสือแสดงกิจจานุกิจของศาสนาพุทธ ซึ่งถือเป็นการตอบโต้ทางวาทกรรมของศาสนาพุทธ

ดังนั้นแม้ชาวคาทอลิกจะได้รับความเป็นพลเมืองทางกฎหมายแล้ว แต่สังคมไทยยังไม่ได้ยอมรับพวกเขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทย เนื่องจากชาวไทยถูกปลูกฝังวาทกรรมความเป็นพลเมืองไทยคือการนับถือศาสนาพุทธมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา มองว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชาติตะวันตกที่จะเข้ามาทำลายศาสนาพุทธ ชาวไทยต้องร่วมมือกันต่อต้านศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไทยได้เกิดความขัดแย้งกับฝรั่งเศสในเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ยิ่งทำให้ชาวไทยมองว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของฝรั่งเศสและเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศส จึงทำให้ชาวไทยมีความเกลียดชังศาสนาคริสต์ไปด้วย

2) ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงการสร้างชาติสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในช่วงนี้ชาวคาทอลิกถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง หลังจากการหมดอำนาจลงของสถาบันกษัตริย์เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายชาตินิยมประกอบกับปัจจัยภายนอกที่เกิดสงครามอินโดจีนซึ่งไทยมีความขัดแย้งกับฝรั่งเศส ทำให้ศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นศาสนาของพวกฝรั่งเศส และถูกโยงว่าเป็นพวกเดียวกับฝรั่งเศสที่จะเข้ามายึดประเทศไทย

การเบียดเบียนศาสนาในครั้งนี้รุนแรงถึงขั้นมีการปิดวัด เผาทำลายรูปเคารพ และบีบบังคับให้พวกเขาเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ผู้ใดที่ไม่เปลี่ยนก็จะถูกลงโทษหรือถูกขังคุกโดยข้อหาเป็นสายลับของฝรั่งเศสดังนั้นการเบียดเบียนจึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกหยุดชะงักลง โดยเกิดจากวาทกรรมหลักที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาที่รุนแรง ดังนี้

1. “การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม” นำมาซึ่งการบังคับใช้นโยบายความเป็นเอกภาพทางศาสนา โดยการสนับสนุนให้ประชาชนนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว

2. “ความขัดแย้งกันระหว่างธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์” ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไทยมองศาสนาคริสต์ว่าเป็นศาสนาของพวกตะวันตกที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะการเป็นศาสนาของพวกล่าอาณานิคม

3. “กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส” ซึ่งเป็นฉนวนสำคัญสุดท้ายที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง

แม้จะถูกเบียดเบียนศาสนาอย่างรุนแรง แต่ชาวคาทอลิกได้ตอบโต้โดยการสร้างวาทกรรมว่าชาวคาทอลิกก็มีความสำนึกเป็นคนไทยเหมือนคนพุทธ การนับถือศาสนาที่ต่างกันไม่ได้ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองไทย นับถือศาสนาคริสต์ก็เป็นพลเมืองไทยได้

3) กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 9

สถาบันกษัตริย์เริ่มกลับมามีบทบาทอีกครั้งในรัชกาลที่ 9 และได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ไม่เพียงฟื้นฟูศาสนาพุทธ แต่รวมถึงศาสนาคริสต์ด้วยที่ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ อีกทั้งยังทรงพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับศาสนาคริสต์ให้ดียิ่งขึ้นมาก

ศาสนาคริสต์เองก็ได้มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย จากการปรับตัวตามการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ส่งผลให้ศาสนาคริสต์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ดีขึ้น โดยมีมุ่งเป้าหมายเพื่อให้เกิดการยอมรับศาสนาคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

ในการปรับตัวที่สำคัญศาสนาคริสต์ได้พยายามสร้างจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยในแบบชาวคาทอลิกขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ให้สอดคล้องกับจินตกรรมความเป็นพลเมืองไทยของรัฐ ซึ่งเป็นการผสมผสานศาสนาคริสต์ให้เข้ากับความเป็นไทย และเป็นการพยายามแสดงให้เห็นว่าศาสนาคริสต์ไม่ได้เป็นศาสนาเฉพาะของชาวยุโรป แต่เป็นศาสนาสากลที่เหมาะสมกับชาวไทยด้วย

ดังนั้นชาวคาทอลิกจึงเริ่มได้รับการยอมรับความเป็นพลเมืองไทยผ่านปรากฏการณ์ในการพยายามสร้างวาทกรรมที่สำคัญในการปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย ดังนี้

1. “โรงพยาบาลและโรงเรียนคาทอลิก” มิชชันนารีได้เข้ามาตั้งโรงพยาบาล โดยเปิดบริการให้แก่ชาวไทยทั้งที่เป็นคาทอลิกและไม่ได้เป็นคาทอลิก ก็เหมือนกับการที่พระเจ้าเป็นเจ้าทรงรักและดูแลมนุษย์ทุกคนโดยไม่เลือกศาสนา โรงพยาบาลคาทอลิกก็จะรักและดูแลพวกเขาโดยไม่เลือกศาสนาเช่นกัน แม้ว่าพวกเขาจะยังไม่เชื่อในพระเจ้าก็ตาม และโรงเรียนคาทอลิกมีชื่อเสียงอย่างมากในการฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนดีและมีคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ เนื่องจากความเข้มข้นขององค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ การสร้างระเบียบวินัยสำหรับนักเรียน และการสอนภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ซึ่งภายหลังนักเรียนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นชนชั้นนำไทยหัวสมัยใหม่ของประเทศ

2. “บทบาทการพัฒนาสังคม และช่วยเหลือคนด้อยโอกาสของศาสนาคริสต์” ศาสนาคริสต์ได้เข้ามาช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยการก่อตั้งสถานศึกษาอาชีพแก่คนยากจน การก่อตั้งมูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้า ก่อตั้งโรงเรียนสำหรับผู้พิการทางสายตา ก่อตั้งบ้านพักคนชรา รวมถึงคนที่พ้นโทษจากสถานกักกันและคนเหล่านี้ไร้ญาติพี่น้องด้วย ซึ่งมีผลอย่างมากต่อความเข้าใจศาสนาคริสต์มากขึ้นของสังคมไทย และเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สังคมไทยได้รู้จักพระเจ้า

3. “การปรับตัวของศาสนาคริสต์ให้เข้ากับสังคมไทย” เป็นการผสมผสานศาสนาคริสต์เข้ากับความเป็นไทย ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการสร้างจินตกรรมความเป็นไทยของศาสนาคริสต์ โดยจะเห็นได้จากการผสมผสานศิลปวัฒนธรรมแบบไทย การปรับภาษาบทสวด และการบวชบาทหลวงชาวไทย

4. “ศาสนาคริสต์กับสถาบันกษัตริย์ไทย” ชาวคาทอลิกจำเป็นต้องอาศัยการจินตกรรมความเป็นพลเมืองภายใต้กรอบการเคารพและเชิดชูสถาบันกษัตริย์ด้วย ซึ่งกรอบคิดดังกล่าวถือเป็นจินตกรรมหลักของความเป็นไทยที่จะต้องเคารพและเชิดชูสถาบันกษัตริย์ ดังนั้นการปรับตัวของศาสนาคริสต์ในสร้างความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิก ศาสนาคริสต์จึงต้องเข้าไปมีส่วนช่วยในการช่วยสร้างอุดมการณ์สถาบันกษัตริย์ด้วย

เมื่อชาวคาทอลิกสามารถสร้างพื้นที่วาทกรรมความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยได้แล้ว ศาสนาพุทธที่เป็นวาทกรรมหลักจึงออกมาตอบโต้ศาสนาคริสต์อีกครั้ง โดยพวกชาวพุทธแนวอนุรักษนิยมได้ตอบโต้การผสมผสานศาสนาคริสต์กับความเป็นไทย เช่น การใช้คำเรียกแทนพระสงฆ์ของศาสนาคริสต์ที่ใช้บางคำเรียกเหมือนศาสนาพุทธทำให้เข้าใจว่าต้องการจะกลืนศาสนาพุทธโดยการใช้คำเลียนแบบ

ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามแสดงให้เห็นว่าชาวไทยควรนับถือศาสนาพุทธเพียงศาสนาเดียว โดยเสนอให้มีการระบุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 แต่ก็ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและสถาบันกษัตริย์ โดยวิเคราะห์จากพระดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในการยืนยันนโยบายการให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชนในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ท่าน ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2550 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 ของรัฐบาลที่ยังคงไว้ซึ่งบัญญัติการให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาเช่นเดิม

กล่าวโดยสรุปความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกในสังคมไทยเกิดจากการปะทะกันของวาทกรรมความเป็นพลเมืองกระแสหลักกับความเป็นพลเมืองกระแสรอง สังคมไทยซึ่งถูกครอบงำโดยวาทกรรมพลเมืองพุทธ ทำให้กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองคริสต์จึงเกิดขึ้นไม่ถนัด ตัวแสดงทางสังคมของทั้งฝ่ายศาสนาคริสต์และฝ่ายศาสนาพุทธจึงเป็นตัวสำคัญในการกำหนดนิยามความหมาย รวมถึงสถานภาพของความเป็นพลเมืองของชาวคาทอลิกให้แตกต่างกันเป็นในแต่ละช่วงสมัย โดยมีปัจจัยภายในและภายนอก เช่น การมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา ความสัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ การสิ้นสุดลงของสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เป็นต้น เป็นตัวช่วยสนับสนุนให้วาทกรรมความเป็นพลเมืองคริสต์เกิดขึ้นได้ง่ายหรือยาก

รายการอ้างอิง

- Bergem, K. I. (2013). From Isolation to Integration: A case study of the Akha hill tribe people the Chiang Rai province of northern Thailand, with a special focus on religious aspects (pp. 8-9): University of Agder.
- Chai-Anan Samudavanija. (2002). State-Identity Creation, State-Building and Civil Society, 1939-1989. In C. J. Reynolds (Ed.), *National identity and its defenders: Thailand today* (pp. 57). Chiang-Mai: Silkworm Books.
- Chan Kwok Bun and Tong Chee Kiong. (1993). *Rethinking Assimilation and Ethnicity: The Chinese in Thailand*. New York: The Center for Migration Studies of New York.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writing 1972-1977*: Harvester Press.
- Khalifa J. (2006). *Foucault M. History of Madness* (Murphy J, Trans.). New York: Routledge.
- Kullada kesboonchoo Mead. (2004). *The Rise and Decline of Thai Absolutism*. London: RoutledgeCurzon.
- McCargo, D. (2012). *Mapping National Anxieties*. Copenhagen: Nias Press.
- Mohanty, J. (1997). *Phenomenology: Between Essentialism and Transcendental Philosophy*. Illinois: Northwestern University Press.
- Pinkeaw Laungaramsi. (2014). Contested Citizenship: Cards, Colors, and the Culture of Identification. In J. A. Marston (Ed.), *Ethnicity borders and the grassroots interface with the state* (pp. 145). Chiang-Mai: Silkworm Books.
- Reynolds, C. J. (2002). Introduction: National identity and its defenders. In C. J. Reynolds (Ed.), *National identity and its defenders: Thailand today*. Chiang-Mai: Silkworm Books.
- Smart, B. (2002). *Michel Foucault*. London: Routledge.
- Sulak Sivaraksa. (2002). The Crisis of Siamese Identity. In C. J. Reynolds (Ed.), *National identity and its defenders: Thailand today* (pp. 35-36). Chiang-Mai: Silkworm Books.

- กาญจนารักษ์. (2477). ข่าวมิชชันการบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่วิญญาณทหารหาญ. สารสาสน์, 19.
- กิริติ บุญเจือ. (2557). ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง 24 กรอบปรัชญาทันสมัยที่สุดระดับโลก.
ฐานเศรษฐกิจ.
- กุลชลี เสริมทวีทรัพย์. (2555). คาทอลิกไทยเทิดไท้องค์ราชัน. กรุงเทพฯ: กลุ่ม Happy Smile แห่ง
อาสนวิหารอัสสัมชัญ.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2550). ภูมิรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: วาสนา.
- โกสเด โรแบต์. (2549). ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว กรุงเทพฯ: สี่มวลงชน
คาทอลิกประเทศไทย.
- คณะพระมหาไถ่แห่งประเทศไทย. (2558). โบสถ์พระมหาไถ่กรุงเทพฯ.
- คาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2555). อนุสรณ์งานชุมนุมลูกเสื่อคาทอลิกโลก ครั้งที่ 1. ชลบุรี: คาทอลิก
แห่งประเทศไทย.
- เคียว อุก ลี. (2539). การเผยแผ่ศาสนาคริสต์กับการตอบสนองของชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียง
เฉียงใต้ ระหว่าง ค.ศ.1511-1990. (สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิรภา พลภักษ์พาดิ. (2556). ทฤษฎีการพัฒนาของคาทอลิกไทยหลังสังคายนาวาติกันครั้งที่สอง.
(วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2522). ศาสนาคริสต์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิกา. (2477). จดหมายถึงยุวนารีไทย. สารสาสน์, 18.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2552). ลำดับเหตุการณ์ของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ในรอบ 300 ปี.
กรุงเทพฯ: ก.พล(1996).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ. (2552). ความต่อเนื่องและการปรับตัวของชุมชนแห่งความเชื่อ
อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นิรมล. กรุงเทพฯ: ก.พล(1996).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ชาวสนิท. (2551). บทบาทและการปรับธรรมวิทยาแห่งพลเมือง
ของคาทอลิก ในสังคมไทยช่วงกระแสโลกาภิวัตน์. In สมบัติ จันทรวงศ์ (Ed.), วิกฤติความ
แตกแยก ของธรรมวิทยาแห่งพลเมือง : การศึกษาคำประกาศธรรมของประกาศกร่วมสมัย
(pp. 15).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโชติสา ชาวสนิท. (2552). ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของคาทอลิก ใน
กระบวนการสร้างภาวะความทันสมัยของไทย. วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษ, 28, 60.
- ชาญ อังศ์โชติ. (2540). จอมพล ป. พิบูลสงคราม : ครบรอบศตวรรษ 14 กรกฎาคม 2540.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิจอมพล ป. พิบูลสงคราม และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ธ. เ., และวิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์. (2540). จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ
การเมืองไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อังรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2552). ปฏิวัติ 2475 = 1932 revolution in
Siam. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เชาวน์ พงษ์พิชิต. (2553). ลูกจิ้งจอกชาติ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์และ
ความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเอเธนส์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ดนัย ไชโยธา. (2548). พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: โอเดียนส
โตร์.
- ตินาร์ บุญธรรม. (2555). พระมหากษัตริย์ไทยกับพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับ
ลิชชิ่ง.
- เดือน คำดี. (2529). การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2552). การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทินกร ทองเสวต. (2511). พระมหากษัตริย์ไทยกับพุทธศาสนา. พระนคร: โรงพิมพ์ตีรณสาร.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2556). กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). ศาสนา กับ ความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ.
- นิมิตร อานามนารถ. (2552). 100 ปี อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จันทบุรี.
- บุหงา ไตรตระกูลสินธุ์ อัสनिया สุวรรณศิริกุล และเจตศิริ สุขเสริม. (ม.ป.ป.). 100 ปีชุมชนบุคคล คุณ
แม่บุญประจักษ์ ทรพรานนท์.
- เบน แอนเดอร์สัน. (2557). ชนชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม
(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ Ed.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ประสาน พงศ์ศิริพัฒน์. (2557, 30 กันยายน) บาทหลวงเจ้าอาวาสวัดพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
จันทบุรี/Interviewer: ช. ตรียะประเสริฐ.
- พระโสภณคณาภรณ์. (2526). แผนทำลายพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: ศิวพร.
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2553). รัฐกับศาสนา : บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ.
กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พิสิทธิ์ นิรัตติวงศกรณ และคณะ. (2554). ความรู้ศาสนาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- พุดพิงศ์ พุดตาลศรี. (2552). การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์
รอส พ.ศ. 2452-2490. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พุดพิงศ์ พุดตาลศรี. (2558, 22 มีนาคม) ผู้จัดการหอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ
./Interviewer: ช. ตริยะประเสริฐ.
- พูลศักดิ์ สุขทรัพย์ทวีพล และคณะ. (2557). แนวทางการดำเนินงานการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ของคนในชาติด้วยมิติศาสนา. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์. (2549). รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487). (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศา
สตรดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เพ็ญศรี ท่อเร. (2557, 14 กันยายน) ชิสเตอร์อธิการโรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย/Interviewer:
ชวลิต ตริยะประเสริฐ. กรุงเทพฯ.
- พ. ฮีแลร์. (2464). อัสสัมชัญ ดรูกศึกษา. กรุงเทพฯ: อัสสัมชัญ.
- ละครพูดเรื่อง ฉลองรัฐธรรมนูญ. (2477). สารสาสน์, 19.
- เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 กรุงเทพฯ: สำนักงาน
พิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- วรยุทธ กิจบำรุง. (2537). 25 ปี ไทย - วาดิกัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัสสัมชัญ.
- วรยุทธ กิจบำรุง. (2552). พระราชไมตรี ไทย-วาดิกัน. กรุงเทพฯ: สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย.
- วิกเตอร์ ลารเก. (2543). เหตุการณ์การเบียดเบียนศาสนาทั่วประเทศ. In สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์ (Ed.), นัก
โทษ..นักบุญ วีรกรรม จิตตารมณ์ และชีวิตศักดิ์สิทธิ์ของบุญราศีนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง
พระสงฆ์และมรณสักขี. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.
- วิทยา เวชชาชีวะ. (2554). ถนอมพระยาพิพัฒน์ เรื่องเล่าจากปลายซอย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษร
สัมพันธ์.
- วิทยาลัยแสงธรรม. (2533). ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย สมัยกรุงศรีอยุธยา-สังคายनावาดิกัน
ที่ 2 (พ.ศ. 2098-พ.ศ. 2508). ม.ป.ท.: วิทยาลัยแสงธรรม.
- วิบูลย์ ลิมปนวุฒิ. (2557, 14 กันยายน) บาทหลวงผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนักบุญโทมัส อโควนัส มีนบุรี.,
วิรัช อมรพัฒน์. (2558, 24 มีนาคม) เจ้าอาวาสวัดพระมหาไถ่กรุงเทพฯ.
- ศศิประภา จันทะวงศ์. (2552). วาทกรรมความเป็นพลเมือง ความหมายและการต่อรองของชนกลุ่ม
น้อย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุนย์พระมหาไถ่พัทยา. (2558). หนังสือแนะนำศุนย์พระมหาไถ่พัทยา., In โบสถ์พระมหาไถ่พัทยา
ฯ (Ed.).

- สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2550). องค์เอกอัครศาสนาอุปถัมภ์: เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา. กรุงเทพฯ: สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย.
- สมพร เทพสิทธา. (2551). ประวัติศาสตร์ชาติไทยกับเอกลักษณ์ของชาติ ความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมพร เทพสิทธา เพื่อศาสนาและพัฒนาสังคม.
- สมศรี บุญอรุณรักษา. (2550). พระสังฆราชปลัดเลอแก้ว : "มิตรที่ดี สนิทสนม และจริงใจ" ในรัชกาลที่ 4. กรุงเทพฯ: สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง "ชาติไทย" และ "ความเป็นไทย" โดยหลวงวิจิตรวาทการ กรุงเทพฯ: มติชน.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์. (2554). ทศนะใหม่ของความเป็นพลเมืองบนพื้นที่ของความเป็นอื่น พลเมืองในโลกไร้พรมแดน. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. (2543). นักโทษ..นักบุญ วีรกรรม จิตตารมณ์ และชีวิตศักดิ์สิทธิ์ของบุญราศีนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง พระสงฆ์และมรณสักขี. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.
- สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. (2558, 10 เมษายน) ประธานกรรมการบริหารโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์กรุงเทพฯ/
Interviewer: ข. ตรียะประเสริฐ.
- เสรี พงศ์พิศ. (2527). คาทอลิกกับสังคมไทย สี่ศตวรรษแห่งคุณค่าและบทเรียน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง. CHULALONGKORN UNIVERSITY
- เสรี พงศ์พิศ. (2531). ศาสนาคริสต์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. (2558).
- อนุชา ไชยเดช. (2557). 2 พระสันตะปาปาผู้ยิ่งใหญ่สู่เส้นทางการเป็นนักบุญยอห์น ที่ 23 และยอห์น ปอล ที่ 2 พระสันตะปาปา. อุดมสาร, 38.
- อนุชา ไชยเดช และคณะ. (2552). สมเด็จพระสันตะปาปา ยอห์น ปอล ที่ 2 เส้นทางแห่งรักและความทรงจำ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายชวลิต ตริยะประเสริฐ เกิดเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 เป็นชาวจันทบุรี โดยกำเนิด การศึกษาระดับอนุบาลและประถมโรงเรียนยอแซพวิทยา (โรงเรียนคาทอลิก) ระดับมัธยม (สายวิทย์-คณิต สาธารณสุข) โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี ปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต (ภาควิชาการปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2555 และเข้าศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2556 ปัจจุบันทำงานที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ตำแหน่งปลัดอำเภอ)

